

TARTALOM

	► „A szerkesztő az első olvasó” (Pintér Lajossal Pál Sándor Attila beszélget)	3
Pintér Lajos	Unokái nevére (vers)	19
Rigó Róbert	Egy betiltott antológiáról (Ifjúság királya, szerkesztette: Pintér Lajos)	20
Háy János	Aranyvár; Szerelméről, a holdról; Szerelméről, a napról; Szív szívet; Ne tudja más; Szerelem; Szív a szívhez; Szerelmes vers; A hegyekből; Rózsaszál; Szerelmem töre; Az én szívemet gyönyörködtető szerelmesem ékes szemeiről és kedves járásáról való vallomás; Ki szerelmétől vált; Gyűrűk; Egy szegény lány dala; Baba; Búcsú a lovaktól; Rózsa; Tolvajod én magam leszek; Jaj, én szerencsétlen; Mikor sze- relmét elvesztette; Búcsú a hitvestől (versek)	32
Jónás Tamás	Kívülálló (regényrészlet)	43
Toroczkay András	A; Augusztus 8-i álom; Képvisel; Ildi álma; „But we all shine on” (versek)	54
Acsai Roland	Hajnali lovak; Csendélet; Ott hullámzunk; A vég- telenről (versek)	58
Juhász Róbert	Némaság és homály; Lékek (versek)	60
Novotny Tihamér	Legújabb képek (Aknay János festőművész tárlata)	62
Lakatos-Fleisz Katalin	„Az élet legősibb princípiuma színészi” (Szentkuthy Miklós: Szent Orpheusz breviáriuma I. Széljegyzetek Casanovához)	81
Novák László Ferenc	Étkezési kultúránk sarkköve: a sertés és szalonnája	89
Burján Ágnes	A jelenlét temploma (Acsai Roland: Góré)	98
Bence Erika	A bűn eleganciája és fantáziátlansága (András László: A vörös korona)	104
Purosz Leonidasz	Fecnik a konténerből (Toroczkay András: Boldog emberek)	109
	Aknay János festményei (A címlapon: Emlék. 2021, akril, vászon, 70×120 cm)	

FORRAS

55. ÉVFOLYAM | 2023. 3. SZÁM

Megjelenik Kecskemét Megyei Jogú Város Önkormányzata, a Petőfi Kulturális Ügynökség és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával.

SZÉPIRODALMI, SZOCIOGRÁFIAI ÉS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT ► Megjelenik havonként ► Főszerkesztő: Füzi László ► Kecskemét Megyei Jogú Város és a Katona József Társaság folyóirata ► Kiadja a Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár; Felelős kiadó: **Bujdosóné dr. Dani Erzsébet** megyei könyvtárigazgató ► A szerkesztőség címe: 6000 Kecskemét, Piaristák tere 8.; Telefonszáma: 76/500-550/111. mellék; Honlapcím: www.forrasfolyoirat.hu; E-mail cím: forras@forrasfolyoirat.hu ► Tördelés: VideoPix Bt., Kecskemét; Tel.: 76/508-160; videopix@videopix.hu ► Nyomdai kivitelezés: Print 2000 Nyomda Kft., Kecskemét, Nyomda u. 8.; Tel.: 76/501-240; Felelős vezető: **Szakálas Tibor**

A szerkesztőség tagjai: **Buda Ferenc** (főmunkatárs), **Csenki Nikolett**, **Füzi Péter**, **Pál-Kovács Sándor Attila** (szerkesztő), **Bosznay Ágnes** (szerkesztőségi titkár). A szerkesztésben közreműködnek: **Bahget Iskander**, **Komáromi Attila**, **Pintér Lajos** ► Szerkesztőségi órák: kedd–csütörtök 10 és 12 óra között. ► Kéziratot nem örzünk meg és nem adunk vissza! Terjeszti a Lapker Zrt. 1097 Budapest, Táblás u. 32. ► Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Postacím: 1900 Budapest. Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján, és a kézbesítőknél, www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu, telefonon 06-1/767-8262, levélben a MP Zrt. 1900 Budapest. Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél: www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), 1900 Budapest, 06-1/767-8262, hirlapelofizetes@posta.hu. **Belföldi előfizetési díj: 7200,- Ft** ► Index: 25947 ► HU ISSN 0133-056X

„A szerkesztő az első olvasó”

Pintér Lajossal Pál Sándor Attila beszélget

Ha 2022 januárjában, a Buda Ferencsel készült beszélgetés bevezetőjében azt írtam, Feri bácsit nem kell bemutatni a Forrás olvasóinak, Pintér Lajossal mindenképpen ugyanez a helyzet. Költő, szerkesztő, kedves kollégánk, barátunk. A pandémia kezdete óta alig-alig látjuk már a szerkesztőségben, bár örömmel konstatáltam, hogy mintha ezzel párhuzamosan valamiféle egyre szenvedélyesebb kutakodásban lenne. 2022 decemberében látogattam meg Kecskeméten, Nyíri úti lakásukban, akkor készült ez a beszélgetés. Úgy készültem, hogy nem bolygatom a sokszor megírt, megénekelt, körbenyilatkozott csongrádi éveket, lírájának forrásvidékeit, inkább az irodalmi kapcsolatokra, az ún. karriertörténetre fókuszálok majd. Talán sosem beszélgettünk még ennyit, ilyen intenzíven és jó hangulatban. Végül aztán egészen másfelé kanyarogtunk, mint ahogyan elterveztem, sokat jártunk Csongrádon is, de azt hiszem, ezt végül egyikünk sem bánta.

– Tudomásom szerint az első író, akivel megismerkedtél életedben, az Veres Péter volt. Kérlek, mesélj egy kicsit bővebben erről a találkozásról.

– Nos, akár akarjuk, akár nem, ehhez vissza kell menni Csongrádra. A koalíciós időkben, aminek a kezdő- és végpontját Bibó István íratta volna a sírkövére, 1945 és 1948 között nagyapám testvére parasztpárti politikus volt. Ő volt Csongrádon a Parasztpárt elnöke, tehát Veres Péternek voltaképpen munkatársa volt, ha nem is közvetlenül. 1948 után őt le is fogták, mindenféle indok nélkül, és elvitték az Andrássy út 60.-ba. A felesége és anyám felutaztak Pestre, és odamentek a Honvédelmi Minisztériumhoz, mert nem tudták, mégis hogyan beszélhetnének Veres Péterrel, aki akkor a miniszter volt. Feltételezték, hogy csak jön majd reggel be dolgozni. Egyszerre csak fel is tűnt, de a sleppjétől csak annyit tudtak odakiáltani neki, hogy „a Csernus Ferit lefogták”. Néhány napon belül kihozatta, szóval ezek szerint ez elég volt. Különben, hogy milyen idők voltak: senki más nem politizált a családból, engem is beleértve, csak ez a nagybátyám, ő viszont politikus alkat maradt mindezek után is. Úgyhogy amikor megtudta 1956-ban, hogy tüntetések vannak a városban – mert tanyán lakott –, akkor már készült is biciklire ülni és indulni befelé, de a felesége az udvarból sem engedte ki, eléállt, úgyhogy semmiféle eseményben nem vett részt. Különben nem is volt Csongrádon nagyon semmi ekkor. Ezzel együtt, amikor az '56-os felelősségre vonások voltak, újra lefogták. Persze nem tudták elítélni, mert nem volt miért, de egy kicsit azért meghurcolták. Még a '48-as bebörtönzése folyamányaként a veséjével aztán mindvégig betegeskedett, s egész hátralévő életében persona non grata volt, nem tudott elhelyezkedni

▼

Az interjúval, új verseinek közlésével, valamint Rigó Róbert tanulmányával köszöntjük szerkesztőtársunkat, kollégánkat és barátunkat, a márciusban 70 éves Pintér Lajost.

a városban. Annyi öröme maradt az életben, hogy mindhárom gyermeke tovább tudott tanulni, mindannyian diplomát szereztek. Egy szó mint száz: ezt a nagybátyámat látogatta meg 1968 táján Veres Péter, ha jól emlékezem. Én olyan másodikos-harmadikos gimnazista lehettem. Hivatalosan is fogadták őt a könyvtárban, volt vele egy író-olvasó találkozó, de nagyapám és a testvére várták őt. A könyvtári beszélgetésre pedig engem kértek meg mint fiatal gimnazistát.

– *Tényleg?*

– Igen-igen, s aztán azzal dicsért meg, hogy látja, hogy jó újságíró lesz belőlem. Hát, nem lett belőlem semmilyen újságíró. Az idő tájt még nem is nagyon írtam, és az ő műveit sem nagyon ismertem. Mindenesetre láttam egy élő író-t Csongrádon, ami azért ritkaságszámba ment. Nagyon nagy élmény volt. Lenyűgöző, megnyerő személyiség volt Veres Péter. Különben, ha élő író-t nem is láttam addig, de nagyon büszke voltam arra, hogy Szegeden születtem, ami egyébként véletlen. Édesanyám veszélyeztetett terhes volt, és a szegedi klinikán szült, de utána rögtön hazamentünk Csongrádra, annak is az úgynevezett Nagyrét nevű részére, ami tanyavidék. Ott volt bolgárkertész a nagyapám. Na de így, hogy Szegeden születtem, az első időktől nagyon büszke voltam arra, hogy olyan írók kötődnek ehhez a városhoz, mint Juhász Gyula, József Attila vagy Radnóti Miklós. Ők az én szemléletemben a legfontosabbak. Közülük is a legfontosabb talán Juhász Gyula.

– *Igen? Nem szokványos vagy divatos választás.*

– Igen. Nagyon nagy költőnek tartom. Sokáig azt hittem, sőt azt is terjesztettem, teljesen tévesen, hogy a *Tiszai csönd* című versét Csongrádon írta, hiszen nem tudtam elképzelni, hogy ez máshol születhetett, annyira passzolt minden a helyhez. Aztán kiderült, hogy végül is Juhász Gyula járt Csongrádon, és írt verset is, csak a *Magyar nyár 1918* címűt. A mi időnkben iskolai tananyag volt, de nem olyan jó vers. Azt mondhatom, hogy számomra a *Tiszai csönd* a magyar irodalom legszebb verse, a legszebb verssor pedig a „*Tüzekezt raknak az égi tanyák*”. Különben megvan a legendája Juhász ’18-as csongrádi látogatásának. Híre ment, hogy megérkezett, de a tett, azaz az író-olvasó találkozó színhelyére (azt hiszem az Iparos Otthonba) nem érkezett meg. Kezdték keresni, s végül a gáton találták meg, ott ült, és bicskával éppen dinnyét falatozott. (nevet) És akkor becibálták a rendezvényre, amit megtartott, s aztán elköszönt, hogy megy a vonatra, de rövid időn belül visszatért, a nadrágja szét volt szaggatva, vérzett a lába, és elmondta a jelenlévőknek, hogy megtámadták a kutyák, s szomorúan annyit tett még hozzá: „Engem már a kutyák sem szeretnek.” (nevet)

– *Kicsit szimbolikusnak érzem azt a történetet, amikor kamaszként félrevonulsz egy Ady-kötettel disznóvágás után, és ez az este, a könyv, az olvasás élménye meghatározó lesz számodra. Odakint folyik a mulatozás, te pedig bent olvasol. Ez neked összekapcsolódik*

azzal is, hogy azt nyilatkoztad, nincs ennél korábról emléked az irodalomról. Mintha a paraszti életből, a közegből valahogyan jóvátehetetlenül szakítaná ki az irodalom az embert. Van egy (irodalmi) ősbűn, amikor már visszafordíthatatlanul elragad ez az egész, s onnantól nem lehet problémátlanul visszailleszkedni többé.

– Ez így van, utólag szinte jelképi erejű. Ez a városi házunkban történt. Csongrád tanyásgazdálkodásának jellemzője volt, hogy a tanyásgazdáknak általában volt városi házuk is, ahová vagy időskorukra vagy télire beköltöztek. A tanyán pedig egyébként a lakóhely és a munkahely egysége egy nagyon sajátos képződményt alkotott. A városi házunkban nekem volt külön szobám. A disznóvágásnak az a duhaj, alkohollal kísért, zsírszagú, nótázós világa egy kicsit taszított, úgyhogy a vacsorától én már elhúzódtam. Egyébként a mai, öreg fejemmel már nagyon szívesen odaülnek. (nevet) De akkor behúzódtam a szobába, és levettem a polcra egy Ady-kötetet, ami azelőtt sosem volt a kezemben, találomra vettem le. Gyönyörű Borsos Miklós-rajzok voltak benne, ami szintén rögtön elragadott. Kezdtém előlről olvasni a verseket, *Góg és Magóg fia vagyok én...* satöbbi. Egy addig számomra teljesen ismeretlen, teljesen más világba csöppentem.

– Csongrád a szűkebb pátriád, itt végezted az iskoláidat, egyetemre mégis Budapestre mentél. Szeged nem jött szóba? Vagy inkább: miért nem Szeged? Beszéltünk már róla, milyen fontos neked a szegedi irodalmi hagyomány, s logikusabb választásnak is tűnt volna, a mából visszatekintve. Főleg annak fényében is, hogy első publikációd a Tiszatájban volt.

– Ezt még senkinek sem meséltem el, pedig cifra történet. Már gimnazista koromban rátaláltam az (akkoriban) úgynevezett jugoszláviai magyar irodalomra, azaz a vajdasági magyar irodalomra, egyik első olvasmányélményem volt a hatvanas évek végén megjelent első Gion-regény, a *Kétéltűek a barlangban*.¹ Meggyőződésem, hogy Gion Nándor írásművészetének egyik első magyarországi felfedezője vagyok. (nevet) Egyetemista koromban, azt hiszem az első nyáron el is mentem rögtön Újvidékre, és megismerkedtem Nándival, tehát legalább 1972-től haláláig jó barátságban voltunk. Szóval irodalmi estet tartott Csongrádon Szeli István, aki Bori Imrével együtt a legtöbb vajdasági magyar tankönyvet írta, meg egyetemi tanár, irodalomtörténész. Majdnem olyan nagy név, mint Bori, a Hungarológiai Intézet igazgatója volt. Találkoztam vele ezen az esten, s az érdeklődésemet látva meghívott az Újvidéki Egyetemre hallgatónak. Azt mondta, hogy minden elintézettnek vehető, szállás, ösztöndíj, fölvétel. Én ennek nagyon örültem, a család persze nagyon féltett, hogy nem elég, hogy elmegyek otthonról, még külföldre is kerülök – engem meg ez inkább inspirált, mint zavart. Akkor fogtam magam, és elballagtam a minisztériumba, hogy kiderítsem, hogyan engednének ki. Ez nem volt mindennapos dolog ekkor, sőt nehezítette a

▼

¹ Gion Nándor, *Kétéltűek a barlangban*. Forum, Újvidék, 1968.

helyzetet, hogy Jugoszlávia gyakorlatilag félig ellenséges országnak is számított. Még később, a nyolcvanas években sem vették jó néven, hogy ottani lapokban is publikálok. A minisztériumban azt mondták, hogy ilyenre még nem volt precedens, gondolkodási időt kérnek, majd jöjjenek vissza, egy ottani előadással találkozottam, aki ígérte, utánanéző. Egy idő után visszamentem, egyébként jellemző volt rám fiatalkoromban, tehát már ekkor, 16-17-18 évesen, hogy császarkáltam a világban, szóval nekem nem okozott gondot gimnazistaként fölmenni Pestre, elmenni a minisztériumba. Szentendrén is jártam stoppal 16-17 éves koromban, ahol összefutottam Barcsay Jenővel, ott sétált az utcán, simán leszólítottam, szóval érdekes, koraérett gyerek voltam én. A minisztériumban a következő választ kaptam: tegyek sikeres fölvételi vizsgát Pesten, az ELTE-n, és ha ez megvan, ennek birtokában kiengednek. Ezért kellett jelentkeznem az ELTE-re, mert így szólt az ukáz. Kinéztem a magyar-népművelés szakot, ami jó választásnak tűnt, hiszen Ágh Istvántól Utassy Jóska-ig mindenki ezen végzett. Nem tudom egyébként, milyen benyomást tettünk a tanszékvezetőre, de amikor engem meglátott, csak annyit mondott: „Na, már megint egy költő.” (nevet) Egy szó, mint száz: fölvettek. Bementem a minisztériumba a papírral, és erre azt mondták, jó, de mégsem engednek ki. (nevet) Így lettem a pesti egyetem hallgatója, aminek nagyon örülök, mert ez az öt év, '71 és '76 között, amit ott tölthettem, mondhatni életem legszebb öt éve volt. Három kulcspontja van az életemnek, Csongrád, az Eötvös Collegium és Kecskemét. A csongrádi gimnáziumnak, az Eötvösnek és a kecskeméti könyvtárnak megjelenéskor minden könyvemmet dedikálva megküldöm.

– *Költőként a felfedező vizont, hogy még visszakapaszkodjak az előző kérdésem végéhez, Ilia Mihály volt.*

– Igen-igen. Gimnazistaként írtam a verseket, s aztán küldözgettem is, értelemszerűen főleg a *Tiszatáj*nak, mint a tájegység lapjának. Megjegyzem, ezekben az években ('68, '69, '70), a csongrádi újságosnál *Forrást* is, *Tiszatáj*at is, más irodalmi lapokat is meg lehetett kapni. A *Forrás* első számaiban is ott vettem, ugye '69-ben indult, az idő tájt nyiladozott az én szemem is. Ma már nem tudnám ezeket beszerezni. Szóval küldtem a verseket, Ilia Mihály biztatott is, gimnazistaként még nem közölt, de gyűltek a versek nálam is otthon, meg nála is.

– *Bőszén leveleztetek.*

– Igen, de egyszer-kétszer be is mentem hozzá Szegeden a szerkesztőségbe, ahogy már említettem, amilyen itthon ülő vagyok most, olyan mozgékony voltam akkor. Akkor még a Tisza-parton, a Sajtóházban volt a szerkesztőség, a *Délmagyarral* egy épületben, minthogy akkor Kecskeméten is a Sajtóházban volt a *Forrás*. Szinte az egyetemre és a kollégiumba kerüléssel egy időben, 1972 novemberében közölt a *Tiszatáj*. Ez az első publikációm, két vers, az egyik a *Fehéringes folyók*, ami az első kötetem címe is lett, és azóta is büszkén vállalom, hiszen abban minden

gyerekkori élményem benne van, a másik a *Kő-ünnep*. Külön öröm volt, hogy abban a számban jelenhettem meg, amiben a hetvenéves Illyés Gyulát is köszöntötték, és amiben Szilágyi Domokos versei is helyet kaptak. Ezután üzent nekem Ilia Mihály, akit azóta is nagyon tisztelek, és hálával tartozom neki, hogy a verseimet, amiket összegyűjtött, elküldte Kormos Istvánnak a Móra Kiadó szerkesztőségébe, esetleges kiadásra. Na most, az Eötvös Collegium portáján volt egy legendás telefonfülke, ami még tantusszal működött. Kikerestem a Móra telefonszámát, és felhívtam Kormos Istvánt, hogy „úgy tudom, Ilia Mihály elküldte önnek a verseimet, és szeretném megkérdezni, hogy ez ügyben mikor tudnék bemenni”. Erre Kormos annyit mondott: „Nem kell bejönni, ki fogjuk adni.” Hát én ezen nagyon megdöbentem. (nevet) Örültem, és el is szomorodtam, mert hát vártam, hogy megismerkedhessek vele. Szóval ez hihetetlenül könnyen ment. Nem ilyen időket éltünk. Ez Ilia és Kormos nagyvonalúságát és ifjúság iránti elkötelezettségét is mutatta. Maga a kor borzasztóan fiatalsággellenes volt. Egymásra halmozódtak a nemzedékek, kés-tek a megjelenések, negyvenévesek voltak a fiatal írók és így tovább.

Na de visszatérve: nem hagytam én magamat, csak bementem Kormoshoz, s így egy életre szóló barátság alakult ki közöttünk. Atyai mesteremnek tekintem, *A Kormos-egyetem* címmel írtam is róla.² Az irodalomról legalább annyit tanultam tőle, mint bent az egyetemen. A Móra akkoriban Pesten szintén a Sajtóházban volt (úgy látszik, akkoriban minden mindenhol ott volt, s azóta pedig ezeket az épületeket kiürítették); a New York Palotában, lent a kávéház, fent a Szépirodalmi, a Móra, az *Új Írás* szerkesztőségei. Legendás épület volt, az egész magyar irodalmat meg lehetett ismerni, ha oda bementél, a liftben vagy a Hungáriában. Kormoshoz ha az ember bement, akkor először is be kellett szólni neki, egy kis szobája volt, akkor ő mondta, hogy foglalj helyet az előtérben. Azon a tágas helyen ismer-tem meg szinte mindenkit. Jékelyt, Kálnokyt, Vas Istvánt, mert jöttek. (nevet) Mindenki valamilyen ügyben jött, és Kormos ezeket az embereket nekünk szépen bemutatatta. És közben mondta, hogy mondjuk milyen fontos az Áprily Lajos köl-tészete, és közben még ezt is olvasd, meg azt is olvasd... Jékelyről meg ne feledkez-zetek, milyen nagy költő Kálnoky és így tovább.

Végül aztán mégsem ment ez a kiadás olyan könnyen, mert lehetett ez 1972-ben, s a könyvem 1975-ben jelent meg. Szóval mire szegény Kormos be tudta szu-szakolni, három év telt el. Ez a három év viszont nem is jött olyan rosszul, mert vittem folyamatosan az újabb verseket. (nevet) Elhoztam a régieket, tehát közben lezajlott egy költői érési folyamat is, és Kormos ezt egyáltalán nem vette rossz néven, hogy én ott teszek-veszek. S aztán volt, hogy gondoltunk egyet, és kimen-tünk egy Fradi-meccsre két szerkesztés között, mert nagy Fradi-drukker volt.

▼

2 Pintér Lajos, *A Kormos-egyetem*. = Uő. *A vadszeder útján*. Esszék, vallomások. Magvető Kiadó, Budapest, 1989. 108–120.

– Kormosnak konkrétan a szövegekhez volt megjegyzése, hozzászólása? Hogy teszem azt, ezt itt húzd ki, azt ott fogalmazd át...

– Önhatalmúlag egy betűt nem változtatott a kéziratomon. Nem nyúlt bele. Ezt az elvet később szerkesztőként én is magamévá tettem. Kéziratból több mint negyvenéves pályám alatt egyetlen betűt ki nem húztam, s ugyanígy egyetlen egyet hozzá nem írtam. Olyan volt, hogy valamit nem közölhattünk, olyankor fájó szívvel visszautasítottam, de szöveghez hozzá nem nyúltam. Kormos is ilyen volt.

– Tehát jártál hozzá rendszeresen, és ezek lényegében beszélgetések voltak az irodalomról.

– Igen. Meg a nőkről. Meg a sportról, a Fradiról. Na most ugye három év telt el az elfogadástól a kiadásig, s ezalatt az idő alatt milliószer adminisztrálták az én kötetemet. A címe ugye: *Fehéringes folyók*, Kormos javaslatára. A szerződésben is, mindenben így szerepelt. Egyszer Kormos üzen, hogy azonnal menjek be. Egészen másként viselkedett, mint szokott, szigorú volt hozzám, nem tudtam, mi baja. Azt mondja nekem, hogyan mertem én a tudta nélkül a kötetem címét megváltoztatni?! Nem értettem az egészet, s ezt az értetlenséget látva hozott egy frissen készült nyomtatványt, amin fel volt tüntetve, hogy Pintér Lajos: *Fehéringes foglyok*. Valaki ott valahogyan, valamikor elgépelte, és így adott a kötetemnek egy életveszélyes címet, hiszen szegény ötvenhatosok még fél lábbal bent voltak a börtönben, szóval a fogolytéma még aktuális volt. Végül aztán a kötet címét tisztázva jót neveltünk a félreértésen. De nekem ez nagyon megtetszett, mert a költői sorsra nagyon jellemzőnek érzem, úgyhogy ezt a talált címet megtartottam, és később a válogatott verseimnek adtam.³ Egyébként nemcsak a nagy, élő klasszikusokkal ismerkedtem meg Kormosnál, hanem az egész nemzedékemmel is. Bakától Nagy Gazsiig, Kántor Péterig, Pinczési Jutkáig, Veress Miklóstól Kiss Bencéig mindenkivel Kormos előszobájában találkoztam.

– Amikor ez a beszélgetés nyomtatásba kerül, 2023 lesz, ami nemcsak Petőfibicentenárium, hanem Kormos születésének 100. évfordulója is. Milyen lenne a 100 éves Kormos? Milyen lenne az öreg Kormos? Örülne a mai Fradi sikereinek?

– (nevet) Hát Kormos ha megöregedett volna, afféle nyugodt, bölcs, jó kedélyű öreg lett volna, mint mondjuk az általa is sokat emlegetett Kálnoky, vagy Jékely, vagy a még mindig élő Lator, akik mind csupa életkedv és derű voltak.

– A legendák egy igen bohém, tréfás kedvű valakiről szólnak.

– Nagyon derűs volt a személyisége, bár a verseiben rengeteg komolyság és komorság van, de szerette az ugratást, a tréfát. Nagyon érdekes, hogy miután meg-

▼

3 Pintér Lajos, *Fehéringes foglyok. Válogatott és új versek*. Orpheusz Könyvek, Budapest, 1998.

halt, találkoztam Kálnokyval egy társaságban, és a felesége mindig mondta neki, hogy „Azt meséld el, Laci!” (nevet) És akkor jöttek a legendás irodalmi történetek, amiket én már Kormostól mind hallottam. Szóval Kálnoky mondta tovább ezeket a történeteket, a dilettánsoktól a nevezetes ugratásokig. S aztán néhány éve itt volt Lator, aki most 95 éves, ő ez a korosztály, és hála istennek még köztünk van, s azt vettem észre, hogy ahol Kálnoky abbahagyta, Lator ott folytatta. Különben 100 éve született Schéner Mihály is, az én másik nagy atyai, festő barátom, és 100 éve született Tóth Pista bácsi is, a jeles ceglédi fotós. De biztos még sokan mások is, csak most az én szemem kettejükre esett még rá Kormoson kívül.

– *Még egy kicsit kanyarodjunk vissza az Eötvöshöz. Legendás hely, számos jelentős személyisége a magyar irodalomnak, művészeti, tudományos életnek szintén oda járt az előttd lévő nemzedékekből, az emlegetett Lator László, Domokos Mátyás, Réz Pál, Fodor András, más kérdés persze, hogy őket sorra eltávolították még az ötvenes években. Mesélj azokról az évekről, amikor te jártál oda, milyen volt a hangulata, a légköre az intézménynek?*

– Csodálatos volt. Egyébként Kecskemétről Orosz Laci bácsi is Eötvös-kollégista volt. Írtam egy prózát, aminek az volt a címe, hogy *Álom az Eötvös Kollégiumról*,⁴ mert évek és évtizedek múltán is a kollégiummal álmodtam, és ebben az esszében ezeket sorra vettem. Nehéz megfogalmazni, hogy mi volt a titka, de valami nagyon működött. Először is a jelmondat: „Szabadon szolgál a szellem” – szóval nyíltabb, szabadabb légkör volt a kollégiumon belül, mint az országban, vagy mint az egyetemen. Tele volt ambiciózus fiatallal, sok külföldivel is. Együtt voltam kollégista vajdasági, erdélyi, kárpátaljai magyarokkal, akik ösztöndíjasként a pesti egyetemre jártak. De az egyik szobatársam például japán volt, eszperantó szakra járt. Ott volt az egész világ, és lényegében egymást tanítottuk. Lehet, hogy többet tanultunk egymástól, mint a tanárainktól. A feleségemmel például ott ismerkedtünk meg, és szerintem így a jó, hogy a fölnevelő helyünk, a szakmánk, az érdeklődési körünk azonos, és ez azóta is összefűz bennünket, bár nem vagyunk földiek, és én ezt szerencsésnek tartom. Na az ő egyik szobatársa brazil volt. (nevet) Jellemző, hogy az édesapja infarktusban halt meg egy focimeccsen Brazíliában. A másik kollégiumból egy indián fiú udvarolt neki, és a szobában lakott egy erdélyi néprajzos kislány is, Salamon Anikó, akitől mindent meghallgattunk, amit az otthonáról tudott, amit hozott. Ezek nagyon sokat számítottak. Olyan könyvek, olyan sorsok kerültek köztünk szóba, amikről mondjuk a *Népszabadság* finoman szólva sem írt. Anikó a néprajzi tanszék dédelgetettje volt, doktoranduszna, majd tanársegédnek biztosan itt maradhatott volna. Dömötör Tekla professzor kedvenc tanítványa volt, de mégis hazament. Írt két könyvet, s aztán, amikor Kolozsváron meglátogattam, teljesen

▼

4 Pintér Lajos, *Álom az Eötvös Kollégiumról*. Forrás 1995/5. 92–93.

ki volt vetkőzve magából. Valamiféle tiltakozásként, lázadásként pipázott, hosszú pipával a szájában fogadott bennünket, majd egy-két évre rá öngyilkos lett, kiugrott az ablakon. Ez volt a romániai valóság azokban az években. Na most kinek van igaza? Azzal, hogy hazament, belehalt. Ha itt maradt volna, lehet, hogy azt mondjuk, miért nem ment haza a tanulmányai után, végezni a szolgálatát? És akkor még ma is élne talán.

A kollégiumigazgatónak volt egy jó szokása. Ha volt egy rendezvény az Eötvösben, akkor amíg az megkezdődött, addig beült, majd nem sokkal utána elment. Szinte minden ilyen eseményen történt valami baj, ami miatt őt már másnap felelősségre vonták. Csengett a telefon, és akkor mindig mondta, hogy „de kár, hogy nem tudtam végig ottmaradni, ha én ott vagyok, ez biztosan nem történik meg!” (nevet) Tóth Gábornak hívták, nagy ravasz volt. Olyan dolgok voltak ezek, hogy Utassy Jóska verse, a *Zúg március*, ami sokáig tiltva volt, például ott hangzott el.

– *Az még nem teljesen tiszta nekem, hogy órákra ugye bejártatok az egyetemre, de egyébként a kollégiumban is voltak óráitok?*

– Speckollok voltak. Olyan órát, ami az egyetemen kötelező volt, nem lehetett a kollégiumban elvégezni, de voltak olyan kollégiumi speckollok, amiket be lehetett írni az indexbe. Például jártam Petőfi-szemináriumra Lukácsy Sándorhoz. Voltunk négyen-öten. Az első alkalommal azt mondja: „A téma Petőfi *Anyám tyúkja* című versének elemzése lesz, na, lássunk is hozzá. Lajos, maga az egyetlen férfi ebben a társaságban, amíg mi elkezdjük, szaladjon már le ide a Bartók Béla útra, a Móricz Zsigmond körtértől nem messze talál egy Tokaji borozót, ebben a kis butykosban, amit odaadok magának, legyen szíves hozzon kimért tokajit, és majd a speckoll után megisszuk.” Akkor én elmentem, megvettem a bort, visszamentem, addigra vége lett a szemináriumnak. A következő alkalommal azt mondja: „Ma tovább folytatjuk az *Anyám tyúkja* elemzését, Lajos, maga szaladjon már le, hozzon tokajit...” Ez így ment állandóan. Teltek-múltak az évek, szinte semmit nem tudtam meg Lukácsy Sándor tudományából, mert állandóan tokajiórt kellett járnom a Bartók Béla útra. Aztán amikor a *Forráshoz* kerültem, véletlenül egyik első feladatomból volt, hogy a Lukácsynak kellett levelet írnom. Azt írtam neki: „Kedves Tanár Úr! Amikor én a maga szemináriumára jártam, az órák kezdetén mindig elküldött borért, s mire visszaértem, vége volt az órának. Ha mármost levelet váltunk, tessék már megírni nekem, hogy végül is mi van az *Anyám tyúkjával*...” (nevet) És válaszolt, hogy: jó. (nevet) ►

– *És megírta?*

– Nem, nem, csak poénból írta, hogy jó, rendben. De több ez, mint poén, ez így volt. Most eszembe jutott valami. Kérdés nélkül is engeddd meg, hogy mesél-

▼

► Az interjú lejegyzése és szerkesztése során derült ki számunkra, hogy a feljebb emlegetett Lukácsy Sándor irodalomtörténész is éppen száz éve született, 1923. április 10-én. (PSA)

jek egy kicsit a két legkedvesebb kitüntetésemről, az Eötvös Collegiumról jutott eszembe. Az egyik a csongrádi díszpolgárságom, a másik az Eötvös Collegiumért emlékérem. Könyvem jelent meg, nem tudom én, hányadik, és dedikáltam éppen a Vörösmarty téren. És akkor egyszer csak megjelent ott az Eötvös Collegium küldöttsége, élén a könyvtárigazgatóval, aki csoporttársam volt egykor, hozták az igazgató bizonyító levelét, amiben leírja, hogy emlékéremmel tüntetnek ki, és hozták is az érmet, amit én ott átvettem. Ennél meghatóbb nem nagyon történhetett velem. Aztán időben visszamenve pár évet, volt nekem egy halász család ismerősöm Csongrádon, Pista bácsi halász volt, a felesége pedig halaskofa, Mariska néni. Róla szoktam írni a versemben, hogy „a halaskofa: káromkodások nagyasszonya”, mert úgy káromkodott, mint a fene, de arany szívű asszony volt különben, nagyon intelligens, kedves ember. Én nem a piacra jártam hozzájuk halat venni, ha otthon voltam Csongrádon édesanyámnál, hanem a házhoz. Nem messze laktak. Egyik alkalommal azt mondja nekem Mariska néni, hogy gratulál a díszpolgári kitüntetésemhez. Nagy szemekkel ránéztem, mondom, ezt meg honnan tetszik venni? Azt mondja: „beszéli a piacon”. (nevet) Innen tudtam meg, még lehet, hogy meg se szavazta a közgyűlés. (nevet) És akkor Mariska néni azt mondta: „Életemben az első olyan kitüntetés, amit valaki kap, és aminek én örülök.” Ez is felért egy kitüntetéssel. Állítólag amikor a tanácsban felmerült a dolog, többen nem ismerték a nevemet, és kételkedve fogadták az előterjesztést. Erre fölállt egy képviselő, aki az ottani autószerviz vezetője volt, és fejből elkezdte szavalni a verseimet. (nevet) Ezen annyira megdöbbenek a képviselők, hogy további hozzászólás és ellenszavazat nélkül megszavazták a díszpolgári címet. Aztán ugye hazamentem, előbb mentem édesanyámhoz, majd onnan a városházára átvinni a kitüntetést. De a reggeli órákban édesanyámnál már egy hatalmas tál rántott kecsége várt az asztalon, a halaskofa Mariska néni ajándéka. Ezek mind felérnek magukkal a díjakkal. Sajnos se Pista bácsi, se Mariska néni nem él már. Csongrádon a Belsővárosban laktak, ami a város legősibb magja, mi egy kicsit beljebb voltunk, a régi városmag és a főtér határán.

– *Kicsit megint visszaugranék, hogy valamiféle folytonosságot vagy kronologikuságot legalább megpróbáljunk imitálni. Ugye 1976-ban, rögtön az egyetem elvégzése után kerülsz a Forrás szerkesztőségébe. Mennyire volt ez magától értetődő? Úgy értem például a tanítás, vagy az egyetemen maradás nem került szóba? S egyáltalán hogyan történt ez a megkeresés?*

– Kormos nagyon ellenezte. Nem hitt a vidéki művészeti élet lehetőségében. Én viszont Bács megyében és a *Forrásban* a szabadság lehetőségét láttam, a folyóirat szellemiségében, a város, a megye működésében. A bibói szabadság kis szigetei elvben hittem, hogy hátha valamit itt lehet csinálni. Lehetett is, egy picit többet, mint a pesti, központilag ellenőrzött helyeken, az *Új Írásnál* vagy a *Kortársnál*. Különben én Budapesten nagyon szerettem élni, nagyon szerettem a kávéházakat,

a színházakat, az egyetemet, az egyetemi színpadot, a barátokat. Az akkori főszerkesztő megkeresett, előre nem mondta, miért, találkoztunk egy pesti presszóban, és ott elmondta, hogy szeretné, ha idejönnék szerkesztőnek...

– Ez Hatvani Dani volt.

– Igen. És én elfogadtam. Azzal a gondolattal, hogy milyen jó, félúton van Csongrád és Budapest között, majd könnyen jövök-megyek ide-oda. Szeged is közel van, szóval Kecskemét jó helyen van, minden ötven kilométer innen, én majd mindenhova eljutok. Az lett a vége, hogy Pestre egyre kevesebbszer mentem, valahogyan elkoptak a kapcsolatok, Kormos meghalt, Nagy Gazsi, akihez a legszorosabb szál kötött, meghalt, Baka Pistához Szegedre még néha jártam, de később ő is meghalt. Csongrádon édesanyám meghalt. Úgyhogy lassan nincs hova elvándorolnom, most már jól megülök itt Kecskeméten. A szabadság kis köreiről még. Az egyetemen sok neves professzor tanított, de véletlenül ki nem ejtették a szájukon Bibó István nevét, aki számomra hatalmas példakép. Szóval végig tudtam menni annak idején úgy az oktatási rendszeren, általános iskolától egyetemig, hogy ezt a nevet gyakorlatilag nem hallottam. Kivéve Kormost, persze. Tőle hallottam, hogy legkedvesebb könyve Bibótól a *Harmadik út*. Ez Londonban jelent meg Szabó Zoltán előszavával, abban az időben, amikor Bibó még börtönben ült.⁵ Szerintem Szabó bevezetője is remekmű a maga nemében. A könyvet a rendszer-váltás után, antikváriumból tudtam megvenni, jó drága pénzért. Még egy név. Jeles művészettörténész előadóm voltak, s akiről pedig ők nem szóltak soha, az Tóth Menyhért volt. Az ő nevét is Kormostól hallottam először, mert amikor végül is nagy nehezen belenyugodott, hogy jövök Kecskemétre, (nevet) akkor azt mondta, hogy „él ott egy festő, Tóth Menyhért, aki fehérre fehérrel fest, keresd meg!“. És igazság szerint jól is jellemezte, neki ez a védjegye, a fehérre fehérrel festés. Ahogy idekerültem kerestem is Tóth Menyhértet, egy éven belül meg is találtam, annyiban tévedett csak Kormos, hogy nem Kecskeméten élt ő, hanem Miskén, de itt a megyében, és a hajósi művésztelepen személyesen is találkoztunk. Még életében verset is írtam hozzá, a *Tóthmenyhért-fehér hőmezőket*,⁶ amit ő ismert, és olyan kiállításmegnyitón, ahol ő is jelen volt, még életében szavalták ezt a versemet. Amit különben a *Forrásban* akartam megjelentetni, de Hatvani Dani visszaadta, mert azt mondta, nem meri közölni. Én Tóth Menyhért fehér színvilágát igyekeztem valamiféle asszociációs hálóba fogni, és ebben benne volt a második magyar hadsereg doni katasztrófája is. Az ő főszerkesztői szeme legalábbis belelátta. Amit az idő tájt nem volt szerencsés emlegetni.

▼

⁵ Bibó István, *Harmadik út. Politikai és történelmi tanulmányok*. Magyar Könyves Céh, London, 1960.

⁶ Pintér Lajos, *Tóthmenyhért-fehér hőmezők*. Alföld 1978/6. 15.

– *De gondolom ez a te szándékaid szerint nem volt benne.*

– De benne volt. (nevet) De úgy, hogy szerintem tűrőhatáron. Dani visszaadta, elküldtem az *Alföld*nek, azonnal közölték. Úgy emlékszem, hogy a *Látóhatár* is átvette. Ugye volt a támogatott, a túrt és a tiltott kategória, ez a vers ellebegett valahol a túrt és a tiltott határán. De ez mindig így volt. Volt olyan, amit az *Alföld* nem mert közölni, mondjuk a Görömbei-féle interjúorozatból egyet-kettőt, elküldte nekünk, azt meg Dani közölte. A rendszerváltó folyóiratok, a *Tiszatáj*, az *Alföld*, a *Forrás* között volt egy ilyenféle titkos összeesküvés és munkamegosztás is. Sokszor előfordult, hogy így átjártak a kéziratok.

– *Amikor munkába álltál a Forrásnál, mi volt a feladatod? Volt valami különösebb dolog rád bízva, ami csak a te reszortod volt? Könnyen belerázódtál a szerkesztői munkába?*

– Körülbelül úgy volt, mint most is: mindenki csinált mindent. Hatvani Dani főszerkesztő volt, Buda Feri evidensen a szerkesztőséghez tartozott, de nem folyt bele a napi munkába, Goór Imre technikai szerkesztő volt, ő érdemi dolgokba abszolút nem szólt bele, és voltam még én. Csinálgattuk a lapot. De nem kellett sokat várnom, hogy nagy feladatot kapjak, mert két éven belül jött a lakiteleki írótalálkozó, aminek az anyagát én szerkesztettem. Oda van írva külön, hogy az összeállítást készítette Pintér Lajos, ami furcsa, hogy egy blokknál külön feltüntetik, hogy az egyik szerkesztő gondozta. Ennek az a magyarázata, hogy bizonyos baráti vita volt Dani és közöttem, ő inkább azon a nézeten volt, hogy ez az anyag nincs olyan jelentős, hogy a *Forrás* közölje. Én azt mondtam, hogy óriási a jelentősége. És akkor Dani azt mondta: akkor tiéd a teljes munka, és tiéd a teljes felelősség. És én így végül is egyedül intéztem az anyag szerkesztését és közlését. Nem volt egy rossz munka, mert többek között Illyés Gyulával kellett leveleznem – soha rosszabb feladatot. Az ő lakiteleki szerepét nagyon nagyra tartom (most csak a '79-es találkozóóról beszélve). Azonos mércével mérem, mint a '43-as szárszói írótalálkozót. Illyés beszédét pedig azonos mércével mérem, mint Németh Lászlóét Szárszón. Mindkettő esszéírói, retorikai csúcsteljesítmény.

Kegyetlen szigorú időszak volt. Azt lehet mondani, hogy rendőrileg körbe volt zárva Lakitelek. Pedig Illyés Gyula Kossuth-díjas költő volt, Aczél, Kádár által is tisztelt költő, meg ötven pályakezdő fiatal, és ezzel együtt a munkásőrséget és a rendőrséget is riasztották. (nevet) Engem Tömöry Péter, aki különben erdélyi, onnan települt át, Sepsiszentgyörgyről, a színház akkori rendezője vitt ki, neki volt kocsija. Elindultunk, megyünk Lakitelek felé, már állít is meg a rendőr bennünket, az első lehetséges ponton. „Hova mennek?” „Lakitelekre.” „Akkor kopott a gumi.” (nevet) És Tömöryt minden iratellenőrzés, minden nélkül, a helyszínen azonnal megbüntették, csak hogy érezze a törődést. Péter ezt kifizette, azóta sem tette szóvá, és mentünk tovább. Így kezdődött. Aztán még annyit, hogy Illyés beszéde csodálatos volt, egyáltalán az ottani jelenléte, a fiatalokkal való kapcsolata. Nem volt rossz Iskander sem, aki meg úgy fényképezte le az írókat, hogy rács

mögött ülnek. (nevet) Nézd meg az összeállításban.⁷ Rohamtempóban jelentettük meg, mert májusban volt a tanácskozás, és szeptemberben már megjelent, Lezsák Sándortól kaptuk meg a hangszalagokat, azokat be kellett gépeltetni, engedélyeztetni kellett a hozzászólókkal, korrigáltatni satöbbi. Így is négy hónapon belül közöltük. A fotóhoz még: Iskander elfáradt, leült a lépcsőn, volt egy följárati lépcső, és a korlát mögül fényképezett lefelé, és így az egész társaság rács mögé került. (nevet) Hogy ez bekerülhetett, az már nemcsak az én bátorságom volt, hanem Goór Imréné is mint képszerkesztőé, és Hatvani Danié is mint főszerkesztőé, meg persze Bahget Iskanderé mint fotósé. Négyünk összeesküvése kellett, hogy ez a szimbolikus fotó kerüljön a szám címoldalára. Ez a kort, és ami történt, jól illusztrálta. Szinte az igazi botrányt nem is a főlshóalások keltették, hanem ez a fotó. De súlyosabb felelősségre vonásról nem tudok. Mondtuk, hogy nem tehattünk róla, hogy pont ott volt az a rács. Iskander is széttárta a karját: véletlen. Pedig ugye véletlenek nincsenek.

Még annyit, hogy az, hogy Illyéssel a munkakapcsolat ekkor is pazar volt, mind hagyján. Elmondok még egy történetet az ő emberi nagyságához. Szamizdatban terjedt az ő Latinovits-verse. *L. Z. halála*⁸ a címe, amit ő nem tudott publikálni, de terjedgetett. Nekem megvolt. Danival megbeszéltem, hogy mi ezt vállalnánk. Írtam Gyula bácsinak egy levelet, hogy „kedves Gyula bácsi, szeretnénk a Latinovits-verse közölni, nem kérjük a kéziratát, mert az nekünk megvan, hanem csak szíves engedélyét kérjük”. Postafordultával válaszolt, ma egy pályakezdő fiatal sem válaszol neked postafordultával, de az akkor Nobel-várományos Illyés igen, és azt írta, hogy „a vers közléséhez hozzájárulok, sőt: megtiszteltetésnek veszem”. Ez az európai stílus. Ezt például Illyéstől tanultam, hogy a stílus maga az ember.

– *Hatvani Danira egyébként hogy emlékszel? Ez engem valamiért nagyon érdekel, gondolom azért, mert nekem már természetesen semmi kapcsolatom nem volt, nem is lehetett vele, de amit látok, hallok, olvasok, az alapján úgy tűnik számomra, hogy jó minőségérzékkel rendelkezett, de nagyon nehéz volt lavíroznia a politikai és cenzurális széljárások között.*

– Daninak nehezebb helyzete volt, mint nekem, bár volt olyan, hogy nem a főszerkesztőt rúgták ki, hanem a segédszerkesztőt, lásd *Új Forrás*, Nagy Gazsi esete, szóval nekem is volt felelősségem, de az igazi felelősség Danié volt. Ő párttag is volt, hívogatták is ide-oda, pártközpontba, minisztériumba, megyei párttitkárhoz, megyei elnökhöz. Egy elég érdekes és dokumentumértékű könyvet írt ő a megpróbáltatásairól, az a címe, hogy *Tilalomfák árnyékában*.⁹ Tanulságos, Dani, amikor

7 Vö. Forrás 1979/9.

8 Illyés Gyula, *L. Z. halála*. Forrás 1978/4. 7.

9 Hatvani Dániel, *Tilalomfák árnyékában*. Egy irodalmi főszerkesztő emlékirata. Püski Kiadó, Budapest, 1997.

Kecskemétről elköltözött, minden dokumentumot, amit fellelt, elvitt magával, pedig ott kellett volna hagynia a szerkesztőségben. (nevet) De jól tette, hogy elvitte, mert legalább megírta, feldolgozta ebben az elég jó könyvében. Két jó könyv van az én szememben az akkori működésről, egyik a Vörös Lászlóé a főszerkesztői értekezletekről¹⁰. A minisztériumban volt a szokásos főszerkesztői értekeztet, ahol a fejmosások történtek, és Vörös szép csendesen ott ült, hallgatta a kritikákat, és jegyzetelt, mindent megírta. A másik Hatvani Dani könyve. Nem volt könnyű sorsú ember. Sajnálom, szerencsétlenül távozott, és miután a *Forrástól* elment, soha többé nem találta meg a helyét, se a közéletben, se a magánéletben, se Pesten, se Békéscsabán, összevissza kóborolt az országban. Pedig pont '89-ben, a rendszerváltás idején ment el, amikor eljöhett volna az ő ideje. Ez egy paradoxon. Őszintén, amikor hallottam, hogy itt kallódik, ott kallódik az országban, írtam is neki egy levelet, hogy Dani, gyere vissza Kecskemétre, itt mindenki megsüvegelne, megbecsülne, itt legalább lenne becsületed. De nagyon kitérően és hűvösen válaszolt. Bárkivel beszélek, például Kovács Istvánnal, a költővel, aki Pesten össze-összefutott velem, mindenki azt mondta, hogy űzött vadként járt a világban.

– *Nagyon jellemző a történet, amit meséltél nekem egyszer a szerkesztőségben, a Kósa Ferenc-írás ügye.*

– Igen. Már Füzi Laci itt volt, azt hiszem a Sajtóházban voltunk még. A nevemre Kósa Feri, a filmrendező küldött egy írást B. Nagy Lászlóról, aki az idő tájt lett öngyilkos. Daninak odaadtam, jött az értekeztet, ott voltunk valamenynyien, odaadta Dani Füzi Lacinak, hogy ő hangosan olvassa föl. Az egyik mondat remekebb volt, mint a másik, hiszen egy jótollú író is volt Kósa, nem csak remek rendező. Nagyon szépen megírta, remek hangú esszé. Öröm volt hallgatni, a szerkesztőségben megállt a levegő. Mindenki bólogatott, majd egyenként a véleményünket kérte Hatvani Dani. Sorra mind mondtuk, Buda Feri és mindenki, hogy nagyszerű, közlésre javaslom, nagyszerű, közlésre javaslom, mind. Mikor Danihoz értünk, annyit mondott: „Nagyon jó! Nem közlöm.” Le voltunk forrázva. Ugyanaz történt ezzel az írással, mint az én Tóth Menyhért-versemmel, szinte azonnal ezt követően megjelent az *Alföldben*.¹¹ Nagy botrány nem lett belőle. Nagyon nehéz volt kiszámítani, hogy hol a határ. Még Dani sorsáról. Ülünk a szerkesztőségben, szintén értekeztet, mindenki ott van. Csöng a telefonja. Fölveszi, és nem szól bele egy kukkot se, hallgat. Egy idő után befogja a kagylót, és nekünk körben odasúg, hogy: „Gajdócsi!” Visszateszi a füléhez, hallgat tovább. Nem szól egy szót sem. Aztán megint elveszi a telefont, befogja: „Üvölt!” Szóval ilyenek is történtek.

▼

¹⁰ Vörös László, *Szigorúan ellenőrzött mondatok. A főszerkesztői értekezletek történetéből 1975–1986*. Tiszatáj Alapítvány, Szeged, 2004.

¹¹ Kósa Ferenc, *Kettős küldetés. Emlékezés B. Nagy Lászlóra*. *Alföld* 1987/1. 30–46.

– Nagyon furcsa és ambivalens, de számomra, aki nem éltem abban a korban, a rendszerváltás előtti idők, legalábbis az irodalmi életet nézve, minden paranoiájával és szorongattatásával, cenzúrájával és politikai nyomásával együtt egyfajta aranykornak tűnik, már ami a nagy barátságokat, a nagy beszélgetéseket, az irodalom köztársaságát jelentik. Szóval, hogy úgy tűnik, mintha a Magyar Népköztársaságon belül a magyar irodalom az egy igazi köztársaság lett volna...

– Ez így van, egyetértek veled. Ebben a válaszban hadd dicsérjelek meg, és kérlek, hagyd benne az interjúban. Ti, akik nem éltetek ezekben az években, úgy veszem észre, hogy általában nem is érdeklődtek az iránt, hogy mi is történt. Úgyhogy megtisztelsz velem, hogy megkérdesz és meghallgatsz. Olyan, mintha az újabb generációk úgy tekintetnének erre az időszakra, mintha mi sem történt volna. Bizonyosfajta érdektelenséget látok. Vannak persze történeti érdeklődések, kivételek, most nyugdíjasként többet ráérek olvasni, és épp az Antológia Kiadó által megjelentetett könyv került a kezembe, az a címe, hogy *Forrásvidék*,¹² és ezekről az akciókról szól, a *Forrás*, a *Tiszatáj* és az *Alföld* szerepét kiemelve, fiatal történészek, kutatók nagyon szépen, a dolgoknak utánanézve írták. Ez egy tudományos munka.

Elmondok egy anekdotát arról, hogy milyen szépen éltünk ebben a szomorú világban. Weöres Sándorhoz jártam. Először még, mint elsős egyetemista, Boriék, az újvidékiek, akik szoros kapcsolatot ápoltak velem, vittek fel hozzám. Később már fordítva volt, engem kértek meg, hogy időpontra jelentsem be őket, és én vittem vajdasági barátaimat Weöreshöz. Egy alkalommal együtt vagyunk, beszélgetünk, és valami szépet írhatott Weöres, mert nagyon megdicsértem. (nevet) Illik, nem illik, szembedicsértem. Erre ő nagy, szomorú szemekkel rám nézett, és azt mondta: „De sohase lesz lovas szobrom, mint Illyés Gyulának.” (nevet)

– Végezetül annyit még, hogy a Covid-járvány kitörése idején alakult úgy, hogy az aktív szerkesztőségi jelenléter, sajnálatunkra, beszüntetted, és csak nagy ritkán látunk. Hiányzik-e, s hogy érzed magad, hogyan telnek a napjaid?

– Nagyon hiányzik, hiszen nekem ez volt az életem. Azt lehet mondani, hogy a szerkesztő az első olvasó. Annak nincs párja, ahogyan bontod a postát, és te látod először azt a friss írást, legyen az Illyés Gyuláé vagy egy pályakezdőé. Számomra ez a felismerés, ez volt a munkám igazi fizetsége. Súlyos asztmám van gyermekkorom óta, nem nagyon szoktam erről se írni, se nyilatkozni, de mindenesetre van. Úgyhogy azt mondták az orvosok, hogy egy lépést se, mert végzetes lehet, hogyha elkapom a covidot, ezért vonultam önkéntes karanténba, és szakadtam el egyik napról a másikra a *Forrástól*. Többet olvasok, mint írok azóta. Bepótolok és újraolvasok.

▼

¹² Nagymihály Zoltán–Szekér Nóra szerk. *Forrásvidék. A nemzeti demokratikus gondolkodás a magyar folyóiratok tükrében (1956–1987)*. Antológia Kiadó, Lakitelek, 2017.

Újraolvastam Bibót, a Lakitelek-számot is, Szalay Lajos körüli dolgokat, amikről nem volt időm tájékozódni, Tóth Menyhért-, Schéner- emlékek. Olvasó lettem.

– *De írsz is azért, hiszen tudható, hogy készül egy új kötet. Mit lehet elárulni erről?*

– Az új kötetnek az a címe, hogy *Alfa*. Szomorú, de édesanyám Csongrádon meghalt, a házat eladtuk. Hét évig árultam, egy gyönyörű ház. A bolgárkertész nagyapám élete munkájának volt a gyümölcse. Hét évig nem kellett senkinek, aztán egy Németországban élő csongrádi orvosnő vette meg, én úgy gondolom, hogy körülbelül egy ottani garázs áráért. Nem lakik benne, kint él változatlanul, de látom a szemén, hogy szereti, s ez nekem némi megnyugvást ad. Ahogyan a házból pakoltunk kifelé, mit ad isten, mindent megtaláltam. Anyám mindent ott hagyott, ahová én letettem. Így aztán megtaláltam a legkorábbi verseimet is, amiket még az első kötetem előtti időszakban írtam, talán Ilia Mihály láthatta őket, vagy ő sem. Az is kitesz egy kötetnyit, de nem akarom publikálni, csak keresem a tanulságait. Az alfával azt a kérdést jelzem, hogy vissza tudok-e menni vajon ahhoz a hanghoz, azokhoz a gyökerekhez? Ebben a munkában vagyok. Zárójel: megtaláltam a teljes dokumentációját egy betiltott, kiadatlan antológiámnak is, ami szerintem érdekes. Odaadtam Rigó Robinak, örülnék, ha feldolgozná. Nekem nem volt lelkierőm ahhoz, hogy saját magam tegyem meg. Kormos a kötetem megjelenése után föl-kért, hogy a *Magyar irodalom gyöngyszemei* sorozatban adjak ki egy kötetet Radnóti Miklós verseiből, előszóval, utószóval, a válogatásomban. Ez egy nem akármilyen könyvsorozat volt, valami 30-40-50 ezres példányszámokban megjelenő, népszerű sorozat. Kormos figyelt: volt Radnótiról szóló versem a kötetben, s tudta, hogy ő fontos a számomra. Ezt megcsináltam, mire megjelent, Kormos már meghalt, és azt hiszem, Nagy Gazsi neve szerepel már benne szerkesztőként.¹³ Mivel nagy sikere volt akkoriban, a kiadó adott nekem egy újabb meghívást: ugyanebben a sorozatban egy antológiát kellett összeállítanom, tematikus kötetet, és én mondhattam meg, hogy mi legyen a tematika. Nagyon rövid gondolkodás után azt mondtam, hogy legyen az ifjúság, *Ifjúság királya* címmel. Ez egy idézet Nagy László *Tűz* című verséből. A téma enyhén kényes volt, hiszen beszéltünk már róla, hogy olyan évek voltak ezek, amikor a nemzedékek egymásra torlódtak, és a fiatalsággal, új gondolatokkal nem tudott a hatalom mit kezdeni. Lehet, hogy darázs-fészekbe nyúltam, nem tudom, úgy gondoltam, hogy egy ifjúsági kiadónál egy ifjú ember helyénvaló, ha az ifjúságról csinál egy kötetet. Ezt a könyvet én megszerkesztettem. Miután megcsináltam a tartalomjegyzéket és leadtam, kaptam is rá szerződést, és rövidesen megjelent volna, kezdték az általam megjelölt verseket összegépelni, mert az nem az én munkám volt, nekem elég volt csak leadni a tartalomjegyzéket. És ebben benne voltak a határon túliaik, az akkori fiatalok, Utassyék és így tovább, szóval egy

▼

13 Radnóti Miklós válogatott versei. Kosmosz Könyvek, Budapest, 1979.

új szemléletet hozhatott volna, lehetett ez '77-'78-ban, még Pesten kezdtem, de már a *Forrás*-időszakban fejeztem be. Benne volt Tolnai Ottó, Domonkos István, Farkas Árpád, Szilágyi Domokos, akikről én tudtam, de a magyarországi köztudatban nem voltak benne. És persze Baka István és Nagy Gáspár és így tovább. Elsőkötetesk és kötetnélküliek is. Na most egyszer csak fordult a széljárás, szigorodott valami miatt a világ, kiadták egy fölsőbb politikai lektornak, Bata Imrének szupervíziora, aki akkor lépett be öregen a pártba, és lett az *Élet és Irodalom* főszerkesztője, és ezek szerint főcenzor. A kiadóban pedig odaadták Sík Csabának, aki szintén nekilátott a nagy kiadói liberalizmus után rendet csinálni, és ők ketten, meg még ki tudja, kik, a kiadási folyamatot leállították, a könyvet pedig elkaszálták. Megvan a tartalomjegyzék, megvan a lektori, cenzori jelentés, és megvan a főszerkesztői válasz is, amivel a kiadó a szerződést felbontja. (nevet) Ha Rigó Robi feldolgozza az anyagot, akkor ezt a kötetet rekonstruálni lehetne. Kiderül majd, hogy érdemes-e rá. Az az érzésem, hogy talán igen. Ami tapasztalatom volt huszonpár évesen új tendenciákról, új törekvésekről, ebbe az antológiába beleszerkesztettem.

– *Szinte biztos vagyok benne, hogy ez a két tényező, a fiatalság problematikája és a határon túliak szerepeltetése buktatta meg a könyvet, hiszen ha volt két dolog, amitől az akkori (kultur)politika irtózott...*

– Nézd, mindenki hazudott, hiszen nem mondták meg, és le sem írták, hogy pontosan mi a baj veled. Mellébeszélés volt. Arra emlékszem, bár a részletekre már alig, utálom is az egészet, hogy Reményik Sándor szerepeltetését kifogásolták. Hát, valamire hivatkozni kellett. Nyilván nem ez volt a baj. Még egy dolgot arról, hogy milyen volt a világ. A harmadik vagy negyedik könyvem lehetett, aminek akadályozták a megjelenését. A Szépirodalminál kallódott, ment az igen-nem, igen-nem játék. Az egyik héten majdnem kiadták, a másik héten majdnem nem. „Na, majd Pándi Pál eldönti” – mondták. Bementem egy pár hét múlva, és megmutatták a Pándi záró lektori vagy cenzori jelentését. Ami különben illetlenség, mert nem tartozott rám, ez egy belső ügy, de ugye a szerkesztő ezzel takarózott. Nem adták ide, de bementem, hogy elolvassam. Pándi Pál körülbelül azt írta, hogy „a Pintér Lajos nagyszerű költő, a versei csodaszépek, föltétlenül kiadásra javaslom azokat – de nem ezeket!”. (nevet)

– *Nagyon jó! Megvan a végszónk.*

Pintér Lajos

Unokái nevére

Luca Bőcsön

Az udvaron fut a Luca,
gyere ide, réce, ruca.
Itt a finom kukorica!

Locsolóvers

Zöld erdőben jártam,
találkoztam egy vadőrrel,
utána egy gödörrel.
Gyere, Luca, húzzál ki,
meglocsollak vödörrel.

Verssorok fűzfa kosáron

Az újpesti nagyvásáron
mesebeli öregasszony
almát árul arany áron.
Aki veszi,
aki eszi,
nem más, mint az okos Áron,
baba nevére Pintér OÁron.

Rigó Róbert

Egy betiltott antológiáról

Ifjúság királya (szerkesztette: Pintér Lajos)

Pintér Lajos rendelkezésemre bocsátott egy levélváltást, melyben a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó 1980. február 14-én felbontotta a vele 1979. február 20-án megkötött szerződést, arra hivatkozva, hogy az általa szerkesztett, a *Magyar irodalom gyöngyszemei* sorozatban megjelenésre előkészített antológia kiadását nem „vállalhatja”. Erre a másfél oldalas levélre február 25-én, hatoldalal válaszevélben reagált, melyben határozottan igyekezett megvédeni a saját álláspontját.

A kiadó indoklást is írt arra vonatkozóan, hogy miért nem tartja közlésre alkalmasnak az antológiát. Fő érvük az volt, hogy az ifjúságról szóló tematikus válogatás „esetleges”, túl sok a „rossz vers” benne, amit „kemény szerkesztői munkával” még korrigálni lehetne, de ezt lehetetlenné teszi a koncepció zavarossága, „filozófiai és esztétikai sántasága”. A tervezett antológia a *költő* sorsát kívánta bemutatni, de Pintér Lajosnak felrötták, hogy ezt „enyhén szólva kétes eszmevilág megjelenítésére használja”. A kiadó szerint az olvasóban ellenérzést kelt, és 1980-ban már senki nem gondolja komolyan, hogy „István országalapítása, a kereszténység felvétele ezer éve tartó térdrehullás kiindulópontja”. Elfogadhatatlannak tartják azt a koncepciót, „amely ásatag, egy iszonyú nemzeti tragédia ideológiai okai közül vél akár egyetlen egyet is feltámaszthatónak”, azaz a vallásos világnézetet, a kereszténység kötetben való megjelenését kifogásolták.

Azt is elfogadhatatlannak tartotta a kiadó, hogy Reményik Sándor helyet kapott az antológiában, míg a korszak kedvelt költői, Csorba Győző, Kalász Márton, Képes Géza, Vas István nem. A válogatásban Reményik Sándor egyetlen verse kapott helyet, az 1917-ben írt *Imádság* című, melyben a költő azért könyörög az Istenhez, adjon neki ihletet, hogy jobb poéta lehessen, és sokak kínját, problémáit tudja a lehető legtökéletesebben versben kifejezni. Esztétikai szempontból is kritizálták a válogatást, mert szerintük Pintér Lajos egyfelől „dilettánsokat” is beválogatott, másfelől a minőséget „negligálta”. Végül összességében rögzítették, hogy az antológia „koncepcióját tévesnek, válogatási elvét hibásnak” tartják, a kiadását nem vállalják, a szerződést felbontják, a felvett hétezer forint előleget az elvégzett munka fejében elszámolják.

Válaszevélben Pintér Lajos rögzítette az antológiára vonatkozó szerződéskötés előzményeit. Megjegyezte, hogy korábban Kormos István¹ megbízásából

▼

¹ Kormos István 1923. október 28-án született Mosonszentmiklóson. József Attila- és Radnóti-díjas magyar író, költő, műfordító. 1950-ben lett az Ifjúsági, később Móra Ferenc Könyvkiadó szerkesztője, a népszerű *A magyar irodalom* és *A világirodalom*

szerkesztette Radnóti Miklós válogatott verseskötetét, ami szintén a *Magyar irodalom gyöngyszemei* sorozatban jelent meg, 50 ezer példányban. A kötethez előszót, utószót írt, jegyzetapparátust készített. Ezek után kereste meg a Móra Kiadó, mert az antológiának jó volt a szakmai-kritikai visszhangja, ezért új feladattal szeretnék megbízni. Pintér Lajos rögzítette, hogy 1979 elején „a kiadó vezetőségével, a felelős szerkesztővel együtt” dolgozták ki az *Ifjúság királya* című tematikus antológia tervét. Ezt követően eljuttatta hozzájuk a kötet koncepcióját és a tervezett tartalomjegyzéket. A kiadó ebben a munkában mindvégig támogatta, ő az egy évig tartó munka után, 1980 elején adta le a kötet kéziratát. Mivel mindvégig a tervek szerint dolgozott, nem értette, hogy miért bontották fel a szerződését esztétikai és ideológiai okra hivatkozva.

Pintér Lajos ezt követően sorra vette a kiadó által felvetett indokokat a kötettel szemben, és igyekezett azokat tételesen megcáfolni. Először arra reagált, hogy a tervezett kötetben „túl sok a rossz vers” és az esztétikai szemlélet „dilettáns”. Azzal érvelt, hogy mind a klasszikus költők, mind a kortársak vonatkozásában elsősorban olyan reprezentatív antológiákból² válogatott, amit a kiadó kért tőle. Ezt követően a koncepcióbeli és ideológiai hiányosságokra válaszolt. Rögzítette, hogy a célja a költő személyisége kiteljesedésének bemutatása volt, amit Király István³ dolgozott ki a marxista szemléletű Ady Endre monográfiájában. Király István Ady életművét négy korszakra tagolta: az első az érzelmi forradalmiság, esztétizálással és lázadó szerelemmel; a második a meggyőződéses forradalmiság, a vágáns életforma, a magány és a küldetéstudat; a harmadik a plebejus-népi forradalmiság gondolata, a néphez való közeledés korszaka; a negyedik a valóság forradalmisága, a filozófiai-gondolati teljesség időszaka. Pintér Lajos ezt a költői fejlődésmodellt az „egész magyar költészet fejlődéstörténetére” érvényesnek tekintette, ezért az ifjúság tematikájú antológiát ezekre a „korszakokra” igyekezett felfűzni. A válogatás első korszakának illusztrálására az ifjúságot, az életet bemutató motívumverseket és a lázadó szerelem verseit gyűjtötte össze. A második tematikus egységbe a fiatalság történelmi útkeresésének és életformájának a bemutatását ábrázoló versek kerültek, a 18. századi diákdaloktól egészen a hetvenes évek végéig. A harmadik

▼

gyöngyszemei című sorozatok fűződnek a nevéhez. Sokat tett a fiatal költők sikeres indulásáért. 1977. október 6-án hunyt el Budapesten. Számos kiemelkedő gyermekirodalmi művet alkotott: *Az éjéigérő fa* (1946), *Az erdő* (1951), *Mese Vaccorról, egy pisze kőlyökmackóról* (1956), *A zsiráfnyakú cica* (1974), *Kormos István versei* (1979), *Mese a két kicsi ökröcskéről* (1987). <https://mora.hu/alkoto/kormos-istvan> (Letöltés ideje: 2023. január 6.)

2 Részletesen felsorolta ezeket: *Hét évszázad magyar versei 1970-es és 1978-as kötetei*, a *Magyar irodalom gyöngyszemei sorozat*, a *Tengerlátó* és a *Madáritón* című antológiák, amelyek az előző években jelentek meg.

3 Király István 1921. július 15-én született Ragályon. Irodalomtörténész, Ady Endre-szakértő, a *Magyar Tudományos Akadémia* tagja. 1949-től az ELTE Irodalomtörténeti Tanszékén oktatott, majd 1957-től a *szegedi egyetemen*. 1960-ban visszakerült az ELTE-re, a XX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszéken lett egyetemi tanár, majd tanszékvezető. Budapesten hunyt el 1989. október 19-én. 1953–1956 közt a *Csillag* folyóiratot, 1962–1969 között a *Kortárs*, 1970–1989 között a *Szovjet Irodalom* című folyóiratot szerkesztette. Fő kutatási témája Ady Endre volt. Fő műve: Ady Endre I–II. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1972.

korszak ábrázolásába a szegénylegény-versek és a plebejus lázadás versei kerültek. Végül a negyedik részbe a „legteljesebbnek ítélt emberséget, az emberré válási korszakot, a valóság forradalmiságának ábrázolását” bemutató verseket válogatott. Ez jelentette az antológia filozófiai háttérét.

Pintér Lajos a levele végén részletesen reagált a szerkesztői levélben konkrétan kifogásolt két vers védelme érdekében. Az egyik ilyen Sinka István *Pusztaszer meg szállása* című verse, a másik Reményik Sándor *Imádság* című lírája. Megállapítja, hogy a kiadó levelében azzal „kívánja jelezni teljes hozzánemértésemet és azzal kívánja aláírni komolyságomat és felelősségtudatomat, hogy fölvettem a kötetbe Sinka István” említett versét. Rögzítette, hogy a szerkesztőségben félreértették ezt a verset, mert ez nem a kereszténységről és Vata pogányságáról szól, hanem a két világháború közötti népi irodalom plebejus forradalmiságáról és az azt szimbolizáló Dózsa Györgyről, majd visszautasította a Reményik Sándor versével kapcsolatos kritikát is. Végül megjegyezte, hogy a kiadó döntését elfogadja, de a kézirat elbírálását vitatja, kérte annak visszajuttatását, egyben jelezte, hogy munkadíjra nem tart igényt, és a hétezer forint előleget is visszafizeti.

Az ügy háttérében az állhatott, hogy az 1980-as évek elején szigorítottak a pártállami cenzúrán. Haraszti Miklóst a *Darabbér* című szociográfiája miatt alaposan meghurcolták, 1973-ban perbe fogták, majd felfüggesztett börtönbüntetésre ítélték, a példastatuálás egy ideig hatásos maradt. Az 1970-es évek végén azonban egyre többen léptek túl az ötvenes évek végén megkötött kompromisszumon, és írtak a hatalom számára „tiltott” kategóriába tartott témákról, elsősorban 1956-ról. „A hatalom ettől kezdve szinte minden évben fellépett valaki vagy valami ellen, miközben a kimondhatóság keretei egyre tágultak, és a tabuk köre egyre szűkült.”⁴

Megállapíthatjuk, hogy a kiadónak – levele indoklása alapján – elsősorban a két kifogásolt költővel kapcsolatosan lehetett ellenérzése. Sinka István, aki ridegpásztorként, nagyon nyomorúságos körülmények közül származott, a két világháború között a „jobboldali” népi írókhoz tartozott, majd a kommunista berendezkedés „fajvédő” múltja miatt 1948 után háttérbe szorította, köteteit betiltotta,⁵ és csak a hatvanas évek elejétől engedték újra publikálni, de a megítélése továbbra is ellentmondásos maradt, mert nem tartozott a Kádár-rendszer mellé

▼
4 Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Harmadik, javított és bővített kiadás. Osiris Kiadó, Budapest, 2001., 501.

5 A könyvek cenzúrája már az 530/1945. ME sz. rendelet alapján elkezdődött, majd a kormányrendelet végrehajtásáról szóló 1330/1945. ME sz. rendelet felállított egy bizottságot, mely mintegy kétszáz, fasisztának és szovjetellenesnek minősített könyvcímet gyűjtött össze. A tiltott és bezúzásra ítélt művek között megjelentek azok a szerzők, akik kritizálták a Szovjetuniót vagy a szocializmust, ekkor tiltották be Sinka István műveit is. Horváth Attila: A cenzúra működési mechanizmusa Magyarországon a szovjet típusú diktatúra időszakában. In Paál Vince (szerk.): *Magyar sajtószabadság és -szabályozás 1914–1989*. Médiatudományi Intézet, Budapest, 2013. 80–98., 82.

felsorakozó népi írók táborába.⁶ Pintér Lajos antológiájában Sinka István kiemelt szerepet kapott kilenc versével, nála többel csak a címadó verset (*Tűz*) jegyző, és a kötet szerkezetét meghatározó Nagy László szerepelt 18 verssel, Radnóti Miklós tizenhárommal és József Attila tizeneggyel, majd Petőfi Sándor héttel. Reményik Sándor a két világháború közötti erdélyi líra kiemelkedő alakja volt, akit – mint a határon túli magyarság jeles költőjét és a transzszilvanizmus képviselőjét – a rendszerváltás előtt a tiltott kategóriába sorolták.⁷

A kiadó másik problémája a vallásosság megjelenése lehetett az említett versekben. A Kádár-korszak egyházpolitikájának alapját a Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottságának 1958-as határozatai biztosították. Ezekben rögzítették, hogy a szocialista államban is hosszú távon számolni kell az egyházakkal, ezért együtt kell működni velük. A határozatokban különválasztották a „klerikalizmus”, azaz az „egyházi reakció” elleni harcot – amit politikailag ellenségesnek tekintettek –, mert az szerintük a szocialista rendszer megdöntésére törekszik, és a vallásos ideológia visszaszorításának célkitűzését. Rögzítették, hogy az egyháztól elvárják a „szocializmus építésének támogatását” és az egyházon belül is a „reakciós elemekkel” szembeni fellépést. Előírták, hogy vezető pozíciókba csak lojális egyházi emberek kerülhetnek, a lelkészek „rendszeres politikai nevelését” a békemozgalomban kell megszervezni, a fiatalokkal kizárólag az iskolai hitoktatás, valamint az elsődíjazásra, bérnyújtásra és konfirmációra történő felkészítés keretében foglalkozhatnak, „minden más (sport, vetítés, énekkar, iskolán kívüli hittan stb.) »megengedhetetlen«”.⁸ Rögzítették, hogy a vallásos világnézet elleni harcot folytatni kell, míg az el nem tűnik az emberek tudatából. A határozat előírta a vallásos tömegben folytatandó felvilágosító és nevelőmunka részleteit, például azt, hogy a „tudományos materialista világnézet terjesztése” minden állami oktatási, kulturális és tudományos intézmény, valamint a sajtó és könyvkiadás feladata, és a pedagógusok világnézeti nevelésére is különös gondot kell fordítani.⁹

A korszak cenzúrájára jellemző volt, hogy a korabeli kiadóknál megjelenő könyveket a publikálás előtt megbízható funkcionáriusok sora ellenőrizte. A könyvek megjelenését a Kiadói Főigazgatóság engedélyezte.¹⁰ A folyóiratok esetében a főszerkesztőn kérték számon a cenzori feladatokat, Pintér Lajos is megemlíti, hogy a *Forrás* főszerkesztőjeként Hatvani Dániel számos pártfegyelmet kapott ilyen

▼

6 Sinka István életművével kapcsolatosan lásd bővebben a *Parnasszus* 2017. évi 1. számát, mely teljes egészen Sinka munkásságával foglalkozik. Különösen Sinka Zoltán: Keresem ösöm udvarát. Apámra emlékezem című írása. http://epa.niif.hu/03700/03714/00005/pdf/EPA03714_parnasszus_2017_1.pdf (Letöltés ideje: 2023. január 9.)

7 Nánó Csaba: Reményik Sándor, az ízig-vérig erdélyi költő. <https://erdelyinaplo.ro/elo-emlekezet/remenyik-sandor-az-izig-verig-erdelyi-kolto> (Letöltés ideje: 2023. január 9.)

8 Köbel Szilvia: „Oszd meg és uralkodj!” *A pártállam és az egyházak*. Rejtjel Kiadó, 2005. 133.

9 Rigó Róbert: Pártállami „szociográfia” a hatvanas évek vallási életéről. *Forrás*, 2022. februári szám, 28–64. 30.

10 Horváth i. m. 80.

okokból.¹¹ Még az 1980-as években is az állampárt kultúrpolitikájának meghatározó alakjai döntöttek egy-egy fontosabb irodalmi mű megjelenéséről, esetleg egyes részeinek elhagyásáról vagy átíratásáról. A cenzúra számos alkalommal a külföldi és a hazai klasszikus regényekből is kihúzatta az Isten szavakat és a vallásos részeket.¹² A Móra Könyvkiadó ismeretterjesztő sorozatának egyik kötete híres hadvezéreket mutatott volna be Nagy Sándortól kezdődően, mivel a kötetben Erwin Rommel is szerepelt, a könyvet bezúzták, a kiadó igazgatóját pedig menesztették.¹³ A költők közül hosszabb-rövidebb ideig hallgatásra ítélték Erdélyi Józsefet, Jékely Zoltánt, Kassák Lajost, Pilinszky Jánost, Sinka Istvánt, Szabó Lőrincet, Vas Istvánt, Weöres Sándort.¹⁴ Pintér Lajos antológiájában többségük szerepelt, ami minden bizonnyal problémát okozott a kiadó illetékes döntéshozóinak.

Pintér Lajos 1976 szeptemberétől került Kecskemétre és kezdett a *Forrás* szerkesztőségénél dolgozni. Az itt bemutatott üggyel egy időben zajlott a *Forrás*nál Csoóri Sándor ötvenéves születésnapjára ünnepi száma körüli botrány. A folyóirat Csoóri születésnapja alkalmából közölni szeretett volna tőle egy új írást az 1980. februári számban, mire ő elküldte az *Egy nomád értelmiségi* című esszéjét, melyet a szerkesztőségben a többség közlésre alkalmasnak talált. A számot már kinyomtatták, amikor a hatalom részéről az a döntés született, hogy az írást pengével ki kell vágni és a helyére mást kell beragasztani.¹⁵

Írásom végén a tervezett antológia szerkezetét és a beválogatott versek jegyzékét mutatom meg.

▼

11 Fehér zsebkendő. Sági Norberta interjúja Pintér Lajossal. *Forrás*, 2012. 7-8. szám 146–156., 149.

12 Például Jules Verne *Rejtelmes sziget* című regényéből több helyen kihúzták az „Isten” szót és Gárdonyi Géza Egri csillagok című regényéből kilencszer húzták ki az „Isten” és „Jézus” szavakat. Horváth i. m. 84.

13 Horváth i. m. 87.

14 Horváth i. m. 90.

15 Erről bővebben beszélt Pintér Lajos a vele készült interjúban. Fehér zsebkendő. Sági Norberta interjúja Pintér Lajossal. *Forrás*, 2012. 7-8. szám 146–156., 152–154. Valamint Pintér Lajos: *A fehér zsebkendő*. In Pálffy G. István (szerk.): *Csoóri Sándor Emlékkönyv*. Erdélyi Szalon–IAT Kiadó, 2018. 122–126.

IFJÚSÁG KIRÁLYA

(Versek az ifjúságról)

Nagy László: Tűz (26 sor)

I. „Ihlet, mindenség gyökerű”

Kormos István: Szent György (9 sor)

Berda József: Szentgyörgypereszke (21 sor)

Kormos István: Kisborjak (11 sor)

Berda József: Vizafogó (13 sor)

Weöres Sándor: Gyerekkoromban (21 sor)

Horváth István: Tornyot raktam (38 sor)

Juhász Ferenc: Hova tűntetek gyerekkori tájak (21 sor)

Csoóri Sándor: Gyerekkori önarcképek (26 sor)

Veress Miklós: Elégia két kiscfecske halálára (31 sor)

Kányádi Sándor: Fától fáig (100 sor)

Kassák Lajos: Utazás a Felvidéken (25 sor)

Tolnai Ottó: Gyerekkor kristálypalcájával (19 sor)

Király László: Gyerekkori útlevél (24 sor)

Orbán Ottó: Invokáció (40 sor)

Hajnal Anna: Egy gyermekhez (17 sor)

Kosztolányi Dezső: Ének a fiatalokról (25 sor)

Nagy László: Húsz évet betöltve (29 sor)

Radnóti Miklós: Arckép (6 sor)

Radnóti Miklós: Emlék (9 sor)

Kiss Benedek: Ifjúság istene: Hébe

Cselényi László: Keselylábú csikókorom (32 sor)

Hatvani Dániel: Beat (16 sor)

Botár Attila: Gyerekek, gyerekeim (23 sor)

Rózsa Endre: Mecsek (21 sor)

Pécsi Gabriella: Születésnapomra (12 sor)

Péntek Imre: Lassú ima (31 sor)

Szóllósi Zoltán: Ráérek (43 sor)

Ady Endre: Én fiatal maradok (26 sor)

Szécsi Margit: Harminc nyárban (21 sor)

Veress Miklós: Önarckép harmincéves korából (16 sor)

Nagy Gáspár: Harminc felé

Botár Attila: Születésnap dal (14 sor)

Hervay Gizella: Űrlap (23 sor)

Csokonai Vitéz Mihály: Újlesztendei gondolatok (121 sor)

József Attila: Születésnapomra (41 sor)

József Attila: A hetedik (51 sor)
Zrínyi Miklós: Szigeti Zrínyi Miklós (10 sor)
Bessenyei György: Bessenyei György magához (38 sor)
Kölcsey Ferenc: Kölcsey (19 sor)
József Attila: József Attila (Vidám és jó volt...) (12 sor)
József Attila: József Attila (József Attila, hidd el...) (20 sor)
Sinka István: Bölcsőm és temetőm (19 sor)
Nagy László: Tenger (13 sor)
Szilágyi Domokos: Kérvény (59 sor)
Debreceni diákköltő: Vígán élem világom (29 sor)
Petri Csató Ferenc: Én, Petri Ferenc (18 sor)
Áprily Lajos: Szeptember (13 sor)
Áprily Lajos: Enyedi diákok (53 sor)
Jékely Zoltán: Apa-váró (22 sor)
Kányádi Sándor: Öreg iskola ünnepére (27 sor)
Simon István: A sümegi úton (26 sor)
Papp Mária: Diákéveink emléke (12 sor)
Kiss Benedek: Tanárok ballagása (25 sor)
Ady Endre: A magyar tanítókhöz (26 sor)

II. „Tűz, te gyönyörű”

Babits Mihály: Énekek éneke (19 sor)
Szécsi Margit: Szerelem (17 sor)
Ismeretlen szerző: Körmöcbányai táncszó (6 sor)
Janus Pannonius: Szilviáról (5 sor)
Balassi Bálint: Bécsi Zsuzsannáról (43 sor)
Bod Péter: Micsoda Különbség vagyok... (5 sor)
Ismeretlen szerző: A csábító asszony (55 sor)
Faludi Ferenc: Nincsen neve (41 sor)
Ismeretlen szerző: Dall
Reviczky Gyula: Perdita (17 sor)
Ady Endre: Az én menyasszonyom (29 sor)
Füst Milán: Gúnydal Pergolára (31 sor)
Pilinszky János: Mondom neked (29 sor)
Weöres Sándor: Psyche, Tarantella (37 sor)
Kálnoky László: Egy (vagy két) letört liliomszál (160 sor)
Nagy László: Gábrriel (17 sor)
Nagy László: Milyen éj van
Kazinczy Ferenc: Bor mellett (33 sor)
Nagy László: Bordal (29 sor)

Tóth Árpád: Aquincumi kocsmában (33 sor)
Radnóti Miklós: À la lecherche... (36 sor)
Csokonai Vitéz Mihály: A békekötésre (64 sor)
Nagy László: Temetés után (29 sor)
Berda József: Elégia (27 sor)
Csukás István: Egy elfelejtett Berda-vers (28 sor)
Zalán Tibor: Danton pohara (31 sor)
Péntek Imre: Feleségek (17 sor)
Jékely Zoltán: Futballisták (37 sor)
Ószabó István: Béklyók rezében elragadt (15 sor)
Moldvai Mihály (deák éneke): Állapotomat jelentem (105 sor)
Petőfi Sándor: Csokonai (43 sor)
Győri László: Száz éves ballada (38 sor)
Nyilasy Balázs: D. csavarog (19 sor)
Tóth László: Örökség (17 sor)
Sinka István: Elrejtett szeretők (14 sor)
Sinka István: Ág Boris (26 sor)
Kormos István: Ágborisrét (9 sor)
Géczi János: Bodroglak (19 sor)
Turcsány Péter: Trubadúr-metaforák (13 sor)
Radnóti Miklós: Levél a hitveshez (41 sor)
Kormos István: Profán mágia (29 sor)
Balassi Bálint: Egy török ének (11 sor)
Csokonai Vitéz Mihály: A szeplő (21 sor)
Szilágyi Domokos: Lilla Vitézre emlékezik (45 sor)
Radnóti Miklós: Kis kácsa fürdik (8 sor)
Balassi Bálint: Kiben az Celia feredésének módját írja meg... (13 sor)
Csokonai Vitéz Mihály: A feredés (113 sor)
Nadányi Zoltán: Mariann a kádban (113 sor)
Erdélyi József: Fekete Körös (65 sor)
Balassi Bálint: Kiben örül, hogy megszabadult az szerelemtől (46 sor)

III. „Röptess az örök tilosba”

XVII. századi szerelmi ének: Ifjúság, mint sólyommadár (49 sor)
József Attila: Megfáradt ember (13 sor)
Sinka István: Pusztaszer megszállása (22 sor)
Nagy Imre: Az én utcám (25 sor)
Szabó Lőrinc: Szénásszekér (31 sor)
Ozsvald Árpád: Szekerek balladája
Gulyás Pál: Debrecen, ó-kikötő (35 sor)

Győri Dezső: Új arcú magyarok (35 sor)
Erdélyi József: Visszatérés (41 sor)
Pass Lajos: Történet (24 sor)
Kiss Benedek: Zápolya uramék asztalára (14 sor)
Bari Károly: Dózsa (15 sor)
Pinczési Judit: Dózsa György imája (49 sor)
Petőfi Sándor: Megint beszélünk s csak beszélünk (29 sor)
Reviczky Gyula: Március tizenötödikén (41 sor)
Babits Mihály: Petőfi koszorúi (37 sor)
Juhász Gyula: Petőfi-centenárium (13 sor)
Utassy József: Zúg március (15 sor)
Baka István: Petőfi (17 sor)
Várkonyi Anikó: Petőfi Sándor (110 sor)
Nagy László: Valakit köröznek (12 sor)
Ismeretlen költő: Én is hajdan magyar voltam... (21 sor)
Ismeretlen költő: Szegénylegény dala (125 sor)
Petőfi Sándor: Piroslik már a fákon a levél (13 sor)
Ismeretlen költő: Nincs boldogabb a parasztembernél (57 sor)
József Attila: Aki szegény, az a legszegényebb (17 sor)
Sinka István: Emlékezzél erdő (17 sor)
Sinka István: Hazátlan Sallai (49 sor)
Takáts Gyula: 1967 a pusztán (61 sor)
Szikszai Károly: Hová? (12 sor)
Petri Csató Ferenc: Szegénylegények (22 sor)
Szepesi Attila: Szegénylegény-énekek (33 sor)
Juhász Ferenc: Betyárok sírja (81 sor)
Nagy László: Versben bujdosó (57 sor)
Szilágyi Domokos: Szegénylegények (46 sor)
Jankovits Ferenc: Sej a mi lobogónkat (10 sor)
Kiss Anna: Pávalepke (17 sor)
Tornai József: Rettenetes országom (19 sor)
Juhász Ferenc: Tájkép, (1951) (15 sor)
Simonyi Imre: Valamit ígértetek (20 sor)
Csoóri Sándor: Ezerkilencszázötvenegy tele (19 sor)
Nagy László: Kinek fáj, emberek? (46 sor)
Utassy József: 1955 (23 sor)
Petri György: Ismeretlen kelet-európai költő verse 1955-ből (35 sor)
Simonyi Imre: Levél egy költő-szerkesztőhöz (16 sor)
Csordás Gábor: Történelmi pillanat (5 sor)
Csordás Gábor: Levél Cseh Tamásnak (23 sor)

Lezsák Sándor: A rádióbemondó szavai a vak leányhoz (28 sor)
Ady Endre: Szép magyar sors (22 sor)
Kormos István: Katalánok (11 sor)
Nagy László: Ebek a magyarok (13 sor)
Csanádi Imre: Észtek (50 sor)
Szőcs Kálmán: Inka ima (21 sor)
Csiki László: Feljegyzések a felejtés házából (70 sor)
Utassy József: Magyarország! (51 sor)
Baka István: Bolgárok (21 sor)
Kovács István: Széki ének (22 sor)
Farkas Árpád: Özönvíz (25 sor)
Zelei Miklós: A hal kivétele a kádból (15 sor)
Tolnai Ottó: Lobogtatod a fehér zászlót (16 sor)
Illyés Gyula: Koszorú (54 sor)

IV. „Égesd, hogy a sorsot kimondja”

Bella István: Az ifjúság múzeuma (17 sor)
Bella István: Amikor (24 sor)
Kosztolányi Dezső: Boldog, szomorú dal (41 sor)
Füst Milán: Öregség (34 sor)
Nagy László: Tájékp magammal (21 sor)
Pilinszky János: Bűn (41 sor)
Farkas Árpád: Zsoltár (28 sor)
Tözsér Árpád: Férfikor (116 sor)
Gál Sándor: Homok (24 sor)
Varga Imre: Csalogató (28 sor)
Markó Béla: Egyes szám, első személy, régmúlt (25 sor)
Buda Ferenc: Szólásért való ének (45 sor)
Győri László: Orosházi virágének (15 sor)
Tóth Erzsébet: Szén, gyémánt (27 sor)
Áprily Lajos: Vadludak (29 sor)
Lator László: Az udvar (47 sor)
Tolnai Ottó: Érdekes átolvasni verseskönyveimet (52 sor)
Nagy László: Kísérő ének fiának, aki felnőtt s elindult haza (82 sor)
Tompai László: Lófűröszítés (32 sor)
Ady Endre: Az eltévedt lovas (37 sor)
Tóth Árpád: Elég volt a vágta (41 sor)
Sinka István: Lovasok opál mezőkön (37 sor)
Vajda János: A virrasztók (61 sor)
Nagy Imre: Álmatlan éj (17 sor)

Nagy Imre: Éj a pusztán (29 sor)
József Attila: Falu (60 sor)
Nagy László: Ereklýe (66 sor)
Illyés Gyula: A mesterség címere alatt (28 sor)
Áprily Lajos: Ha élne (13 sor)
Simonyi Imre: Varga öreganyám (22 sor)
Tolnai Ottó: Vitéz nagyanyám (140 sor)
Kemsei István: Elhagyott tanya (42 sor)
Kormos István: Harlekin búsul (45 sor)
Radnóti Miklós: Huszonnyolc év (46 sor)
Radnóti Miklós: Mondogatóásra való (21 sor)
Nagy László: Ballada (13 sor)
Bari Károly: Anyám (26 sor)
Kovács István: Anyám (22 sor)
Utassy József: Ismeretlen katona (39 sor)
Döbrentei Kornél: Vaskampó (23 sor)
Gulyás József: Hinga (130 sor)
Radnóti Miklós: Tegnap és ma (14 sor)
Radnóti Miklós: Advent, kései ember (13 sor)
Nagy László: A karácsonyfás ember (28 sor)
Ágh István: Egy fehér hajszálra (45 sor)
Zelk Zoltán: Álmomban hajam visszafehéřült (12 sor)
Dsida Jenő: Hulló hajszálak elégiája (111 sor)
Czóbel Minka: Az erdőből (27 sor)
Domonkos István: Kuplé (153 sor)
Domonkos István: Der springt noch auf! (101 sor)
Szilágyi Domokos: Bartók Amerikában (190 sor)

V. „Ne tőrd, hogy vénhedjünk sorra”

Parancs János: Párizs (11 sor)
Utassy József: Pokolból jövet (29 sor)
Farkas Árpád: Köszörű-időben (38 sor)
Szenci Molnár Albert: XC. zsoltár (55 sor)
Janus Pannonius: A lázbeteg Janus a táborozó Balázsnak (40 sor)
Király László: A régi mesterek. Tinódi (11 sor)
Czegő Zoltán: Tinódi (73 sor)
Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem, Peroráció (17 sor)
Illyés Gyula: Peroráció: záróbeszéd (18 sor)
Babits Mihály: Mint a kutya a silány házában (51 sor)
Ady Endre: Az idő rostájában (26 sor)

Radnóti Miklós: Negyedik ecloga (55 sor)
Sinka István: Végy karodra, idő (13 sor)
Nagy László: Az Országház kapujában (15 sor)
Nagy László: Elhullt bolondok nyomán (36 sor)
Sinka István: Nem hiszem, hogy elmúlhat az élet (20 sor)
Lászlóffy Aladár: A távlat (33 sor)
Reményik Sándor: Imádság (29 sor)
Radnóti Miklós: Nyugtalan órán (17 sor)
Salamon Ernő: Példa hangszerfáról (15 sor)
Juhász Gyula: Fák (13 sor)
Géczi János: Feliratok Juhász Gyula szobor-talapzatára (76 sor)
Radnóti Miklós: Gyökér (23 sor)
Magyari Lajos: A költő halála (22 sor)
Tóth Bálint: Felelek kérdezetlen (38 sor)
Ratkó József: Történelem (49 sor)
Csoóri Sándor: Füre, madárra (25 sor)
Szokolay Zoltán: Ritka madár (25 sor)
Szervác József: Vers a sokszorosítógépről (33 sor)
Borbély János: Tovább, sehovább (30 sor)
Ady Endre: Ifjú szívekben élek (21 sor)
Radnóti Miklós: Kortárs útlevelére (32 sor)
Kormos István: Utánunk (13 sor)
Sárközi György: Esőcseppek (21 sor)
Áprily Lajos: Biztatás fiatal fenyőknek (25 sor)
Takács Imre: Izsák példája (Izsák összegzi élete tanulságait) (33 sor)
Takács Imre: Izsák példája (Izsák szól kint a pásztorok közt) (33 sor)
Rózsa Endre: A méltó élet (33 sor)
Nagy Gáspár: Rimbaud súgja (15 sor)
Pintér Lajos: Hajnali ars poetica (42 sor)
Szőcs Géza: Kérdések a XXVI. század költőihez (40 sor)
Tamkó Sírátó Károly: Kettős szaltó (25 sor)
Juhász Ferenc: A költészet cselekvő tudata (33 sor)
Orbán Ottó: Költők (43 sor)
Karinthy Frigyes: Méné tekel... (38 sor)
Szilágyi Domokos: Halál árnyéka 5. (Lázadás) (59 sor)
József Attila: Íme, hát megleltem hazámat (29 sor)
Szilágyi Domokos: Sajtóértekezlet (80 sor)

Háy János

Aranyvár

Találtam egy várat nincsen mása annak,
mindegyik sarkában aranybástyák vannak,
mint nyakék a nyakban, úgy fénylik a napban,
mint az izzó szemek, úgy fénylik a holdban.

Ha nyílik kapuja, beszökök azonnal,
és szöges botokkal sem vernek ki onnan,
mert e vár te valál, gyönyörű virágom,
hogy megszeress, börtönödben is kivárom.

Szerelméről, a holdról

Ha a szép fehér hold felfordul szarvával,
esőt várj, ha szarva setétül homállyal.
Ha szokása felett nagy a kerekése,
változik az idő, s lesz nagy nedvessége.
Ha a sárga holdad eltűnik előled,
menj utána rögvest, mert elveszik tőled.
Mikor megtaláltad, rakd vissza az égre,
s körötte a semmit ferd le sötétkékre.

Szerelméről, a napról

Ha napnyugat tájban az ég veresedik,
másnap verőfényben szépen fényesedik.
Ha reggel igen nagy a nap kerekése,
felhőkbe borul és elvész fényessége.
Ha leszáll vagy felkél a nap sárga színben,
mindig ott van benne az én megtört szívem.
Mert hiába kérem, hogy szeressen végre,
elszökik előlem a nyugati égre.

Szív szívet

Ne akarj menteni, szív szívet,
ki szerelem vizére merészkedik,
összeroppan könnyeden,
mint part közelben
elhagyott ladik.

Ne tudja más

Ne ülj közel ó kedvesem,
ne nézz szemembe nedvesen,
bármennyire is ég szíved,
csillapítsd le testedet,
ne tudja meg érdemtelen,
hoggy szeretlek, s te is szeretsz.

Szerelem

Nem tudok már beszélni velük,
igazat mondani nem érdekük.
Szájukból peregnek ki a rosszak,
akár jót teszek, akár rosszat.
Őrült, mondják, ha víg a kedvem,
Ha szomorú vagyok, megvetnek,
a szerelem bolondja lettem.

Szív a szívhez

A madárka dalt dalol,
a csillagok szikrákat szikráznak,
a szív szívhez bújik,
s a sötétben csókokat
váltanak egymással.

Szerelmes vers

Oly nehéz járását előttem nem látnom,
mintha messze útra kéne tőle megválnom.

Hogy nála nélkül legyek, szívem nem kívánja,
órája nem nézni, szemem nem kívánja.

Ha látom, azonnal magam neki adom,
az arcát, és a kezét testemhez markolom.

Ha itt lesz, szerelmem végre megvallhatom,
S vigasztalásával magam nyugtathatom.

A hegyekből

A hegyekből hullám hullámra jő,
az egekből zuhog, ömlik az eső,
már megint milyen szörnyű az idő.
De ha szívem szívednél időz,
ha a csók csókot követ és előz,
mindegy, hogy nyár, tél vagy ősz.

Rózsaszál

Rózsaszálat küldtem ajándékba neked,
hogy virágba boruljon tőle a kezed.
A küldött rózsáért nem kívánok sokat,
csak hogy hajtsd hozzám szerelmes arcodat.
Hogy tovább vastagodjék szerelmünk ága,
s minden nap viruljon közöttünk virága.

Szerelem tőre

Semmi állat nincs a földön nyomorultabb,
mint szerelem tőrébe akadt szegény rab.
Elméje bujdosik, mihelyst felkel a nap,
éjjelenként szeme nyugodt álmot nem kap.

Lelke, szíve nincsen benne a testében,
mert elmentek tőle a szeretőjébe.
Kénytelen úgy élni, hogy tegyen kedvére,
mert örökké azt várja, hogy ölelje keblére.

Nem csodálhat engemet az én szeretőm,
mert tudja, nélküle nincsen semmi erőm.
Lelkemmel csak te bírsz, légy hát a segítőm,
tudod, hogy kínomban te lehetsz enyhítőm.

Életre ébreszt engem a két szemed,
rólam azért őket soha el ne vedd.
Sőt kedvedet hozzám mindétiglen növeld,
miért tőlem áldást érdemel a neved.

Mindent megkapsz tőlem, ha szívedbe fogadsz,
ha kiesnem onnan életemben nem hagysz.
Hidd el, hű szolgálóra holtodiglan akadsz,
Ha szép száddal számra sok szép csókokat adsz.

Az én szívemet gyönyörködtető szerelmesem ékes szemeiről és kedves járásáról való vallomás

Ércnél, kősziklánál
is keményebb lennék,
ha neked nem felelnék,
ha minden írt betűt,
mi elmédből előkerült,
jó szívvel nem vennék.
Sas lennék, ha lehetnék,
s azonnal indulnék,
s mindjárt hozzád repülnék.

Megkaptam leveled,
abban szerelmedet,
mi meghozta kedvemet.
Segítesz értenem,
hogy mikor tetőled
eljöttem,
megújult keserved.
Kérsz, hogy hozzád térjek,
de míg ez lesz, kérlek,
e kis vallomásomat vedd.

A gonosz szerencsét,
az emberek bukását,
nem mindig értjük meg,
A földre esését,

tagjai törését
előre nem láthatjuk,
de hogy az nyavalyás,
kit elhagy a kedves társ,
életünkkel könnyen
bizonyíthatjuk.

Ki szerelmétől vált

Ki szerelmétől vált,
valóban nagy kínt lát,
s vége nincs keservének.
Bútól jajgat, eped,
és álmod sem enged,
szomorú két szemének.
Ahhoz mi enyhíti,
épp ahhoz kedve nincs,
nem akar gyógyírt
megbúsult lelkének.

Hogy lesz az én dolgom,
mert nem látván szerelmemet
szüntelen búslakodom.
Noha tőled eltávoztam,
magammal elhoztam
szívembe zárt képedet.
Buzgó kívánsággal
nyughatatlansággal
óhajt lelkem tégedet.

Adja meg a jó isten,
hogy szerencsém legyen,
s egészségben láthassalak.
Hogy téged szerelmedben,
mint írod leveledben,
hamar találhassalak.
Hogy teveled beszélvén,
és neked örülvén
százszor csókolhassalak.

Gyűrűk

Gyűrűk minden ujjamon,
miket a bátyám adott,
mert szeretett.

Én mindet továbbadtam,
egy ifjúnak, ki szép nagyon,
de elhagyott.

Egy szegény lány dala

Én szomorú árva,
sorsomba bezárva,
jutottam el mára,
bűneim poklára.

Azt beszélnek rólam,
nem hiszek a jóban,
sem a tiszta szóban,
csak a bűnfolyóban.

Pedig a rózsaszál,
ha árokparton áll,
ha tüske szúrja át,
nem veszti illatát.

Életért futottam,
bordélyba jutottam,
elvettek, eladtak,
de tiszta maradtam.

Sáros lett a testem,
patyolat a lelkem,
Én uram ne hagyd el,
bűneim felejtse el.

Baba

Lám a világ ilyen még nem volt,
mert ez a baba előtte nem volt.
Lyuk volt ott a mindenségben,
ahol a szél, s a víz elfolyt,
s most lett helyette egy folt,
a nagyinak egy kicsi része,
önmagának felszíne és mélye,
apró dísz a teremtésnek.
Sírt, de már alszik,
s te csak nézed,
nem láttál még semmit
ennyire szépnek.

Búcsú a lovaktól

Szememet hizlaló, szívem vigasztaló,
életemet hosszító, jókedvem meghozó
gyönyörű társaim, kedves szép lovaim,
veletek átléptem a bánat falait.
Most isten hozzátok, hívom a szolgálómat,
hogy mindegyik napon gondja legyen rátok.
Abrak lesz anyátok, szolgálám az atyátok,
hogy mikor megjövök, s ti újra megláttok,
vidáman nevetve mehessek hozzátok.

Rózsa

Köröttem a kék ég,
nincs rajta sehol vég.
Planéták, csillagok
fénylő kis angyalok,
tengernek égszíne,
a föld tágas szeme,
kövér puha pászit,
ezernyi kedvet nyit,
csörgedező forrás,
boldog, aki meglát,
szép tavaszi harmat,

mint ékes ruházat,
madarak szépsége,
tolla, s éneklése,
aranyak csillaga,
virágok illata
a szemet hizlalja.
De elmém kétséggel
minitegy álmos szemmel,
mindezt csak számlálja,
szívéből nem látja.
Mert a szívben rózsza,
virágok asszonya,
kiért lelkem fárad,
ez az az ékesség,
világnyi nagy szépség,
melyért szívem bágyad.
Messzeföldről látszik,
nélküle elvásik
a világ szépsége,
ő mindenek éke,
szívem fényessége,
felülmúlja elmém,
ő a föld, ő az ég,
csak egyet szeretnék,
megkapni szerelmét.

Tolvajod én magam leszek

Bujkálsz titkos rejtekedben,
elbújsz kősziklás hegyekben,
mégsem maradhatsz elrejtve.

Tolvajod én magam lések,
nem zárhat előlem fészek,
bárhol leszel, hozzád férek.

S leszel akkor legfőbb kincsem,
fogvatartó szívbilincsem,
hol kilincse másnak nincsen.

Jaj, én szerencsétlen

Jaj, én szerencsétlen, ó, én boldogtalan,
mint megsalám magam, Erdődi urammal.
Sok jó szerencsém, érte odahagyván,
ifjúságomat miatta elrontván.

Átkozott az óra, mikor erre jöttem,
mikor a gonosszal akkor összejöttem.
Nem látszott ő csúfnak, nem látszott ő rossznak,
minden ifjak között ő tűnt a legjobbnak.

Átkozott szerencse, mit műveltél velem,
csalfa szépségeddel mint rontál el engem,
nem hagyta, hogy lássam, két karja a börtön,
ahonnan énnekem nem lehet kitörni.

Kékszakállú herceg titokzatos vára,
ahová házasság által lettem zárva.
Nem lehetek többé szabad, mint madárka,
nem várhatok másra csak a zord halálra.

Bárcsak a jó isten annyit tenne értem,
őt veszejtené el előttem tíz évvel.
Bárcsak nem feledné jószolgálatomat,
s a gonosszal szemben fogná a pártomat.

Mert ad jobbat isten, megsárgul a kalász,
idővel megvidul a megbúsult vadász.
Ha jó fordul rosszra, rossz fordulhat jóra,
tavaszi nap jöhet télen esett óra.

Ne hagyd édes isten, hogy tovább szenvedjek,
hogy én az erőszak áldozata legyek.
Te vagy a világon mindennél erősebb,
söpörd el a gonoszt örökre előlem.

Mikor szerelmét elvesztette

Búban úszik, gondban habzik életem,
mert megőrült teérted az én fejem.

Ellenségem lett nekem a szerelem,
teéretted vágyani immár gyötrelem.

Búsulásom napról napra öregszik,
fájdalmamnak mértéke csak növekszik.

Döglött lettem, döglött még a lelkem is,
csalódásom a poklok mélyére visz.

Nyugvóhelyet, segítséget nem lelek,
föld színére lépni immár nem merek.

Mert az van az én arcomra ráírva,
őt gyötörte meg a szerelem kínja.

Búcsú a hitvestől

Drága jó szerelmem, életem világa,
minden régi napnak ragyogó villáma,
gyönyörűségem és titkaimnak társa,
isten legyen hozzád életemnek tápja.

Ha én gyarlóságból valamit vétettem,
Nemszeretett dolgot kedved ellen tettem,
bocsáss meg most nekem, hadd nyugodjék testem,
ne késleltess engem, mert már útra keltem.

Magadra maradtál, segítsen az isten,
ahogy mikor éltem, megsegített engem.
Kedvben és örömben sose maradj tétlen
én is akkor leszek boldog, fent az égben.

FORRÁSMEGJELÖLÉS

- Alább a verseket inspiráló szövegek pontos helyét adjuk meg a közlés sorrendjében. A legtöbb a sokkötetes *Régi magyar költők tárában* szerepel, ezt a továbbiakban RMKT rövidítéssel használjuk.
- Aranyvár* Pettyéni Borbély Márton *Disticon natale et aenigma...* (RMKT, 11. k. 499. o.)
- Szerelméről a Holdról* Nagyszombati kalendárium: Az üdőnek jövendölése, *Az Holdbúl* (RMKT, 11. k. 129. o.)
- Szerelméről a Napról* Nagyszombati kalendárium: Az üdőnek jövendölése, *Az Napbúl* (RMKT, 11. k. 128. o.)
- Szív szívét* Brahms Georg Friedrich Daumer verseire írt dalokat, ezek magyarításának továbbgondolása a vers.
- Ne tudja más* Brahms Georg Friedrich Daumer verseire írt dalokat, ezek magyarításának továbbgondolása a vers.
- Szerelem* Brahms Georg Friedrich Daumer verseire írt dalokat, ezek magyarításának továbbgondolása a vers.
- Szív szívhez* Brahms Georg Friedrich Daumer verseire írt dalokat, ezek magyarításának továbbgondolása a vers.
- Szerelmes vers* Rimay–Madách-kódex, ismeretlen szerző (RMKT, 12. k. 76. o.)
- A hegyekből* Brahms Georg Friedrich Daumer verseire írt dalokat, ezek magyarításának továbbgondolása a vers.
- Rózsaszál* Rimay–Madách-kódex, ismeretlen szerző (RMKT, 12. k. 75. o.)
- Szerelem tőre* Rimay–Madách-kódex, ismeretlen szerző (RMKT, 12. k. 74. o.)
- Az én szívemet gyönyörködtető szerelmesem...* Rimay–Madách-kódex, ismeretlen szerző: *Az en szuvenm gioniorokdtető szerlemessem...* (RMKT, 12. k. 77. o.)
- Ki szerelmétől vált* Rimay–Madách-kódex, ismeretlen szerző (RMKT, 12. k. 78. o.)
- Egy szegény lány dala* Haller János A „Hármas história” versbetéte (RMKT, 11. k. 159. o.)
- Baba* Bornemisza Péter: Énekecske gyermekek rengetésére (RMKT, 7. k. 212–213. o.)
- Búcsú a lovaktól* Rákóczi Erzsébet: Groff Rákoczi Ersébet asszony eő nagyságha lovaitul valo el bucsuzássá (RMKT, 11. k. 203. o.)
- Rózsa* Beniczky Péter Vélekedés az ékességéről, az melly rulajdonittatik az rosanak (RMKT, 12. k. 128–130. o.)
- Tolvajod én magam leszek* Balassa Bálint (RMKT, 12. k. 233–34. o.)
- Jaj, én szerencsétlen* Rákóczi Erzsébet (RMKT, 11. k. 202–203. o.)
- Mikor szerelmét elvesztette* Körmendi-kódex, *Cantio elegans ac tristissima* (RMKT, 11. k. 651–653. o.)
- Búcsú a hitvestől* Rácböszörményi János: Feleségétől (RMKT, 11. k. 276. o.)

Kívülálló¹

22.

Lassan hozzászoktam, hogy a nyár nem csak a kihasználhatatlan szabadság unalmas ideje. Elfogadtam, hogy nem muszáj szegénynek maradni. A munkát néha jól megfizetik. Lehet a gyomrot kímélni, csak annyit kell enni, amennyi jólesik, nem kell a tányért kiüríteni. Szabad elvagyódni, és kifejezetten hasznos néha azzal tölteni az időt, ami haszontalannak bizonyul. Tíz éve apa voltam már, amikor először tűnt jogosnak és szegyenkezés nélkül megfontolandónak a kérdés, hol töltsen az ember a nyarat. Az erdőket akkor már kerültem, ahogy a mélyebb önismeretre törekvő ember a tükröket. Idegen kalandokra volt szükségem, hátat fordítani rokonságomnak, hogy belekóstolva az édesnek bizonyuló ismeretlenbe, lényegében lássam meg a tőlem örökre elidegeníthetlent. Gyanakodva a feketékre, a barnaság otthonos nyugalma visszavágyva ilyen időkben lesz a férfi szerelmes holmi bágyadt szökébe. Valódi szenvedélytől mentesen simogatja arcát, vizsgálhatja pihéit, közös jövőt hazudik maguknak magában, de csók után megszólalván mégis csak ragaszkodik az igazsághoz:

– Elmegyek, és nem jövök vissza többé – lehajtott fejjel vágyódunk ilyenkor valami szívből jövő botrányra.

– De már szabaddá is tettem neked az egyik szobát.

– Külön szoba? Még gyerekeknek is fölösleges, ha engem kérdezel.

– Úgy értettem, ahol zavartalanul dolgozhatnál, természetesen közös lenne a hálószobánk.

A Ráday utca közepén, kapuban állunk, a szőke lány szeme bepárásodik, sejtí, hogy többé nem megyek fel vele a lakásába, bosszant a szelídsége, könnyörögne, de ő annál sokkal fegyelmezettebb.

– *Azzal* a lánnyal fogsz összejönni? – kérdezi tipródva.

– Nem azzal – szerencsére nem kérdezi meg, hogy akkor kivel, bosszankodom, hogyan lehet valaki ennyire életképtelen.

– Ki volt az a lány?

– Nem tudom, akkor találkoztam vele először.

– De a kezét fogtad.

▼

¹ Regényrészlet

Szégyenkezve bólintok, hogy igen, megfogtam a kezét, jólesett egy ismeretlen kezet megfogni, feküdni mellette a földön, és az alkalmas időben megcsókolni.

– Mit rontottam el?

– Semmit nem rontottál el – megijeszt, hogy ilyesmiket hazudok, az igazságnak most semmi értelme, olyan felelősségeket rakna rám, amelyeknek nem tudok megfelelni, most egyedül az önzésnek van értelme, készülök még pár üres, nyugtató mondatra, de a szökében felébred az öntudat, belép a lépcsőházba, és becsapja maga után a kaput.

Várok egy-két percet, hátha visszajön rámolvasni a bűneimet. Előveszem a telefonom, és felhívom Tildát:

– Rendben, utazzunk a tengerre! De viszem a nagyobb fiamat is.

Azonnal beleegyeznek, lelkesen megköszöni, szeret.

A Vörös Postakocsi bejárata mellett álltam, étterem. Elméláztam, hogy legutóbb a fiammal jártam itt, az öccse tüdőgyulladással éppen a kórházban volt, az anyja mellette, lassan egy hete voltunk otthon kettesben, éttermekbe jártunk enni. Előző nap a Burger Kingben, de mindketten hánytunk utána, normális, az otthonira leginkább emlékeztető ételekre volt szükségünk: leves, tészta, hús, savanyúság, desszert. Bence nehezebb ételleket rendelt, mint én, de nem ette meg, becsomagoltattam, haza vittük. Szerettem volna kényeztetni, de nem volt a dologban gyakorlatom. Az engedékenység tűnt a legpraktikusabb viselkedésnek, de az is csődöt mondott, hétévesen az ember még nem tudhatja, mi a hasznos neki, azzal a szülőnek kellene törődnie, hogy a gyerek azt hajthassa, ami kellemesnek tűnik számára. Pár nap után erre Bence is rájött, örökre óvatos maradt. Amikor haz értünk a Vörös Postakocsiból, rögtön felhívtam Julit, hogy elsoroljam neki, miket evett Bence, vajon nem túl nehéz-e újra neki ez a menü, adjon tippet, miket vegyek, Mild Hohes C, kevés csoki, szereti a nyers vörösrépát is, és legyen otthon paradicsom, uborka, sonka, friss zsemle, borsmenta- és kamillatea.

Elképzelhetetlen volt, hogy mi két év múlva elválunk.

Szerettem volna felhívni Julit újra, hogy mondja el, miket kell vinnem Bencének egy tengeri útra, de egyelőre abban sem voltam biztos, hogy elengedi velem.

– Mi az, hogy nem engedi el, az én fiam is!

– Parancsol az úr valamit? – megszólított a pincér, hangosan mondtam ki a gondolataim.

Julit otthon zavartan hallgatta végig a mondanivalómat, nem tiltakozott, magától ajánlotta fel, hogy becsomagol Bencének.

– Tilda is ott lesz?

– Igen.

– Hol szálltok meg?

– Lakókocsiban, barátokhoz megyünk.

– Bence már tud úszni, de figyelj oda rá, hogy ő is hajlamos a fülgyulladásra. Emlékeztess rá, hogy ha úszik, fújja ki a levegőt, az orrán keresztül néha felszippan egy keveset, és olyan az arcberendezése, mint neked... Csomagolok svédkeserőt is, azt engedi a fülébe tenni – előző nyáron ők már jártak az Adrián. – Szereti a tengeri herkentyűket, de halat én még nem engedek neki egyedül enni. Mennyi ideig maradtok?

– Nem tudom.

– Három hét múlva el akarom vinni a nagyszüleimhez.

A te szüleidhez, az enyémeiket leszárjuk, gondoltam magamban, dühös voltam Julira, hamisnak találtam az együttműködését, még elevenen élt bennem a jelenet, ahogy hátratett kézzel közeledik felém, majd előránt egy kést, hogy belémszúrja. Akkor még éppen szabadulni akart tőlem, és ha nem tűnik fel Tilda, nem is torpan meg egy-két évre. Aztán én, aztán ő, mindig egymást váltva.

– Át kellene gondolnunk ezt az egészet... – úgy éreztem, ez a nyaralás Tildával és Bencével végleges lépés.

– Mondtam, hogy majd én becsomagolok neki.

Leszögeztem Lehónak, hogy a fiam előtt nem szívunk semmit. Szigorú szabály volt, de elsőre elfogadta. Ő is izgult, nem volt gyakorlata a gyerekekkel, szeretett volna felelősségteljesnek tűnni Kata szemében. Akkor még nem tudhatta, hogy az sem lesz elég, hogy megtartsa.

Csónakkal jöttek értünk, a poggyászaikat nem hagyták cipelni, és rögtön egy eldugott kikötő felé vettük az irányt, ahol pihenhattünk a friss tengeri szélben, Bence jégkrémet kapott, én egy pikoló sört, helyi íz, Tilda egyelőre nem bukkant fel. A közelben volt a kemping, ott készülődött, sejtettem, hogy túlzott izgalommal, még nem találkozott a fiammal. Bence pár perc üldögélés után ki is pihente magát, szaladt, hogy felfedezze a környéket, felkapaszkodott a közeli dombra, hogy szemügyre vehesse a távolabbi, apró szigeteket. Leho utánaeredt, túlzottan féltette. Amikor Tilda végre megjelent, szélesen mosolygott, de nem mert hozzám érni, most akkor mi legyen, Bence előtt titkolózni kell, kérdezte. Egy ideig, válszoltam, elmondom neki, mi a helyzet, mihelyst lehet, de nem lesz könnyű. Bence még a válásunkról sem tudott akkor semmit. Magammal vonszoltam Tildát a komfortos, tiszta mellékhelyiségbe, hogy szétcsókoljam, megvetkőztessem, nehezen túrtóztettem már akkor magam. Eleinte óvatosan csókol vissza, gyötörte a lelkiismeret Bence miatt, de hamar úrrá lett rajta a vágy, és mindenemet akarta. Lehót figyeltem, amikor visszaérkeztem, már az asztalnál ültek Bencével újra, visszahozta, amin a fiam meglehetősen fel volt háborodva, tízéves volt, de még ilyen korlátozással nem találkozott, gondosan ügyeltünk Julival a szabadságára. Leho tudta, mi történik, miért tűntem el Tildával, s jövök vissza egyedül, az érdekelt, képes-e

ezt titkolni Bence előtt is, ettől tettem függővé, rábízhatom-e a későbbiekben. Egyedül talán nem tudta volna, de Kata jelenlétében megbízhatónak bizonyult. Bence kedvelte őket. Amikor melléjük ültem, Lehó azért bennfentes mosollyal fogadott, de egy pillanattal később már komoly arcot vágott, és a tengerre meredt.

– Azok a kis szigetek lakatlanok, holnap ki is megyünk az egyikre.

– Jó – válaszolt Bence elegáns tömörséggel, de kipirult arcán láttam, hogy őszintén örül, izgatták fantáziáját a lakatlan szigetek.

– Ő Tilda – mutattam be fiamnak a szerelmemet, és ő a hangomból rögtön megsejtett valamit, mert a kezét nyújtotta, és hangosan, jól érthetően mondta a nevét. A huszonnégy éves lány kikerekedett szemmel nézett rám, de azért kezet ráztak.

– Ugye, sejt mindent? – suttogott oda hozzám később Tilda, ügyelt rá, hogy ne mellém üljön, az asztalunk másik végén foglalt helyet.

– Igen – látta már az apját ilyennek, akartam hozzátenni, de felesleges fájdalmakat nem akartam okozni.

– Ő az első gyerek, aki nem kérdez rá a rasztahajamra – szólt elismerőleg Lehó. Bólogattam, több aggodalommal, mint büszkeséggel.

A kempingben meglepődve vettem észre, hogy velünk van Lehó végtelenül szelíd, természetes, loboncos életmentő kutyája is, Kund.

Másnap valóban kicsónakáztunk egy közeli szigetre. A hátton hordozható, hatalmas mobil szpikerünket kiraktuk a sziget végében álló, lebotonozott sziklacsúcsra, és Son Kite-ot hallgattunk, a másfél órás tokiói koncertjüket. Lehunyt szemmel táncoltunk, megfelelő mennyiségű fűvel érzékenyítve. Bence közben tobozokat gyűjtött a szigeten, megfuttatta Kundot. Fél óra múlva abbahagytam a táncot, hogy Bence után nézzek, de ott ült mellettünk, szélesen mosolygott, mellette lihegve feküdt a kutya.

– Min mosolyogsz?

– Nézz hátra!

Előttünk 25-30 hajó állt, körbevették a szigetet, és a változatos fedélzeteken velünk együtt táncoltak ismeretlenek, barátságosan és kissé kapatosan integettek a naplementében. A víz messzire vitte a zene hangjait, és távolról is odacsalogatta az embereket.

Vizsgáltam Bence jókedvét, és megértettem, hogy ezt Julival biztosan elhibáztuk, elszigeteltük őt a szeretetünkkel, nagyobb társaságokra lett volna már szüksége. Sajnos azt is meg kellett értenem, hogy a házasságomnak rég vége. Mindannyian kinőttük. Sorvasztó aggodalom lett rajtam úrrá a kisebbik fiam miatt. Esélyeiben hátráltatni akárkit, ez az egyetlen valódi bűn, segíteni benne az egyetlen erény, okoskodtam, mert sírni nem szabadott. Megfogadtam, hogy többé nem lesz gyerekem. Két nap múlva már barbár örömmel élveztem bele Tildába a

hajnali, homokos tengerparton. Elég volt beállva annyit suttognia a fülembe, hogy gyereket akar tőlem. Yohimbint fogyasztottunk.

– El fogunk válni anyával.

Bence Tildára néz, aki a közelben áll, és rágja a körmét. Miért váltok el, ne váljatok el, nem akarom – örülnék, ha a fiam ilyesmiket mondana, de csak lehajtja a fejét, és pár perc múlva kitör belőle a sírás, beszalad lakókocsiba, az ágyára hasal, és egy órán át zokog, nem akar senkit látni. Négyen, felnőttek, kint ülünk a fűvön, nem tudunk mit mondani, kérdezni se. Kund is érzi a bajt, fekszik, hasal, pedig a közelben gyerekek játszanak, máskor a labda után szaladna.

– Ne zavarjátok – kérem a többieket, pár percenként valaki megpróbálkozik velem, hogy bemegy és megvigasztalja Bencét.

Nekem kell bemennem, és nem mondani semmi feleslegeset, nem bagatellizálni a dolgot, csak megérinteni a hátát, rajta tartani a tenyerem. Ha kérdezne valamit, teljesen őszintén válaszolni, de ismerem a fiam, nem fog kérdezősködni. Bemegyek, a hátán tartom a tenyerem, lassan megszűnik a rázkódása, megsimogatom a fejét. Nem erőltetem, hogy forduljon felém. Amikor érezhető, hogy már gondolkodik és menekülő utat tervez magának a felelőtlen, hazug szülei önzéséből, kijövök, és megkérem Lehót, hogy vigye el minigolfozni, délután pedig induljunk el Pagra a bowriderrel, ahogy terveztük. Lehó hősiezen vállalja a feladatot. Amikor kijönnek, Bence szeme már száraz, jól artikuláltan kijelenti:

– Senkire nem fogok haragudni!

Megkönnyebbülök, hogy legalább most még haragszik.

Bencét erős hajókötéllal kikötöttem a bowrider orrába, a bal kezemmel erősen tartottam, a jobbal kapaszkodtam, bár stabilan hasaltam, olyan gyorsan siklottunk a vízen, hogy váratlanul és erősen meg-megdobott minket a víz, könnyen lesodródhattunk volna. Össze-vissza hajókáztunk. Ha megláttunk egy-egy távoli szigetet, arra vettük az irányt, és a szebb öblökben kikötöttünk napozni, fürödni. Lehóval a hajóban maradtunk sörözni, míg a két lány, Bence és a kutya a vízben pancsolt. Kívülről önfeledt baráti társaságnak tűnhettünk, de mindannyiunk szívét nyomta valami fájdalom.

– Bence! Amikor a víz alá merülsz, lassan fújd ki az orrodon a levegőt!

– Ne aggódj, apa!

– Látod, már meg is nyugodott – Lehó bátorítani igyekezett, nem szerette, ha lógatom az orrom.

– Ez máshogy működik.

Kund kitartóan úszkált az elmerülő emberek között, ösztöne szerint mindenkit ki akart menteni, aki alámerült. Akárcsak Lehó. A dugikokainját vette elő, nem hagyott szomorkodni. Rábólintottam. Bár pazarlásnak tűnt nem szeretkezésre

használni a drága drogot. Múlni nem akaró merevedéssel figyeltem a vízben önfeloldottan játszó szerelmem. Lehó a sört köpködté, annyira nevetett. Jól láthatóan mindkettőnk fasza állt.

23.

Szakítások után el kell döntenie a pároknak, ki öröklí az addigi dílereiket. Megosztani, miként a közösen szerzett vagyont.

Önreflexív, vallomásos ímélt kaptam egy ismeretlen lánytól. Hosszú évek óta lát itt-ott, de sose beszélgettünk, ő szeret rejtőzködni, én meg mindig valamilyen ijesztő lány társaságában voltam. De tudja, hogy most hagyott el a barátnóm, akivel hat évig voltam együtt, és kérni szeretne valamit, ha már érzek magamban elég erőt, hogy segítsek, látta jeleit a szenvedésnek. Bátorítottam, hogy kérhet. Sőt, a nevét is megírhatja, valóban szakítottunk. A helyzet az, hogy az ő hymenje a szokásosnál vastagabb, nehezen átszakítható. Szerelmi élete viszonylag lapos, kevés kapcsolata volt, azok sem voltak érzelmileg intenzívek. Alkatilag megfelel az ízlesemnek, vékony, barna hajú, korban is hozzám illő huszonéves, nem kell félnem, hogy megszólhatnak minket, ha együtt látnának. Ebben a pillanatban nagy tétékben mertem volna fogadni, hogy a leányzó Csáth-rajongó, ezt később meg is erősítette. Ha kedvet érzek hozzá, segédkezhethék a szüzessége valódi elvételeben, beszélt pár volt szeretőmmel, alkalmasnak talál erre a feladatra, a részéről a megfelelő szimpátia testalkatra és habitusra nézvést is megvan. Rendben, válaszoltam neki, cseréljünk telefonszámot, mikor ér rá, ő már akár holnap, mellékel egy fotót az arcáról, biztos, ami biztos, nem sértődik meg, ha ezen a ponton visszavonulót fújok. Felhívtam.

- Holnap megejthetjük a dolgot, Emma! Ha küldesz a verseidből.
- Honnan tudod, hogy írok?
- Ne viccelj már!

Addig én még egyetlen lány szüzességét sem vettem el, nem is érdekelt ez a processzus, a lélekkel szerettem bajlódni. Hogyan is kell ezt csinálni? Bár az eddigi stalkerkedésével begyűjtött információk arról árulkodtak, hogy érdeklém, mint férfi, mégis úgy éreztem, el kell mélyítenem benne a vonzalmat, ha valóban olyanak akarjuk ezt az aktust, ami csak kellemes emlékekkel jár. Utazás, vacsora, séta, bor... miért is ne, kokain, az a várható szövetszakadás fájdalmát is megfelelő mértékben csillapítja. A napnak éppen az a szaka volt, amikor felcsöngethettem bejáratott dílerünkhöz. Papesz, mint mindig, zavartan fogadott, gyanítottam, hogy sokkal többet fogyaszt, mint amennyit árul, így a vevőire szorul, de nem szívesen látja őket. De aznap különösen zavart volt. Megkérdeztem, mit nyom, de kikerülte a választ, és valóban, inkább csak fáradtnak tűnt.

- Nem jól aludtam... Mit szeretnél?
- Megmondtam.
- Baszod, csak egy grammot?
- Ez most nem... igen, most csak ennyi kell.
- Akkor vigyél füvet is.
- Jó. De ugye ez nincs felcsapva nagyon?
- Nullanyolcas.
- Tudom, de mivel...
- Nyugi, tejjpor.

Keresgélnie kellett, nem tudta, hova nyúljon, de igyekezni akart, leverte a laptopját, kurvaanyázní kezdett, gyorsan kimérte az egy grammot, de erősen rásóhajtott, akkor már mint a kocsis, úgy káromkodott, újramért, a fű már előre be volt csomagolva, az asztalára tettem a pénzt, jól van, én is sietek, feküdj vissza, és szerintem ne fogadj ma senkit, mondtam neki, hogy nyugtassam, de a telefonja megcsörrent, át kellett mennie érte a másik szobába, a belvárosi magas falak között fülsértően visszhangzott a csengőhangja, félig nyitva maradt a hatalmas, fehér ajtó, mint két angyalszárny felrepülés előtt, és mögötte megpillantottam lepedővel takarózva Tildát. Egyetlen másodpercig álltuk egymást tekintetét.

– Nem érdekel – suttoztam, és ott hagytam őket.

Emma lent várt.

– Taxival megyünk! Egerbe gondoltam, a Minaret szállóba, meglátod, tetszeni fog.

Emma tiltakozni akart, de úgy látszik, ez a kaland számára is olyan különös volt, hogy nem tudta eldönteni, ez most örültség vagy természetes velejárója annak, amire tulajdonképpen ő kért meg engem.

Amíg a taxira vártunk, felszipantottam a közeli parkban a kokain felét. Az utat végigcsokolóztuk, és ez tulajdonképpen elég is volt a csábításhoz, a hátsó ülésen nem bírtam megállni, hogy ujjaimmal fel ne térképezsem annak a makacs hymennek az állapotát, és bár teljesen nem értettem, miért nem szakadt át annyi próbálkozás után, amennyit Emma állított, de valóban elég ruganyosnak és izmosnak tűnt. Azt azonban megállapíthattam, hogy a lány nem frigid, ettől tartottam kicsit, de a csuklómig csorgó nedvei eloszlatták ebbéli félelmeimet. A szállodába való bejelentkezésünk után nem vittem vacsorázni, borozni, sétálva nevetgélni, rögtön egymásnak estünk, elmagyaráztam neki, hogyan és miért kell használnunk a kokaint, és megtettem, amire kért. Fájdalom nélkül, megkönnyebbülten és kielégülve terült el az ágyon. A teste valóban kívánatos, borotvátlan kamasztest volt – de nem Tildáé. Amikor sokadik orgazmusa után Emma végre elaludt, és már belőlem is kipárolgott a kokain, a fürdőszobába zárkoztam, hogy észrevétlenül kisírijam magam.

Később Emma felett állva, nézve, milyen kapkodva veszi a levegőt, és lapos mellkasa miatt arra gondolva, talán valami tüdőproblémája is lehet, felismertem,

hogy a feladatom felénél tartok csupán. Vérpecsétek az ágytakarón. Megszabadulni attól a lánytól, akinek szerelem nélkül vetted el a szüzességét, az az igazán kegyetlen feladat. Megharagudtam a törékeny lányra.

24.

A bánat vagy bizonytalanság legkisebb jelét sem mutattam. Minden napot telezsúfoltam újdonsággal és örömmel, szerettem volna, ha Bence azt hiszi, a jövő csak gazdagabb és a világ nyitottabb lehet annál, amilyen addig volt. Minden nap nekivágtunk a tengernek. Úgy kóboroltunk a szigetek között, mint ismerős erdőben tisztásról tisztásra. Indulás előtt azért nézegettük egy rövid ideig vázlatos térképünket, mégis milyen területeket fogunk bejárni, de a nyílt vízen nem sok hasznát vettük, csak az ösztöneinkre hallgatva irányítottuk a hajónkat, többnyire jó eredménnyel. Ha azonban besötétedett, és nem láttuk többé a távoli hegyeket, csak a fényes halászhajók adtak némi támpontot, és mindig jó stratégiának bizonyult, ha távolodunk tőlük. Kivéve egyetlen éjszakát, amikor vihar szakadt ránk, olyan váratlanul és erősen, hogy képtelenek voltunk felidézni, merre is hagytuk magunk mögött legutóbb a partot, ahol hosszasan nevetgélünk, táncoltunk és fagyizgattunk az önfeledt, karneváli forgatagban. A számolatlanul fogyasztott travaricák megtették hatásukat, mindannyian részegen kapaszkodtunk az egyre hánykolódó bowriderben. Az ég ránk ereszkedett, és erős széllel verdeste arcunkba az egyébként langyos csapadékot, mintha jó szándékú, ám kegyetlen szüleink verdestek volna minket pofón. Lehó kitaróan, magabiztosságot színelve kormányzott, bőgött a motor, ami rossz jel volt, egyre ritkábban volt meg a megfelelő merülésünk, alig haladtunk előre. Ilyenkor megállni éppen olyan hibás döntés, mint előre menekülni.

– Eltévedtünk – kiáltotta végül, amikor azt találgattuk, vajon az egyre sűrűbben lesújtó villámok közelednek vagy távolodnak.

Bence félt a legkevésbé.

– Ha a vízbe csap a villám, a halak meghalnak? – kérdezte hangosan, Lehó is meghallotta, el is engedte rögtön a kormányt, hátrafordult, milyen érdekes kérdés, ő sem tudja a választ, és hangosan gondolkodni kezdett, vajon a víz ellenállását figyelembe véve...

– Lehó, bazmeg, haladjunk!

– Eltévedtünk – ismételte meg mosolyogva és azzal a hangsúllyal, hogy már úgyis mindegy. – És már egy órája tankolnunk kellett volna.

Egyikünknek sem esett jól ezt hallani, még tiszta időben, józanul is kihívás volt a tankolás, még úgyis, hogy pontosan tudtuk, hol a töltőállomás, akkor azonban azt se tudtuk, jobbra, balra, előre vagy hátra kellene mennünk, a vihar egyre erősö-

dött, mindannyian bőrig áztunk. Kata az újabb rossz hír hallatán először elfehéredett, majdnem veszekedni, toporzékolni kezdett, de mint aki hamarabb megtalálta a végső megoldást, előbányászott az ülések alól egy travaricás üveget, és Lehónak adta, húzza meg, meneküljünk előre. Lehó gondolkodás nélkül nyakalni kezdett. Abban a pillanatban hatalmas villám világította be az eget és a távoli tájakat, jótékony, ami nem csak villan, de pár másodpercig eljátszik magával, cikkcakkosan ide-oda szalad, majd vissza. Végre partot láttunk.

– Van Isten – suttogta Tilda, ez volt az egyetlen dolog, amit nem kedveltem benne, bajok idején igényelte és meg is találta az Istent, mindig kívül, sosem magában. Rá kellett jönnöm, hogy igazából irigylem tőle ezt az öröklött komfortot.

Megtankoltunk, és már egy kis kikötő otthonosan barátságos éttermében vártuk könnyű vacsoránkat, ugratva egymást, ki hogyan és mennyire ijedt be, és hálálkodtunk a kis falu bátor lakóinak, hogy a segítségünkre siettek: a part közelében kampós botokkal kapták el a hajónkat és húzták el a töltőállomásukig. Ugyanúgy örültek nekünk, mint mi nekik, náluk ritkán jár turista, azok se hajóval. A pár óra alatt, míg ott voltunk, többen érkeztek, hogy megcsodáljanak minket, bolondokat, és bár mindannyian ingatták a fejüket, milyen felelőtlenység gyerekekkel és ilyen könnyű hajóval útnak indulni viharban, végül szeretettel hajtottak fel velünk egy-egy megfázás elleni rövidet.

Hajnaltól értünk haza. Lehót az út viszontagságai feltüzelték, erősködött, hogy ne úgy zárjunk le a napot, mint unott, kényelmes családapák.

– Szívesen megismerném apádat, ha ilyesmiket mondasz.

– Rengetegszer találkoztatok – kiderült, hogy valóban, de nekem halvány sejtésem se volt, hogy az a férfi lenne az ő apja, aki nagy társaságban gyakran mulatozott velünk. El kellett rajta gondolkoznom, önszántából-e.

Kiderült, hogy van az örömdobozunkban gomba. Valójában két örömdobozunk volt, az egyiket tartalmának romlandósága miatt mélyhűtőben kellett tárolni, a másik azonban végig előttünk hevert. A szárított élőlény bizalmatlanságot váltott ki belőlem. Akár növény, akár állat, akár egyik sem, igazolhatatlan sejtésem szerint rendelkezik valami önálló akarattal, tudattal vagy kapcsolattal, melyet nem tűnt jó ötletnek emésztéssel megbolygatni. Hiába forgattam az ujjaim között, nem találtam olyan nyomokat, amelyeket élő gombán könnyedén. Erdei gyerek lévén leginkább az illata igazíthatott volna el, de ezen csak az örömdobozban mellészfolt marihuana szagát érezhettem. Tartottam tőle.

– Ezt se próbáltad még?

– Semmit se.

Félóra múlva pupillareflexek nélkül feküdtem a fűvön. A feketeségből való visszatérésemet nedves tapintású, vörös karika megjelenése engedélyezte, de nem kötelezett rá. Minden emlék nélkül, melyek az élő világhoz köthettek volna, defi-

niálhatatlanságban maradtan, az énség kezdeti, bizonytalan kiszüléseivel dönthetem: érdekel ez a kényelmetlen nedvesség vagy belealszom a jelöletlen semmibe, mint jóllakott, bágyadt csecsemő. A kényelem gyanús – sejtjeim mélyéről jött ez a sugallat. Hamarabb nyitottam ki a szemem, mintsem visszatért volna belém a lélek. Lehó rémült arcát láttam, ahogy vélhetően kiüresedett tekintetem miatt jobban megijedt, mint eszméletvesztésem miatt. Megértettem végre, hogy Kund nyalogatja az arcom, a karom, nem lehetett távol tartani tőlem, életmentő ösztönei szerint, nyüszítve követelt vissza. Mint akinek újra kettese van a lottón, rezignánsan vettem tudásul, hogy ismét élek, és valószínű, hogy majdnem meghaltam. Engedtem a testemnek: oldalra fordultam és hánytam. Ledugtam az ujjam, és tovább hánytam. Félelmeket, vágyakat, testi kényelmetlenségérzeteket megelőzve először a felelősségtéviszések tértek vissza elmémbe, hogy sorfolytonos lírai szövegekkel vádoljanak és biztassanak egyszerre.

– Bazmeg, meghaltál! – Lehó arca még mindig hófehér volt.

Nem volt még erőm szólni, hogy terelje odébb Kundot, éppen a hányásom lefetyeli. Hamarosan ott ültem vele a tengerparton, hogy nyakát átölelve kísérjem a tripjét: mozdulatlanul állt, és mereven bámulta a végtelenbe csukló tengert.

24a

Meglepett, hogy Lehó és Kata megijedt a yohimbintől. Nem ismerték. Elmeséltem nekik, hogy hajdanán, afrikai orgiák idején, amikor a törzsfőnek be kell bizonyítania potenciáját, ezt a port használta. Mert napokig áll az ember fásza tőle, márpedig a főnöktől éppen azt várták el, hogy a törzs szűz lányait deflorálja, és ha ez nem sikerült neki, az az életébe került. Ők nem próbálták ki. Én azonban igen. Nem volt még tiltott szer, ez adott valami nyugalmat, Tildának azért szoltam, hogy készüljön, mert talán a szokottnál is jobban le fogom terhelni. Éppen haragudott rám, ezért kérdés nélkül felnyalt ő is egy adagot a yohimbimből, próbáltam neki elmondani, hogy nőknél olyan alhasi vérbőséget okoz, ami könnyen petefészekgyulladásra vezet, de ha sikerült is volna elmondanom, haszontalanul. Legalább baszunk, ezt olvastam ki a szeméből, valamilyen értelmetlen haragspirálba került, és hiába voltam vele kedves, egyre dühösebb lett rám. Akkor sem tudtam, mit hibáztam. A jól van, leszoplak, de kurvára haragszom rád, mint lelki tényállás, ismerős volt már számomra, de az kicsit megijesztett, hogy majd ő fog rám mászni állati készletekkel, miközben haragszik – vagyok-e én ehhez elég férfi. Logikusan gondolkodva remélhettem volna, hogy a por segít, de egyrészt kifejezetten nem segít, másrészt nem a férfierővel, hanem a férfiszereppel kapcsolatban voltak aggodalmaim. A yohimbin önzővé tesz. Állat leszel. A világ szuka, te pedig kan. Az ondód olyan mennyiségű, hogy magad sem akarod elhinni. Nem

tudsz mérlegelni. Ott és akkor és akárkit meg kell hágni. És én meg is tettem volna, ha Tilda nem marad mellettem és kínálja testét olyan szolgálatkészen, ahogyan egy előre és jól fizetett prostituálttól sem illene elvárni. Aznap éjjel akárki, aki kíváncsi az ilyesmikre, minket láthatott a tengerparton bagzani. Szép naplemente volt mögöttünk, lehetett élvezni. Viszont megszűnt Tilda haragja. Láttam, amikor átcsapott félelembe, és azt is, amikor ez a félelem hirtelen felreppent, mint egy galamb, a tekintete kiürült, addig mélyen egymás szemébe néztünk, némán könnyörögve várt, hogy újabb és újabb hullámokban öntsem bele a gyönyört, és én megszédülve sétálgattam a szemében, egyre sötétebb erdők mélyében tévedtem el, felváltva, másodpercről-másodpercre élveztünk el, ki akartam mondani, hogy szeretlek, de nem volt rá alkalom, barbár dolog lett volna, hiszen folyamatosan azt zuhogtuk egymásnak, kizárva a világot, a közelünkben sétálgató párokat, a felnevető részegeket, és a kiürült tekintete jelezte, hogy most már nem egymással foglalkozunk, hanem a világgal, és a világ azt akarja, hogy:

– Élvezz belém!

Újra és újra beleélveztem, és azzal a tudással, amit gyerekkoromból hoztam magammal, hogy verések, kínzások idején is tudok figyelni másra és mindenre, visszaloptam magam egy mondat erejéig a józan világba:

– Gyereket akarok!

A vaginája, méhe összerándult, majd hirtelen kinyílt, kínálta magát, szélesebbre tárta alattam a lábait, már csak nő volt, anyag, leendő anya, nem találtam életet a szemében, csak a csípőjét emelte magasabbra, hogy jelezze, vár, jöjjen és legyen meg az akaratum. A nyakát szívva ernyedtem el, és megnyugodtam, hogy végre ő is elfáradt, csillapíthatatlannak tűntünk addig mindketten. De nem bírtam magam belőle kivonni, a fülcimpáját szopogatva ejtettem a feje mellé a fejem, és éreztem, hogy ő már a csillagokra hunyorog, hamarosan el is fog aludni. Hogy ne kelljen ezt a békét megzavarnom, lassan, hogy hosszan tartson, és hogy jelezzem, ez még a szeretkezés része, minden szerelmembe belevizeltem. Akkor éjjel utoljára ettől is elélezett.

– Kislányunk lesz – mondta tárgyilagosan, az anyák rémisztő magabiztosságával. Életemben először hálás voltam, hogy megszülettem.

Akkor vettem észre, hogy Kund végig mellettünk ült, tisztos távolból vigyázott ránk önkívületünkben. Amikor megérezte nyugalmunkat, megrázta magát, szárnyait kitárta, csapott néhányat, és lassan, hang nélkül elrepült. Már magasan szállt, amikor felismertem, hogy valójában apró sárkány. Távolról ránk vicsorított.

A

Annyi minden kezdődik A-val, ami jó.
Anyá, apa, én.
Szeretem B-t is. Szívesen lennék ő,
de mennyire jó mégis A-nak lenni.
Senki mást nem hívnak A-nak.
Senki nem hív A-nak. Csak ha mérgesek.
Mindig büszke voltam a nevemre.
András, András
a kis töke hangyás.
Ezt mondogatta K papám,
talán ő találta ki. Rákeresek, és elfelejtem,
hogy jutottam a taxonómiai oldalakig.
Talán K papám szeretettette meg velem a verseket.
A hangyák a bőrömön – elképzelttem őket a füttyimen
máskálni. Olyanok, mint a mákszemek. Mint a
mákos bejgli,
amit K mama süttött. Mekkora pazarlás,
hogy csak néhányan tudjuk ezt, hogy milyen
mákos bejgliket süttött mama. Emlékszem, hogy kiba-
báltam,
hogy kész vagyok, miután kijött belőlem a szürke
szardarab.
Kergetőző hangyák a bekapcsolt tv-ben, amiben nem
volt adás.
Mikor először rájövök, másokat is hívhatnak A-nak.
Hogy másoknak is lehet nagymamája, nagyapája.
Anyá szülei, apa szülei. Milyen furcsa, hogy nekik
nem az én nagymamáim és nagyapáim
a nagymamáim és nagyapáim.
Arany, aszalt, atlasz, alma, antracit, auróra, alkonyat.
Az első betű, amit megtanultam leírni, és elolvasni.
Alef. Alfa. Alf. Adolf. Alíz. Angyal.
Mindent az A-hoz képest tudok.
A legszebb betű az A.
Nézem a hangyákat egy papírlapon.

Augusztus 8-i álom

A B-től jövünk a körút felé valahogy.
Én, M, T, vagy a testvére. M-nek sok
gyereke van, két évvel fiatalabb nálam, azt
mondom, ha annyi idős lennék, mint ő, sok
gyerekem lenne. Azt válaszolja, nagyon
szeretné, de a nagyszüleink a gyerekre
voltak rápörögve, minél több legyen,
meg felnevelni, ez volt a legfontosabb.
Nem értem az összefüggést, de ráhagyom.
Vigasztal, érzem. T, vagy M testvére kéri,
kísérjem el a Ny felé, de azt mondom,
B jön, megkérdezek tőle valamit,
igazából nem akarok leválni, ez ürügy,
apával akarok lenni, mert a
32-esek terénél A-ék is ott vannak,
ott lesznek, épp akkor érnek oda,
nincs megbeszélve. A bonyolult zebrán
futunk össze, az autók hajtanak, sűrű forgalom,
az eső esik, majdnem nem, de végül mindenki
átér, előbb A-t ütik el majdnem,
aztán A üt el valakiket majdnem, először gyalogos,
a következő pillanatban vezet, a teret nem
hagyjuk el valamiért, ott csoportosulunk,
mi a jelentősége, megfejthetetlen.
Velünk van G is, ősz a haja, gyászol,
nem A-t, mert A él, akinek meg A-t kellene,
vagy ápolnia, azt érzem, de nem foglalkozik ezzel,
jó kedve van, harsány, valami hétvégi meccsről beszél,
de nem kézilabda, amerikai foci, lelkes,
ő is játszik, dicsekszik, kérdem, nem lesz baj a
térdével, mintha kötelessége is lenne beállni játszani,
de látom rajta, hogy nem lehet eltántorítani,
szurkolói lázban ég. Vegyesek az érzéseim:
örülök, hogy örül, de azt is érzem,
gyászolnia kellene, rosszul kellene éreznie magát,
miközben A nem is biztos, hogy meghalt,
de biztos, hogy meg fog halni,
ahogy mindannyian biztos, hogy meg fogunk halni,

és örülök is, mert tudom, hogy A már nem él,
és jó vele beszélgetni, látni őt.

Képvisel

A milyen jó
országgyűlési képviselő lett volna a nyolcvanas években.
Talán gazdagok lennénk most. Talán még mindig élne.
Csak sajnos volt egy doppelgängere, aki ugyanolyan
jó országgyűlési képviselő lehetett volna a Párt szerint.
És most ő gazdag, és most ő él. A-t ismerve
mi nem lettünk volna gazdagok úgy sem. És ugyanúgy
meg is halt volna, gondolom. A nem volt korrupt,
mint mondjuk én. Csak egyszer csalt szerintem,
mikor azt akarta elérni, hogy B-nek hívják a testvéremet,
amit csak ő szeretett volna a családban, és azt indítványoz-
ta,
írják le mindenkinek a javaslatát (ő készségesen vállalkozott
a feladatra), aztán beleteszik a cetliket egy kalapba,
és majd onnan kihúzzák.
Még húzni sem ő akart, hogy a család látszatát is elkerülje.
Nem is kellett neki, mert mindegyik cetlire ugyanazt írta.
A is sokszor került a közelébe, hogy magasabbra jusson.
De valamiért az utolsó pillanatban mindig máshogy alakult.
A TSZ után képviselő lett, területi.
Sajtok, könyvek, konvektorok, légygypapír, bármi. Mindig
büszke voltam rá. Majdnem mindig. Megtalálni az utat,
megtalálni a hangot, ebben volt a legjobb.
Mindig jó hallása volt. Még mindig
jó hallása van. Nekem nincs annyira jó fülem,
mint neki volt, de őt látom, mikor tükörbe nézek,
és őt látom akkor is, mikor B-re.

Ildi álma

Apa velünk van egy nagy bulin.
Fehér pólóban sztorizgat, cigizik.
Kezében hűvös sör, jól érzi magát.
Amilyennek látni szerettem apát mindig is.

Hülyéskedik. Nevet. Ereje teljében.
2013 előtt. Hirtelen eszembe jut
a betegsége. Hogy rákos. A legvége,
hogy rosszul lesz, az egész elviselhetetlen út,

tortúra, amin már túl volt, és most elé
került valahogy. Újra kell élnünk.
Újra kell élnie. Újra élnie kell.
2021 novembere. Mellém ül,

én mint egy régi idegen nyelvű slágert
a ránk hagyott kazettáján, hallgatom.

„But we all shine on”

Akkor még éltek mind a négyen.
Akkor még együtt voltak. Az a lemez,
a Sgt. Pepper, amin éppen dolgoznak,
nem volt még kész. El lehet ezt képzelni?
Sem a Let it be. Sem a White album.
A szólólemezek sem. Rengeteg,
felfoghatatlanul sok dolog nem történt még meg.
És ugyanennyire felfoghatatlanul
sok dolog már régen megtörtént.
Minden fehér volt és fekete akkoriban, látod?
Elmúlik minden, mint az árnyék és álom.
Tíz évvel később, mikor megszülettem,
John Lennon már tíz hónapja volt halott.
A fotó beállított. Üvölt róla, hogy épp
nem zenélnek. Nézem a fénykép csendjét.
Csak pózolnak. Ringo piros zakót visel.
Sárga a dob. Nem ad vissza semmit.
Semmi nem adja vissza azt, hogy voltak.
Valahol azt olvasom, milyen kevés év
volt az egész, azt nyilatkozta Ringo. Hét?
Ennyi év alatt az emberrel általában mi történik.
Mondjuk pár év kemoterápia alatt.
Hány emberből lesz néhány év alatt csillag.

Acsai Roland

Hajnali lovak

Esőcseppek kopognak,
a hajnalunk hideg,
rigósó már nem olvad,
koncert helyett szünet.

A kávéfőző gőze
kísértetet csinál,
nem tudni, nyár-e, ősz-e,
kilépve ránk mi vár.

A létbizonytalanság
csak egyre biztosabb,
ázott fejük lehajtják
a hajnali lovak.

Csendélet

Még szilva hamva őrzi
az ujjaink nyomát,
az ízük már az őszi,
nyitnak az óvodák.

A szilvahéjon felhők
és fátyolos mezők,
a majdan eljövendők,
a hajdan eljövők.

Ért szilvák a piacról,
várnak türelmesen,
csendéletük a zajból
kiválik élesen.

Ott hullámzunk

A kisvasút a sínen,
ahogy haladt tovább,
mi ültünk rajta nyolcan,
akár egy nagy család.

A kislányunk csak négy volt,
nyolcvanöt az apám,
az égre felhő kúszott,
de nem szakadt le ránk.

És zárva volt a kastély,
nem mentünk be oda,
platánok törzsét mértük,
hol állt a fák sora.

Platánokban a gyűrűk
csak gyűrűznek tovább,
ott hullámzunk mi bennük,
az egész nagy család.

A végtelenről

Az őszi nap edénye
a gerle már a fán,
tollászkodik a fényben,
utána messze száll.

Az elmúlás erénye
a rozsdá nyár vasán,
szürkét vegyít a kékbe
a megtalált talány.

Sziréna és madárszó,
különben néma csend,
az égi felhőzászló
a végtelenbe leng.

Juhász Róbert

Némaság és homály

Kék vonalakat húznak a madarak röptükben,
melyek egymásra simulnak,
s metszéspontjaik egy sötétebb árnyalattá érnek.
Mire a szárnyak ereje elfogy, alkonnyá
sűrűsödik a csíkok szövete.

Egyre több fürdőjáték verődik egymásnak.
Hullámok dobálják a műanyag testeket.
Halott érintéseik a lefolyón átszivároghva
adnak ütemet
a szabad dévérkeszegek
lassú növekedésének.

Ezek váratlanul és erőteljesen tátognak.
Szájukban élősködők tekeregnek.
Ha meg tudnák fogalmazni titkaikat,
az is a piócák szívókorongjaiban végeznék.

A hab apránként foszlik,
a buborékok elvékonyodnak,
eljátsszák a színeket, kipukkadnak.
Feloldódnak, zavarossá teszik a hűlő vizet.

Mindegy, mennyire közel van a kimondhatatlan
az emlékezet határához,
ha nem jut eszünkbe,
annyit ér, mintha a felszín alatt kapálózva
csak egy ujjnyi választana el bennünket
a levegőtől.
Így lehetséges, hogy néha a halak is
kénytelenek vízbe fulladni.

Lékek

Száraz köhögés a távoli kutyaugatás.
A dombság süllyed,
belefolyik a köd a mélyedésekbe.
A legmagasabb fák még feljönnek
levegőért, mielőtt alábuknának a homályba.

A földek felparcellázódtak,
egymás határába harapnak.
Mindenütt emberi kéz tapogat.
Még a kivágott fák évgyűrűi is
a tettes ujjlenyomatait formázzák.

A látótávolság csekély,
bajuszszálakkal tapogat a sodrásban, aki éhes.
Hány kés és villa karcolta az étkészletet,
mire minden ilyen matt lett.

Hajnalra a járművek ablakaira fagy az ébredés.
Lekaparni ezt a szemhéjat olyan,
akár a vízimadarak kétségbeesett kísérlete,
ahogy a zsilipnél körbe-körbe úsznak,
hogy egy kis helyen megállítsák a jegesedést.

Novotny Tihamér

Legújabb képek

Aknay János festőművész tárlata

Kétségtelen, hogy a szentendrei közegben gyökeret eresztő Aknay János minden műve közel hatvan éve a Fentebbvaló, a Fennebbvaló társalgója. Így, festészeti szentháromságának transzcendentális témapillérei: a szakrális benyomást keltő építészeti motívumos konstruktív képek; az ikonikusan ábrázolt angyalok és transzreális emberszentek; valamint a Krisztus-korpuszok, Megváltó-parafázisportrék, illetve az evangéliumi Jézus-történetek költői valóságán nyugszanak. Aki figyelemmel kísérte a hajdani Vajda Lajos Stúdió előtt alig néhány évvel induló, s az időközben a Nemzet Művésze kitüntetettjévé váló alkotó vezérmotívumainak alakulását, az egyszerre tapasztalhatja azok részben visszatérő jellegét, másrészt a finom elmozdulásokkal és/vagy radikális váltásokkal járó fordulatosságát, illetve végtelen kombinálódási rezdüléseit. Aknay János jelenlegi kecskeméti kiállítása legújabb építészeti motívumos, valamint angyalfejes témájú kis-, közepes és nagyméretű festményeiből nyújt egy majd ötven darabból álló válogatást.

Alkotónk tekintélyes életművét, festményeinek visszatérő témait és nagy számát látva azt kérdezhetnénk magunktól, hogy vajon meddig tart az út a földtől az égig? Mindez hány lépésben, hány létrafokban, hány ecsetvonásban, hány képben s mennyi időben mérhető? Vajon hányszor és hányszor kell az embernek, a festőnek talajától elrugaszkodnia ahhoz, hogy függőleges emelkedésében, vertikális rugózásában – a mindig újra és újra átélt, megismételt élményen túl – egyszer végleg abban a megfoghatatlanban, abban a fénylő örökben ragadjon? Vajon hány és hány megfestett ház, hány és hány fehérben izzó lak és katedrális, hány és hány színpompás templom és kálvária „emlékéből” épül fel az az Egyetlen Labirintus, az az Egyetlen Emlék, amelynek eszményképe az Új Jeruzsálem felénk közelítő, aláereszkedő paradicsomi víziójából testesül a lélek állandó lakhelyévé, otthonává, kristálypalotájává, amelyben bolyongani, s amelyben tartózkodni jó.

Nem tudok jobb, mélyebb, hasznosabb magyarázatot találni a szóban forgó mennyiségi megközelítés kérdésére, mint azt, hogy a valódi művész sohasem azért fest, hogy önmagát népszerűsítse, hogy az emberek képéhségét kielégítse, hanem azért, hogy a talmit elkerülje, hogy a hamisság nélküli, tartalmas, igaz, szép és jó – vagyis a „színeváltozott” kép – élményét megjelje, megismételje, s ezáltal közvetíthetővé, tartóssá, állandóvá és örök érvényűvé tegye.

▼

Hírös Agóra Kulturális és Ifjúsági Központ, 2022. nyár

Aknay „téma-szenháromsága” már szinte a kezdeti lépéseitől számítva a transzcendencia jegyében, a szakralitás vágyképeként, annak önkéntelen nyilvánulásában él, alakul, virul és rezeg. Egyrészt „Az én Szentendrém” képeinek álmokban járó, égi fényekben fürdő és túllontúli árnyakba, emlékekbe mártózó síkintarziás, szerkezetes építménydíszelei; másrészt éteri angyal- és emberikonjai, ikonféleségei; harmadrészt „Krisztusai” és Szentjei által kering, oszcillálódik egy végtelenül gazdag, egyszerre ultramodern és ókonzervatív formavilágú, bennünket delejező szupertermészetes lelki-szellemi egésszé. Mert Aknay, amikor visszatérő égi lényekkel népesíti be városkulisszáit: az angyalos geometria hívévé szegődik. Amikor az Égi Jeruzsálem képével érvel: az isteni geometria alkalmazójaként lép fel.

Amikor magyar vonatkozású szenteket, Krisztus-arcokat, korpusztöredékeket és evangéliumi történeteket fest: a Biblia értelmezőjévé válik. Amikor védő-, őrző- és festőangyalokat alkot, az égi szférák húrjain játszik. Mert „amint a mennyben, úgy a földön is” – mondják ezek az örökérvényűséget felmutatni igyekvő pillanatképek.

Ugyanis a jó festő mindig és mindenkor az örökkévalóság, vagyis az örökös készenlét, az éberség nézőpontjából alkotja meg műveit. Tehát minden egyes alkotása, teremtménye lebegés: elhivatás az alászállásra és az emelkedésre. Érzékiségének egyedüli célja: egy magasabb rendű szellemi állapot elérése és kifejezése. Úgy is mondhatnánk, hogy a jó művész az örökkévalósággal érintkező lelkét keveri festékszíneibe és festékformáiba.

Összetett metaforám szerint Aknay átszellemített képarchitektúrájának (Új Jeruzsálemének) absztrakt-geometrikus elemeit olyan vízszintes és függőleges, valamint ferde egyenesekkel, esetleg hajlított ívekkel határolt, kemény élek mentén meghúzott, tiszta színmezőkkel kitöltött mértani síkformákból alkotja meg, amelyek úgy állnak össze fantáziájában, mintha örökkön ennek a szentháromságos emlékezésnek a kaleidoszkópcsövébe nézne.

A kaleidoszkóp szó a görög nyelvből származik. A jelentése: szép formát látni. A három szó egyenként: kalosz (καλός) szép; eidosz (εἶδος) forma, alak; és szkopeó (σκοπέω) nézni, látni. Tehát a három szimmetrikusan elhelyezett tükör egy csőbe helyezve megsokszorozza az apró csillogó, színes tárgyak képét. S a látvány a kaleidoszkóp forgatásával végtelen variációkban változtatható. Innen az átvitt értelmű jelentés: színesen kavargó változások gyors egymásutánja.

Ám az alkotó ebben a végtelenített káprázatszilánkos optikai, s egyben hitvallásos festői programtérben (ha kell) csakis ember-, angyal- és Isten-léptékű, de ember-, angyal- és Jézus-ábrázolás nélküli, az eget a földdel mindig összekapcsoló, templomszerű templomokat, szentélyszerű, hallgatag házakat és csendtestű városrészleteket lát. Ugyanakkor Aknay kaleidoszkópszerűen komponált szíkontrasztos építészeti kulisszáinak csak a legritkább esetben ad megkülönböztető címet. Szinte mindegyik műve Emlék névre hallgat. Emlékező és emlékkeltő festményei-

be mindig behatol a transzcendencia fénye, hogy átlelkesítse, valóságfelettivé tegye azok minden múltidéző, jelenlátó, jövővágyó, elképzelt szegletét.

Kristály-geometrikus építészeti formákba foglalt, változatos harmóniákat alkotó, egynemű, áhítatos, élénk, eleven ellentétekkel élő, szimbolikus jelentésekkel felruházott színmezői: a megélt és soha nem látott terek felmutatói; a megszentelt, egyetemes aranyarányok közvetítői; a felsőbbrendű érzetek kifejezői; a személyes érzelmek hordozói; a tiszta gondolatok megjelenítői; az állandósult hiányérzetek megfogalmazói; lappangó Szentháromságának képarchitektúrává alakított puritán vágyképei.

Aknay generációjának (szűkebb értelemben a szentendrei Vajda Lajos Stúdióinak) közös volt a sorsa, története és élményvilága, amely az avantgárd szellemiség melletti állásfoglalásban, a modern tradíciók iránti fogékonyságban és elköteleződésben fogalmazódott meg, illetve találta meg kitörési pontját, valamint hivatását, hitvallását, elhivatottságát. Alkotónk esetében azonban még valami másról is szól a történet, hiszen nála a mégoly „forradalmi” konstruktív-geometrikus képei esetében sem találjuk azt a radikális határvonalat, amely egyértelműen leválasztaná őt az elmúlt korok művészeti hagyományairól és szakrális tradícióiról. Festményei ugyanis a trecento és a quattrocento festőinek – például Simone Martini, Giotto, Fra Angelico és Masaccio – szentséges érzés- és áhítatvilágát is megidéznek.

Nyíregyházán születni, Debrecenből elindulni, Budapesten érettségizni, Szentendrén festővé válni, Kossuth-díjasként a csúcsra jutni, és a Magyar Örökség díjazottjaként, valamint a Nemzet Művészeként révbe érni... Íme, egy életpálya sorsgrafikonja hely- és minőség-specifikus stációk mellérendeléseivel röviden összehúzva. Ehhez csak gratulálnunk lehet.

Megváltó, 2022, akril, vászon, 70x50 cm

A Megváltó, 2019, akril, vászon, 40x30 cm

A megváltó Krisztus, 2020, akril, vászon, 40×30 cm

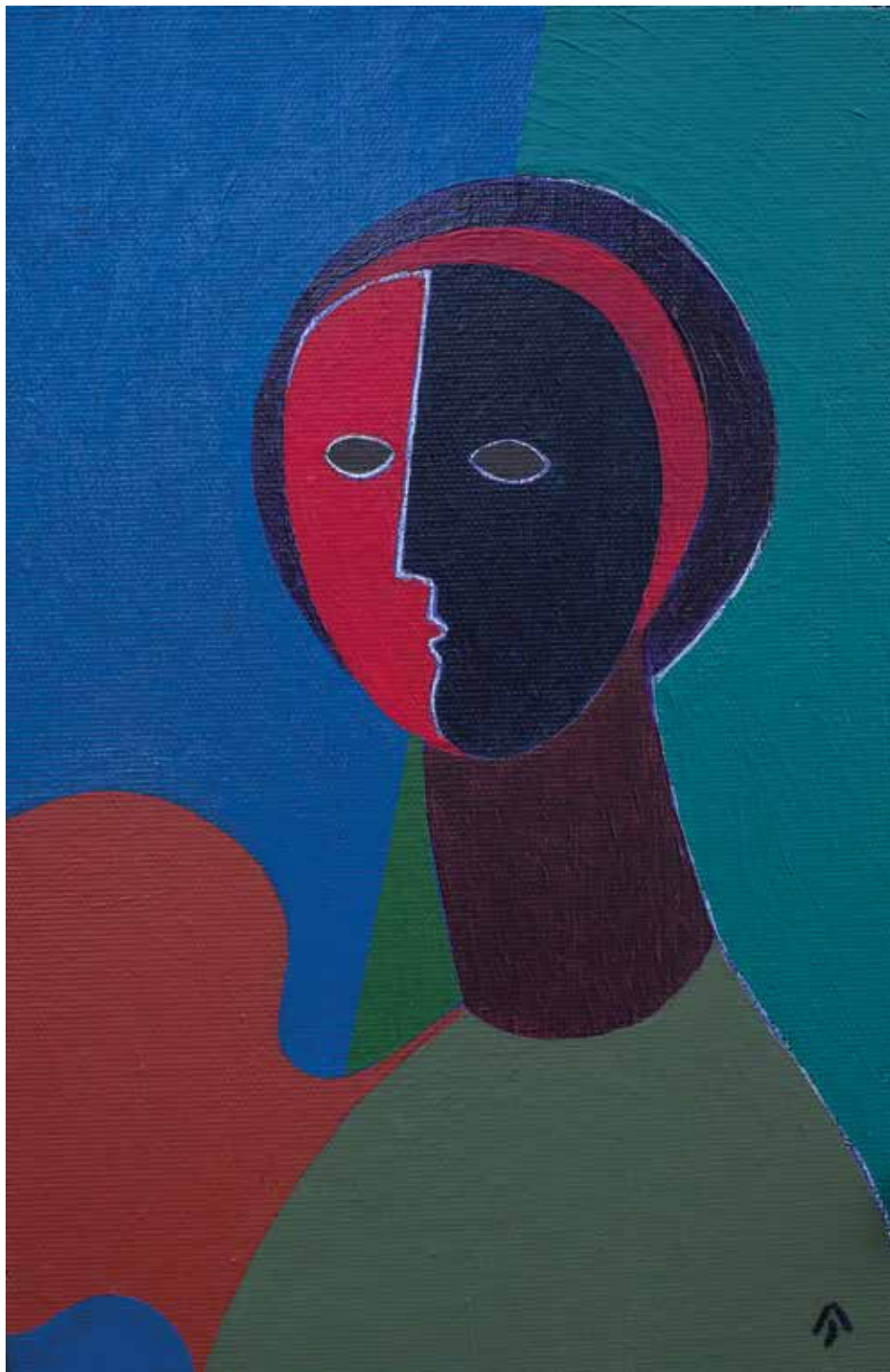
Órangyal, 2016, akril, vászon, 18x13 cm

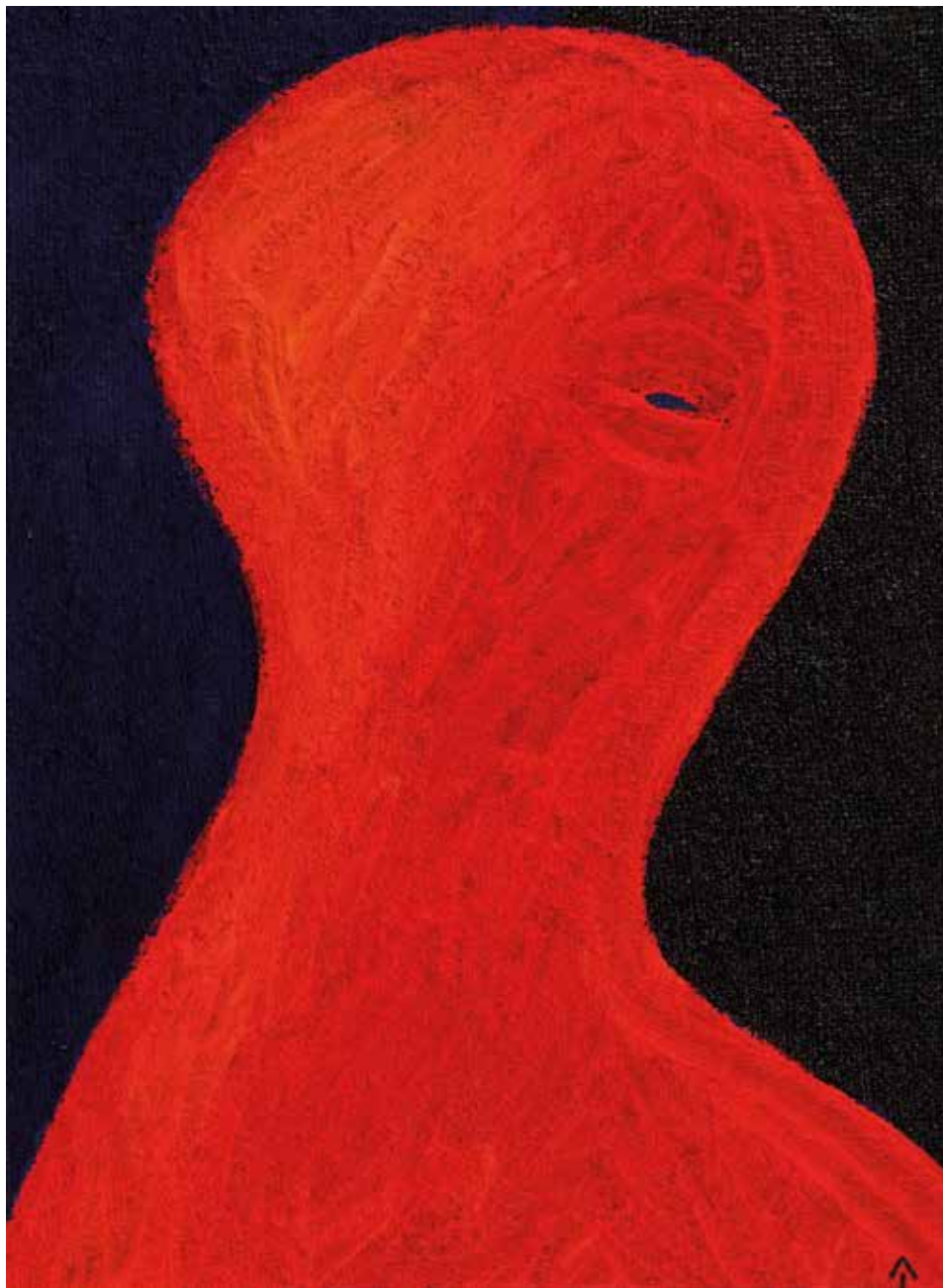
Festőangyal, 2016, akril, vászon, 40x30 cm

Kapcsolat (Angyal), 2003, akril, merített papír, átmérő 80 cm

Órangyal, 2017, akril, vászon, 30×20 cm

Hommage á Vajda Lajos, 2007. akril, vászon, 40x30 cm

Viszonyok IV., 2018, akril, vászon, 60x50 cm

Emlék, 2022, akril, vászon, 210x190 cm

Emlék, 2020, akril, vászon, 100×90 cm

Emlék, 2022, akril, vászon, 200x200 cm

Emlék, 2022, akril, vászon, 80×70 cm

Emlék, 2022, akril, vászon, 80x70 cm

Emlék, 2018, akril, vászon, 90×80 cm

Emlék, 2022, akril, vászon, 100x80 cm

„Az élet legősibb princípiuma színészi”¹

(Szentkuthy Miklós: *Szent Orpheusz breviáriuma I.*

Széljegyzetek Casanovához)

Szentkuthy Miklós a *Széljegyzetek Casanovához* cím alatt megjelent (1939), a Casanova-memoár kommentárjait tartalmazó kötetében² – minden esztétikuma, szerelemről, vágyról, nőről szóló rebbenő és mély értelmű eszme-futtatásai mellett – van valami nyugtalanító. Kommentárról lévén szó, az esszéisztikus, elmélkedő hangnem rendben van – bólinthat az olvasó. De van itt valami más is. Tudjuk, a gondolat, a gondolati ívek mint olyanok egymás viszonylataiban egységességre, *rend-szerűsége*re törekednek. Ezzel szemben a kommentár gondolatainak egymáshoz képest inkább széttartó a viszonyuk. Egy gondolat rend-szerűsége csakis annak a bizonyos gondolatnak a határáig terjed. Azon túl, mintha az egyes gondolatait el-elhagyogatná a beszélő – mintha egy óriási lyukas zsebből pazarolná – új és újabbakkal tömködi a zsebét, amelyeket megint csak elhagy.

Olyan ez, mintha egy óriási hullámozó tenger közepén állna az olvasó, csakis a hullám, a hullámozás a biztos, de ha megkérdezné tőle valaki, milyen a hullám, milyen a külseje, formája, mi a tartalma, nem tudna rá válaszolni. Mi ez a Velence-szerű, sötét lagúnás, inkább a zenéhez, mint a szó világosságához hasonló birodalom? Mi ez a fluid esztétikum, amely minden oldalról körülnyaldossa az olvasót? (Mert ha a hullámról nem lehet beszélni, a hullámozásról már igen.)

Először is magáról a kötetről ejtsünk néhány szót. Szentkuthy műve kis fejezetekre osztott, számokkal ellátott olvasónapló.³ A könyv lapjain Casanova nemcsak a nőhódító alakjában áll előttünk, de részletes, sokrétű képet kapunk intellektuális, szellemi törekvéseiről, egy különös lelki alkat töprengéseiről, buktatóiról is. Mindez szubjektív elánnal, a beszélő saját személyének fénytörésén keresztül van megmutatva. Előfordul, hogy a beszélő saját személyes érdeklődésének kedvéért kitérést tesz, és a Casanova-kommentárhoz csak lazán kapcsolódó, de a beszélőt nagyon is foglalkoztató Petrus Abaelardus *Sophismata Eroticáját*, vagy épp Tintoretto Zsuzsanna-képét értelmezi. (Utóbbi maga is Velencéhez kötődik, egy 1937-es olaszországi körutazás alkalmához, amikor is Szentkuthyra egy Tintoretto-életműkiállítás gyakorolt nagy hatást.)

1 Jelen esszé az NKA–Szépirodalom Kollégiuma alkotói pályázatának támogatásával készült.

2 Magvető Kiadó, Budapest, 2008.

3 Mivel Casanova emlékiratait először németül adták ki, és Szentkuthynak a 30-as években ez a német kiadás volt a birtokában, innen a szövegben előforduló számos német nyelvű idézet.

Kép – szépség – morál

A beszélő Abaelardus *Sophismata*... művéből hosszan idéz, épp azt a részt, amikor a szerző megpillantja Héloïse-t, tehát a szerelemben és pillanatát ragadja ki. A megpillantás képek sokaságához vezet, amelyek nincsenek kapcsolatban egymással, de kényszerítőerővel rendelkeznek Abélard számára. Ez a vonzás, ami „nem én”, azaz természetellenes, a „kényszerképzetek” világába tartozik Abélard szerint. Ez a vonzást kiváltó kényszerítő képesség – mint ami a valóságos nőtől „elvezet” – miatt lesz izgalmas a Casanova-memoár értelmezője számára, és ezért is állítja párhuzamba magával a kommentárral.

A nő tehát egyrészt irreális álmokkép, másrészt életszerűen nyers testiség. Ezt a kettészakítotttságot, ha a beszélő „Alexandria átkának” nevezi is, de elvonatkoztatni tőle nem tud. Dualitások mozgatják mindenütt a kommentár gondolatait: test-lélek, nüansz-lényeg, ezredik asszony-első igaz szerelem, futó kaland-nagy szenvedély stb. És az igazán izgalmas ezekben a szélső pólusokban az, hogy nem dualitásukban kezeli őket a beszélő, hanem egymásnak való megfelelésükben. Tehát az ezredik asszony is lehet igaz szerelem.

Maradjunk még egy kicsit a látás élményénél. A kép, a képesség szimbóluma kötetben Tintoretto Zsuzsanna-festménye is (*Zsuzsanna és a vénék*). Mind Casanova, mind Abaelardus látásélményében, mind a beszélő Tintoretto-képleírásában egy dolog dominál: a látással az ember önmaga dolgoktól való elválását, a szembenállást, a nem ént éli meg. Paradox módon épp a látással való összekapcsoltság révén. „Öregek és kamaszok böjti hullá-lakomája: a kép” – írja a beszélő egy helyütt Tintoretto Zsuzsanna-képéről elmélkedve.

Miért fontosak nekünk ezek a képről szóló leírások?

Ha a szerelemben esés, a vágy, tehát a kapcsolat kezdeményezője nem más, mint kép, a *képelet* felnagyítása által a valóság válik bizonytalanná. Maguk a kommentár szövegei mondják ezt. Lépten-nyomon találni olyan szövegrészeket a kötetben, ahol a valóság és kép meg nem feleléséről, szembenállásáról beszél. És nem is csak a szembeállításokban van ott a kép-problematika. A kép nem(csak) tematika szintjén jelentős a kommentárban, de átfogóbb értelemben mint tükörkép, a szerelem esztétikumának tükörképe jelentős.

Mit jelent a szerelem esztétikuma? (A szerelemnek etikája is létezik.) A dán filozófushoz, Sören Kierkegaardhoz fordulhatunk itt segítségért. Nem célozom Kierkegaard esztétikai és etikai stádiumának gondolati ívét ráfeszíteni Szentkuthy írásaira, de az tény, hogy a Kierkegaard nagyon jó szolgálatot tett azzal, hogy ezt a homályos, hullámzó valamit, mint ami az esztétikum, tömör, világos gondolati formában – mint az egzisztenciához tartozót – megérthetővé tette számunkra.

Amiben az esztétikai világszemlélet, elv (hogy ne szajkózzuk minduntalan a filozófus *stádium* kifejezését) az emberi világban legnyugtalanítóbban megmu-

tatkozik, az a szerelem. Amíg a természeti szép megmaradhat a dekoratív, gyönyörködtető, de mindennapi világunkon végső soron kívül álló birodalomként, a művészeti szép viszont könnyen talál fogalmi keretet, amin belül harmóniába olvad személyiségünkkel, a szerelem nem ilyen. A filozófiai esztétika vaskos kötetekben írja le, mi történik a műélvezet során, hogyan vezet el a létezés egy magasabb fokára, a szerelem nyelve a szabatos, fogalmi leírás alól kivonja magát. Aki szerelemben keveredett, azt veszi észre, hogy otthonos, a dolgokat biztonságosan rendszerező nyelve összezavarodik, a szerelem nyelvének új alakzatai minden rend-szerűség híján, a pillanatnyiség logikáját szem előtt tartva bukkannak fel.⁴ Nem véletlen, hogy Kierkegaard is a szerelem, a csábítás birodalmán belül beszél az esztétikai stádium jelenvalóságáról (*Mozart Don Juanja, Egy csábító naplója*). A *Mozart Don Juanja* című nagyesszéjében ráadásul az érzéki zsenialitást a zenében találja fel, a zene még szavakat megelőző mégis mondásában.

Szentkuthy könyvében a szerelem működtetője Casanova, tehát még csak nem is a szerelemről van itt szó, hanem egy bizonyos Casanova-szerelemről, amiben a nő a hódítás, és az a köré fonódó szellemi energia letéteményese. Ez a legerőteljesebben esztétikai valami, mert a szerelemnek a házasságba, vagy az elköteleződésben nyugvópontot találó formája már etikai lépés lenne. Az esztétikai letéteményese a nő, az etikai egy bizonyos nő. Ha az esztétikai egy végső pontjára akarunk eljutni, akkor az már nem is a szerelem, hanem a csábítás egyoldalú, aránytalan kapcsolata. A csábító oldaláról az esztétikai hatások felkeltése, az elcsábított oldaláról a hatásoknak való öntudatlan magaátengedés. Mindkét részről élvezet viszont, amely élvezet a pillanatnyiságnak alárendelt. (Megint egy Szentkuthy–Kierkegaard-kapcsolat.)

Még valami, amely esztétikai-etikai megkülönböztetését indokolttá teszi számunkra. Még mindenféle filozófiai stúdiumok előtt, az olvasó érzi, hogy ez a két terület, ha nem épp ugyanezekkel a szavakkal – az esztétikait nevezhetjük még erotikusnak, vágyyszerűnek, gyönyörelvnek – a különválás felé igyekeznek. Kierkegaard számára is lényeges, hogy a két stádiumot külön kell választani. Úgy látszik, mintha a kettő nem férne meg egymással, habár Kierkegaard lehetővé teszi az átmenetet.

Mi rejlik e különválasztás mögött?

Ha megnézzük, az európai gondolkodás történetében a szerelemről, vágyról szóló eszmefuttatások meglehetősen széttartó viszonyt formálnak. A görög kultúrában a szép és a jó még nem válik el egymástól, többek között Platón Arisztophanész mítoszában, Szókratész szájába adott Diotima-beszédben a szerelem a jóra való vágyakozás letéteményese is egyben. Augustinus, Aquinói Szent

▼

4 Lásd: Roland Barthes: *Egy szerelemnyelvi töredékei* (ford. Albert Sándor), Atlantisz, Bp., 2016.

Tamás nyomán az egyházatyák *ordo amoris* (rendezett szerelem) hagyományában a szerelemnek már erőteljesen a morális dimenziója lesz, a morálhoz, a helyes szeretethez/szerelemhez képest határozódik meg. A kereszténység minden etikai dimenzióján túl, mint Istenhez való felemelkedés, vagy általánosabban a transzcendens mindig is ott volt az európai gondolkodás történetében, így ha ezt a hagyományt valaki meghaladni akarja (akár mint Nietzsche), nem kerülheti el a vele való nyílt szembenállást, azaz a lázadás és tagadás gesztusát.

Kierkegaard ráadásul maga is az európai gondolkodás transzcendens vonulatának gyermeke, mint lelkész fia benne is áll a hagyományban (maga is ír valóságos iratokat), de újra is gondolja azt. Habár a kereszténységet mint a világban működő intézményes formát erőteljes kritika alá vonja, de az esztétikai-etikai megkülönböztetésben az európai keresztény hagyomány meglévő szembenállásait működteti.

Szentkuthy Casanova-kommentárjaiban is minduntalan distinkciót tesz vágy és morál között.⁵ Egy helyütt így ír: „Ha moralizálok, ha lélektant űzök, ha az igazságra bandzsítok – mindez csak egyet bizonyít: még nem ölelkeztem azzal a nővel, akit szeretek.”

Egy helyütt a beszélő a moralitástól még magát az erkölcsi ítéletet is eltagadja. „A moralista mindig tipikusan agy-ember: valamit észrevesz magán, rendesen kicsit, azt megnevezi, ebben a kritikai név-adásban máris mámort talál, ezt a nevet felfújja, trombitálja, tiszteletére önsemmítő grimaszokat végez egész testével, de a lényeg mindig értelmi orgia és nem morális.”

Ezzel szemben egy magasabb fokú moralitást megenged.

„Casanova fölött a végső ítéletet szintén a morál fogja kimondani, természetesen nem egy iskolás »jófiú« – »rosszfiú« pepecselés, hanem az, mely lesi, hogy egy végzetesen széles egyéniség milyen fokon valósította meg pályájában az egész természet legősibb és legparadoxabb szándékait: tudott-e tragikus harmóniát teremteni az összes életerők tolatkó és egymást szinte kizáró káoszából, vagy pedig csak álharmónia volt, afféle klasszicizmus, mely az élet moralitás-magmájából nézve mindig hazugság és erkölcstelenség leszen.”

Habár a könyv szándéka ellen szólna egy-egy mondatot, mint valami tételmondatot, a könyv sarkalatos igazságának szócsöveként kiemelni, ez utóbbi mondat mégis fontos nekünk. Mégpedig azért, mert látszik belőle, miszerint a morál és természet kettősségében a morál is egyfajta magasabb természet, valamint a morál nem jelent mást, mint valamilyen rendszerező, összehangoló erőt.

▼

5 Alighanem a kötet – legalábbis a felületes olvasó számára – legkényesebb passzusairól van itt szó. A kötet megjelenés utáni viharos utóéletéről tanúskodik. Megjelenése után az állami cenzúra, majd a Magyar Királyi Törvényszék ugyanis elítélte vallásnyilvánítás és közszeméremtsérvény címén. A könyv terjesztését betiltották, a kinyomtatott példányszámokat elkobozták, könyvesboltokba tehát nem kerülhetett. A könyv beállításának körülményeiről Szentkuthy bővebben beszél a *Fruivolitások és hitvallások* című önéletrajzi interjúkötetben (Magvető, 1988).

Egyik oldalon tehát az esztétikai a maga tisztaságában, minden rendszerező, egy egységes nézőponton, lineáris történeten kívül mutatkozik meg. A tisztaságot itt nem sterilitás értelmében kell felfognunk, hanem, hogy önmagán, az esztétikain kívül nem háborgatja semmi. Még egy paradoxon: a tisztaság a Casanova-könyvben a szívárvány ezernyi színébe oldódó színekavalkád.

A másik oldalon viszont ez az ezernyi színekavalkád nem akar megnyugodni a maga egységében, hanem minduntalan általános megállapítások felé tör. A definíciószerű megállapítások sokszor ellentmondásba is keverednek egymással abban az értelemben, hogy a könyv egy bizonyos lapján olyasmit állít a szerelemről, amit később, egy másik állításával megcáfol. Egy helyütt például őstermészeti, mitizáló jelentéseket mozgósít:

„Mi az ölekezés? Valami ős-amóbákkal rokonéleti mozdulat, az állatnak is legáltalibb rétegeivel kapcsolatos dolog: ez persze sem mitikus érdem, sem örögi hiba, itt minden érték belekeverése számárság.”

Másutt viszont – immár a kommentátor értelmezésében – az érzékek virtuóz technikájáról beszél:

„Casanova is érzékeiből indul, s oda is tér vissza, de ezt oly abszolútan és abszurdan teszi, hogy ez mélyebb szenvedélyre, forróbb könnyekre és nagyobb természet-titkokhoz hajja, mint holmi »lélek«-alibi. Ahogy a művészet csak tökéletes technikából élhet, úgy a szerelem is csak mint virtuozitás isteni és boldogító.”

Mondhatjuk persze, hogy a sommás megállapítások szerelemről, nőről, vágyról a műfajból, a kommentárjellegből adódnak. Valaki tehát itt olvas, aki a dolgokat megérti valahogy. Azaz megértésében saját személyéről legalább annyira szó van, mint a tükrözött dologról. A Tintorettről szóló kitérésben jegyzi meg a beszélő a következő gondolatot: *„Mikor ilyesmiket elmélkedtem, akarva, nem akarva, rá kellett jönnöm, hogy életemben Tintorettről sohasem lesz szó, csak rólam.”* De legalább olyan fontos, hogy miről szól az idézett mondatban az „ilyesmiket”. Az egyéniség öncélúságáról, ami megint csak a morál egy bizonyos értelmezéséhez vezet.

„Isten humanista, a legelvadultabb, legteóriaellenesebb szomjazója a csak-embernek és semmi másnak, s ezzel az egyéniségnek, az egyéniség öncélúságának, a lélek tárgyilagos-ellenes magán-örületének.

Ez a kereszténység ősi, állati románca: mindig egyetlen lélek a világ, ez az egyetlen lélek táncol Isten előtt, minden egyéb csak kulissza. Világos, hogy felebaráti szeretet és kollektív munka is csak ott lehetséges, ahol az emberek tisztában vannak az egyén végtelen öncélúságával, szervesen magánosságával: csak aki ezt az isteni titkot és kincset, mint ami a szubjektivitás végtelen egyoldalúságában rejlik, értékelni tudja, csak az fogja embertársait tisztelni és szeretni.” (Kiemelés a szerzőtől.)

Az egyéni variáció – alighanem nemcsak a Casanova-könyv, hanem a teljes Szentkuthy-oeuvre – alapélményéhez érkeztünk itt, amely nemcsak téma, hanem a műfaj, írásmód és olvashatóság kérdését is magában foglalja. A valóság bősé-

gének felismerésében minden formai váz, rendszerezőelv csak másodlagos lehet. Műfajként ezért alap Szentkuthynál a pillanatnyiságot, a jelenségek jegyzékét szem előtt tartó napló, az írásmód tekintetében a végtelen aprólékos leírásokban való elveszés – amit a széles távlatok, sőt akár a teoretikus meglátások ellensúlyoznak.

„A világ ezernyi árnyalata”

A jelenségek rögzítésére való hajlam különösen szembetűnő akkor, amikor a kommentátor a Casanova-memoár kapcsán saját íráshoz való hozzáállására is reflexiókat tesz. Ezen belül is a *leíráshoz* való viszonyára.

A dilemma a Casanova-memoár értelmezésében saját bevallása szerint az, hogy azokban a 18. század lényegiségét kellene kiemelnie, ami konvenciókban, szalonszokásokban, társadalmi érintkezésformákban, intézményi berendezésekben ölt testet. Ezzel szembenállónak ismeri fel viszont a leírásokhoz való vonzódását.

„Mi vonz hát mégis a leíráshoz? Mindenekelőtt az, hogy egy tárgyban, például a Boboli-kert tó-ováljában sokkal több újdonság, változat, elem és árnyalat van, mint bármiféle ún. értelmes gondolatban. (...) A gondolkozás pedig nüansz-igény, mikroszkóp-örület; oda megy, ahol ezt az atom-telhetetlenségét legjobban kielégíti.

A leírás ellentmondása épp az árnyalatok kimeríthetlenségében érhető tetten. Hogy nincs szavunk a dolgok visszaadására. „Ami igazán tárgy: nincs neve, teljesen megközelíthetetlen” – szól sommás megállapítása. (A „tárgy” helyett itt egyedit is mondhatnánk.)

Van kiút ebből az ellentmondásból? – kérdezheti az olvasó.

Annyiban igen, hogy a beszélő a leírásokat nem hagyja meg a dolgok után kullogó, a kifejezést szolgáló követő, és ezért mindig késésben álló nyelvi alakzatnak. A leírást gondolatná avanszálja, és ezzel mintha a leírásnak adekvát képződménytől, a tisztán esztétikai, relativitásba fúló képtől is megszabadulna.

„Újból kell meghatároznom persze a gondolatot: gondolat az, ami az ön- és fajfenntartástól aránylag függetlennek látszó élettani izgalmat okoz, ezt az izgalmat pedig mindig vagy egy »abszolút nüansz«, vagy pedig ezernyi dolog véletlen konstellációja váltja ki, egy reláció-csoportosulás, mely ugyan ab ovo megnevezhetetlen, de szenvedélyt korbácsol az agyban.”

Megint csak egy olyan Szentkuthy önmaga számára valósággal etikai imperatívusként felállított meghatározásról van szó, amely műveiben számos helyen visszaköszön. (Elég ha csak az *Arc és álarc* című Goethe-portrét megrajzoló regénynek annak a részére gondolunk, amikor az ifjú Goethe Platón-mondatára való kommentárként egy, a témától teljesen eltérő tájleírást ad.)

Másrészről viszont a gondolat, intellektus és a valóság áramló bőségének összekapcsolása csakis kudarccal végződhet. Mivel utóbbinak időbeli mércéje az egyéni

élet és nem az egyes műalkotás saját belső ideje, ethosza a teljes élet annak összes eseményrezdülésével, végtelen nyitottságában nemcsak befejezhetetlen, hanem végső soron megírhatatlan is. Itt kerül a leírás önellentmondásba saját ethoszával: a gondolat ebben a formában megvalósíthatatlan, de ez az elérhetetlenség produktív erő: ebből ered a leírások gazdagsága.

De ugyanebből a totalitás-ethoszból származik a leírások széttartó, szétágazó, a részleteknek egymáshoz csak lazán kapcsolódó, vagy éppen ellentmondó volta. A Casanova-könyvben a már idézett Abélárd-szövegből a Héloïse-portrét érdeemes szemügyre vennünk. Ebben a kétségkívül éteri nőalakban mégis mintha a test egyes részei külön életet élnének. A gazdag leírás ellenére van valami össze nem illő, valami harmóniatlan bumfordiság az alakban, mint a mozdulatoknak nehézkesen engedő bábfigurákban. Természetes, hogy a „ki ez?” – tehát a fogalmi, rendszerező kérdésre nem tud válaszolni a szöveg ezzel a túl részletes leírással. (Vagy csak végtelenbe nyúló is-is lehetőségekkel.) Viszont az olvasó érzi, a nehézség a totalitás, a mindent leltárba vevő, leíró szándékból ered. A totalitás más néven: műigény, harmónia- és klasszicitásigény és valóság kettőssége megint csak egy állandó Szentkuthy-motívum.

„Ha valaki átéli egy valóság teljes valóságát szívében, és teljes probléma-telítettségét agyában – közel került a valósághoz, de elszakadt a műtől. Ha meg valaki harmonikus alkotásokat hagy maga után, kétségtelenül valami nagy megnyugvást és boldogságot okoz nekünk, de ezzel szemben örökre nélkülözünk a valóság intenzitás- és probléma-akutságát.”

„A szerelem témája: egy szcena”

Adott tehát két szélső pólus: nagy távlatok, rendszerezőelv, más szóval a mű, a másik oldalon az élet ezernyi vibráló bősége. Mi következik ebből? Örökös egyensúlytalanság, ide-oda oszcillálás. Kiegyenlítés nélküli örökös folytatódás. Közelebb van a zene „nyelvé”-hez, mint a linearitásra törő nyelvi műeszményhez. (Nem véletlen, hogy annyi a zenei hasonlat, kép a könyvben, Casanova zenéléséről szólva meg is jegyzi a beszélő: „...ezeknek a kommentároknak is mindenekelőtt Casanova-partitánának, szonátának vagy szvitnek kellene lenniök.”

De ugyanúgy a színpad, a maszk nyelvéhez is közel vagyunk itt. Színre vinni, bemutatni mindent, ami *van*, és ez van, csak a színrevitel által lesz az, *ami*. A színrevitel ideje az alakulás, formálódás ideje. Jelentése maga a megmutatkozás. Ezért szükségszerűen túloz, felnagyít. A zenében, különösen a színpadi zenében a maszk a zenei világ része. De ha a díszleteket nem igénylő hangszeres európai zenét nézzük, a zene pátosza nem túlozza el szükségszerűen az érzelmet az érzelem megmutatása kedvéért? (Nietzsche mondását kölcsönvéve, a zene révén a szenvedélyek önmagukat élvezik.) Nem szükséges ehhez vajon egy belső, láthatatlan

színpad? Elég, ha csak a zene drámai hatását: a feszültség és oldás dinamikáját vesszük figyelembe.

És álljon itt egy zenét és színpadot egybeolvasztó Casanova–Mozart-párhuzam:

„Álarc, nimfa-fénylés, népi tánc, szalonrondók s mindez az európai cikcakk egy török luxusvillában, egy tizenkilenc éves voltairianus ortodox hitvédő körül: ez már hazug, keresett pittoreszkségnek látszik, de a naplóban természetes, mint egy fecske röpdésrajza, melyet maga után hagy az égen. Itt lesz eggyé, de teljesen, a fiatal Casanova a Szöktetést komponáló fiatal Mozarttal.”

A már említett Abaelardus-mű a látás kapcsán meglepő gondolatokra jut.

*„És így, míg a nézők mellett a katedrális terén azt hitték, hogy bennem kivirágzott a vágy(?) a szent színésznő iránt: én mint egy leckét vettem fel a vágyakozás külső jegyeit, ezerszer jobban és ezerszer fáradtságosabban színészkedve a nézők között, mint Haeloissa a játék katedráján – a vágy kielégítésétől már azért is örökre elzárva, mert a **vágy eljátszása** úgy kifárasztott, hogy utána csak imádkozni és aludni tudtam.”* (Kiemelés tőlem: L. F. K.)

Bármennyire is megszokhattuk a kommentárban a dolgok egyenértékűségét, a paradoxonokat, ez a mondat mégis megállásra késztet. Mert maga a megpillantás nyomán születő vágy – amit pedig az egyik leginkább spontánnak, akaratunkat, öntudatunkat megelőzőnek vélünk – már az is egy képzeletbeli színpadon eljátszott színészkedés.

A színészkedés viszont ne tévessze meg az olvasót. A vágy maga is csak azáltal lesz, ha színre visszük, ugyanúgy, ahogy a Casanova-kommentár minden érzéki színpompája épp ebben a megmutatkozásban ölt testet. Az esztétikum, a kép megmutatkozásra utalt úgy, hogy ebben a megmutatkozásban a tükör nem tűnik el, nem válik áttetszővé.

Szentkuthy kommentárjai úgy beszéltek Casanova írásait, hogy Casanova, és minden, ami hozzá kapcsolódik: 18. századi Velence, annak díszletei, karöltve nővel, vággyal, szerelmi borgőzőkkel el is távolodik egyedi partikularitásától, és az esztétikum általánosságának tükrözése lesz. Ezért szinte mindegy, hogy miről van szó a könyvben, ebben a fluid esztétikumban minden minden lehet. Csak az írás biztos. A Casanova-könyvben az írás gesztusa, tette által az esztétikai így lép át az etikai dimenzióra. Az írás a legteljesebb értelemben vett választás: nem a forma, a lezártág, megkomponáltság értelmében, hanem az írás örök jelenében. Írás mint az írás gépezetének átadott íródás. Nemcsak a Casanova-könyv, de a Szentkuthy-életmű mindenütt egy óriási hőmpölygő írásfolyam: hordalékként magával sodorva életet, naplót, művet – mindent.

Étkezési kultúránk sarkköve: a sertés és szalonnája

A táplálkozásban – bátran állítható –, hogy a sertés, a sertéshús létfontosságú népünk évezredek étkezési kultúrájában.¹

A történeti források a XVI. századtól állnak bőségesebben rendelkezésünkre, amelyből az állattartásra vonatkozó ismeretek is megtalálhatók. Különösen fontosak, az egyes városok mezővárosok hivatali működésének dokumentumai. Például a Duna–Tisza közén, Kecskemét, Nagykőrös, Cegléd esetében fontos tényező, hogy a városi tanács, a magisztrátus önálló gazdálkodást is folytatott, természetesen jószágteremtéssel is szükségszerűen. A feudalizmus korában a lakosságot dézmszolgáltatás is terhelte, melynek megfelelően többféle jószágból, így báránydezszt is kellett a gazdáknak adózásképpen adni a földesúrnak, illetve annak reprezentánsának, a városi hatóságnak. Szükségszerűen jelentős számú juhállomány birtokában lehetett a város gazdasága. A sertéstartást – esetünkben, de általában – nem terhelte dézsma, tized beszolgáltatás. A magisztrátus konyhát is fenntartott a városba jövő sűrű vendégjárás miatt, a vendéglátás érdekében is. A sertésre, illetve a sertéshúsról, szalonnáról, hájra alapvetően szükség volt. Nemcsak a saját fogyasztásra, de különösképpen ajándékozás tekintetében is fontos volt a sertés szalonnája.²

A XIX. századig ismeretlen a sertés fajtája. A Kecskemétről és Nagykőrösről fennmaradt városi számadások között gyakran szerepel a sertés a XVII. században. A körösi tanács emberei a szomszédos kecskeméti vásárba, de a későbbi évszázadokban távoli helyekre is elmentek sertést vásárolni. Többek között Mezőtúron, Túrkevéren, Hódmezővásárhelyen³ voltak, de még Nagyváradra is mentek sertésért. A táji adottságok, a Kis- és Nagy-Sárrét, a Tisza, Körös, Berettyó folyók mocsaras ártéri világa az ősi fajtáknak biztosított életteret. A réti sertés, túrmezei fajták mellett a vadkanschörű hegyi sertés is megtalálható lehetett, amellyel a bihari

1 Utalni szükséges azonban arra, hogy a mohamedán és izraelita vallásúak körében tilalmas a disznóhús fogyasztása. Bizonyára az éghajlati viszonyok (a sivatagos Közép-Ázsia, Közel-Kelet, Észak-Afrika) is közrejátszhatnak ebben a kultikus szokásban. Tisztátalan állatnak tartják (a sivatagos tájon a disznó nem képes dagonyázni), de az is közrejátszhat a dologban, hogy a sertés húsát nem tartósíthatták, könnyen romlandónak bizonyult. Ellentétben a tevével, juhval, szarvasmarhával, számmal.

2 Novák László Ferenc: Sertés a 17–19. században Nagykőrösön és vidékén. Ethnographia 133. évf. 1. sz. 2022.

3 Vásárhelyen még a XX. században is az ősi sertéstartás maradtott fenn a Kék-tó környékén. A környékbeli tanya gazdák kicsapták oda disznóikat, s ősszel befogták, hogy hizlalásra, vágásra kerülhessenek. A félig vad sertések a vaddisznóval is keveredhettek. Táj, település, hagyományos gazdálkodás. In: Hódmezővásárhely néprajza (főszerk. Novák László Ferenc; szerk. Nagy Vera, Szentí Tibor). I. Hódmezővásárhely, 2015.

románság kereskedett. Nagykőrösön keresztül egy fontos útvonal haladt keresztül Tiszántúlról jövet, a tiszainokai révén át Pest városáig (a Budai út nevet viselte).

Magyarország egyes vidékein évszázadok során említik a sertésdézsmát és -tizedet, illetve a természetbeni szolgáltatást. A jószágállomány kilenced- vagy tized részét kellett a földesúrnak beszolgáltatni. Számos történeti adat bizonyosra erre. Egy 1551-ben készült úrbéri összeírás (conscriptio) szerint Eger városában census (pénzben fizetett adó) fizetése volt érvényben. Többek között évente két alkalommal 40 forintot fizettek, 50 csirkét, 120 tyúkot, karácsonykor 6 disznót, húsvétkor 2 nyúzott bárányt, 120 tojás és 12 „új sajtot” adtak adó fejében a lakosok. A Szepesi Kamara összeírásában szerepel szilágysági Zilah városa, ahol többek között sertés tized, vagy annak megváltásáról történik említés. Szatmár vármegyében a Börvelyi-járás falvaiban szokásban volt a sertéstized, de Aranyosmedgyesen a szalonna is az adótételek között szerepel. Kökényesden megjegyezték, hogy a jobbágyság cenzusban sertéstizedet nem fizetnek.⁴

A naturálék, természetbeni szolgáltatások között például Gömörben, Hontban is számos történeti adatban bukkan fel a sertés. Az 1767-es Mária Terézia-féle úrbérrendezésig országsszerte kontraktusokban, szerződésekben rögzítették az úrbéres jobbágyság, zsellérek és a földesurak kapcsolatát. Pénz, munkaszolgálat (robot) mellett többek között naturálékat kellett adni a földesúr konyhájára (borjút, baromfiféléket, tojást, mézet, a hegyvidéken nagy erdőségek lévén erdei vadak közül őzet, szarvast, fenyőmadarat és császármadarat), de sertést is adni kellett. Különösen azokban a hegyvidéki falvakban, ahol a tölgyerdő makkja is szolgált a sertések táplálására. Az adónemek között bukkan fel a „szemet sertés” kifejezés.

A jobbágyság pénzben lerótt adójának sokfélesége válik ismeretessé Gömörben. A jobbágy fizetett „hetes pénzt”, „Liedl pénzt”. Ennek jelentése nem derül ki az 1769-es úrbéri kérdőpontokra adott válaszból. Több faluban előfordul a „szemet pénz” fizetése. Nagyobb értéket képviselt, mint a hetes pénz. Például Détéren esik szó arról, hogy „szemet pénzt Kilencz máriást fizettek, vagy a helyett minden egész Házhelytül egy sertést” adtak. Ennek etimologizálása kapcsolatban áll a sertéssel. Szemet pénzt fizettek, ha az erdőben abban esztendőben nem termett makk, s mivel a sertéskonda, csürhe bérben történő legeltetése nem hozhatott hasznot a földesúrnak, sertést kellett adniuk helyette. Jesztén a földesúrnak ajándékba adott sertést nevezték „szemet sertésnek”. Péterfalán is hasonlóképpen fizettek „szemet pénzt”.

▼

4 MNL Országos Levéltára E Fasc. 010 No. 64. Urbaria et Conscriptioes E-156. Registrata UC 11

A történeti forrásokban nincsen magyarázat a „szemet”-re, „szemet pénz”-re, „szemet sertés”-re, „szemet vetés”-re vonatkozóan.⁵ A jobbágyok vallomásából az derül ki, hogy ahol létezett, csupán néhány esztendeje vezette be a földesúr ezt az adónemet. A XVIII. századi forrásokban rendre „S. V.” (Salva Venia = bocsánat a kifejezésért, közönségesen) rövidítés fordul elő, ami általánosságban a „közönséges disznó” vagy sertés egyszerű, közönséges minősítéssel hozható kapcsolatba, ellentétben azzal, amikor konkrétan „öreg sertés”-ről, a süldők és malacok öreg sertés számbavételéről beszélnek a legelőhasználat, legeltetés kapcsán. Hogy nem kifejezetten a sertéstartással áll kapcsolatban a „szemet” jelző, megerősíti a kerekgedeiek példája, akik „szemet vetés”-ért, közönséges vetés után fizettek adót. Tehát, a „szemet” közismert, közönséges, egyszerű adónemnek bizonyul, amely lehetett sertéshez kapcsolódó pénz, maga a sertés haszonállat, de földhasználattal kapcsolatos vetésterület is.⁶

Az úrbéri kérdőpontokra adott válaszok is bőséges adatokat szolgáltatnak Gömörből 1769-ben a pénzbeli és az in natúra (természetbeni) adózásra, ajándékozásra vonatkozóan. Almágyon arról beszéltek a jobbágyok, hogy „kinek sertése vagyon, egy egy szemet sertést” szolgáltat be földesurának.⁷ Détéren az adózással kapcsolatban vallották 1771-ben, hogy „Méltóságos Báró Vécsey Sándor Úr részirül való Jobbágyok, minden egész Házhelytül, hetes pénzt Kilentz Garast, szemet pénzt hat mariast /:Mivel mikor az Isten Makkot ad, semi váltott nem adnak:/ *Lied pénzt* egy mariast fizetnek. *Ezen szokás pedig negy esztendeje hogy behozatott.* Horváth György Úr részirül való pedig szemet pénzt kilencz mariast vagy a helyett minden egész Házhelytül egy egy sertést. Vajat egy öreg Ittztét vagy a helyett három Rhenes forintokat fizetnek. *Ezen szokás pedig két esztendőül fogva kezdődött.*”⁸ Kerek Gede úrbéressége arról is beszélt, hogy „Horváth György Uram részirül minden egész ház helytül *Szemet vetést*, kilencz Márjással váltyák meg [...] A szantó fölgyeinek harmad része [...] igen sovány, és nem ganajozható.”⁹ Jesztén „esztendőnkent minden különös Gazda egy Sertést, mellyet *Szemet sertésnek* hívnak és egy pár Csirkét szokot fizetni” – jegyezték fel.¹⁰ Péterfalán „egész Ház helyes Gazda Méltóságos B. Vétsey Sándor Úr résziről való, *Szemet sertés* pénzt három Rhenes forintot ad

5 A sertésenyésztéssel foglalkozó néprajzi monográfia sem tartalmaz erre vonatkozó adatokat. Lásd Paládi Kovács Attila: A magyarországi állattartó kultúra korszakai. Kapcsolatok, változások és történeti rétegek a 19. század közepéig. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988; Szabadfalvi József: A sertés Magyarországon. Debrecen, 1991.

6 Novák László Ferenc: Adatok Gömör néprajzához a 18. századból [Details to the ethnography of Gömör from the 18th Century]. In: Néprajz – Muzeológia. Tanulmányok a múzeumi tudományok köréből a 60 éves Viga Gyula tiszteletére (szerk. Tóth Arnold). Miskolc.

7 Possessio Almágy. MNL Országos Levéltár Helytartótanácsi Levéltár C 3003. 86 c. 4. sz.

8 Possessio Détéren MNL OL HTL C 3004. 87 c. 31. sz.

9 Possessio Kerek Gede. MNL.MNL OL HTL C 3006. 89 c. 84. sz.

10 Possessio Jeszte MNL HTL C 3006. 89 c. 72. sz.

adól”.¹¹ Deresk földesurának prefektusa, Kornis Mihály a kövi kastélyban 1768. április 27-én állapodott meg a jobbágyokkal: A haszonvételekkel kapcsolatban kijelentette, hogy „Az Erdőt midőn I[ste]n makval meg áldgya, az *Dereski Lakosok Sertéssi már külső Embereké előtt az erdőben fogatattik makolásra*, ugy mint azon által hogy eők minden öreg Sertéstül az Urasaghnak Nyoltz Polturat fognak fizetni, az Süldü penig kettő egy Öreg szám, az malacz penig négy fog egy öreg számban szamlaltatni. Melynek nagyob Bizonyasagara adom ezen Contracutualis Levelemet saját subscriptiomal. Sign Kövi die 27^{ac} A^o 768. Kornis Mihály Praefectus.”¹²

A „szemet” kifejezés tehát nem a sertés fajtájára vonatkozik, hanem adónem, amelyet „közönségesen” fizettek a jobbágyok földesuruknak, amiért is „szemet pénzről”, sőt az adózás tárgyát képező vetésre is vonatkozhatott. Mivel azonban a jobbágyság sertést, „öreg”, azaz nagy,¹³ hizott disznót volt egyes helységekben földesuruknak beszolgáltatni, utalás történik arra, hogy a „szemet sertés” valójában nem a kondából kifogott sovány, hanem szemén, takarmányon hizlalt, vágásra érett jószág lehetett.¹⁴

Az alföldi mezővárosokban, közelebbről Nagykörösön és Kecskeméten a sertés nem tartozott az adótételek közé. Annál is inkább, mivel a XVI–XVII. században török fennhatóság alatt álltak, a törökök nem fogyasztották a serteshúst, jöllehet a mezőváros népessége jobbágyjogúnak számított, az úrbériség kötött, jobbágytelki viszonyai nem fejlődhetek ki itt más vidékekkel ellentétben. A földesurak elmenekültek a törökök elől, illetve kényszerűen távol maradtak a mezővárosoktól. Természetesen nem szakadt meg velük a kapcsolat, a mezővárosi közösség rendre fizette nekik az adót, és ajándékozásban is részesítette őket.¹⁵

A sertés – mint táplálkozás vonatkozásában nélkülözhetetlen élelmiszer – helyben való jószág tartással, valamint a magisztrátus részéről több helyről történt vásárlásokkal került a mezővárosba.

A bihari hegyekből, a Körösök vidékéről rendszeresen hajtottak Nagykörösön keresztül sertéseket az oláh kereskedők. Említést érdemel például az, hogy 1797. november 5-én „Uj Vendég fogadóba Motoz nevű Oláhnak diszna a kályhát ki törvén fizetett 4” forint büntetést, 1800-ban „Nadabi [falu Arad vármegyében, Kisjenő közvetlen szomszédságában] Mondruczó Juon nevű Disznó hajtó fizetett

11 Possessio Péterfala. MNLOL HTL C 3009. 92 c. 126. sz.

12 Possessio Deresk. MNL OL HTL C 3004. 87 c. 29. sz.

13 A korabeli források rendszerint az időse, öregre vonatkoztatják a nagy, tekintélyes jelzőt (pl. öreg- vagy főbíró, öreg- vagy nagyharang, öreg- vagy nagyfazék). Lásd Novák László Ferenc: Adatok az 'öreg' szavunk 17–18. századi jelentéstartományához. *Agrártörténeti Szemle* LX. évf. 1–4. szám, 2019.

14 Novák László Ferenc: Gömör és Kishont népe a XVIII–XX. században. Megjelenés alatt a gömörszöllői Tompa Mihály Társaság gondozásában.

15 Novák László Ferenc: Nagykörös története és néprajza a XIX. század közepéig I–II. Nagykörös Város Monográfiája I. Nagykörös, 1994.

fű bért 101 darabtól” 1 forintot, „Kara Togyer Sarkad Kereszturi Oláh 39 darab sertéstől pedig 23 ½ krajcárt” fizetett – könyvelték el a város bevételei között május 1-jén.¹⁶ A sertésfajtaról nem esik szó, de minden bizonnyal a hegyi, erős testű (a szalontaihoz hasonló) disznó lehetett, amely Nagykőrösön is kedvelt, hasznos, hizlalásra alkalmas jószágnek bizonyult.

A XIX. századig elterjedt disznófajta volt az ún. *szalontai sertés*. „A szalontai sertés révén Bihar vármegye sertésenyésztése már régóta híres, de mindenütt a jót elnyomja a jobb, így történt ez a szalontai sertéssel is, melyet a kisjenői kondorszörű szőke mangalicza egészen eltüntetett. A szalontai sertés goromba, nagy állat volt; fején az arcz-él egyenes, feje hosszú, nyaka középhosszúságú, háta közepesen ívelt, fara arányos szélességű, de lejtős, mélysége szép, törzshossza nagy, oldalai laposak, lapoczkái és konczai húsosak, lábai középhosszúságúak voltak, csontozata erős, bőre szívós, sertéi hullámosak, sűrűek s a verestől a sötétbarnaig váltakozó színnel bírtak. A szalontai sertés lassu fejlődésű, de szívós, edzett állat volt; zsírja kevésbé jól hizott, de kemény, ösztövéres, eltartható szalonnát és sok húst adott. Az utolsó tiszta szalontai nyáját a Királyhágón túl 1878-ban oszlatták fel, de egy évvel később a kisbéri m. kir. állami ménesbirtok, a fajta jelleg fenntartása végett, egyik gazdaságában 4 kannal és 20 kocsával szalontai tenyészetet rendezett be [...]. De közbe jött egy körülmény, mely a kisbéri kondát megszüntette. A sertésnek ugyanis oly szálkás, goromba húsa volt, hogy a Berlinbe jutott rakomány még kolbász-gyártásra is alig volt felhasználható. Ennélfogva a kisbéri jószágigazgatóság kénytelen volt angol kanokkal keresztezési kísérleteket végezni. [...] Bihar vármegyének jelenleg legértékesebb sertésfaja kétségtelenül a szőke kondorszörű, mely a kisjenői főhercegi uradalomnak mangalicza-tenyészetéből keletkezett s a fekete szörű u. n. Szunyogh-fajta” – jellemzi Bihar vármegye monográfiája.¹⁷

A szakirodalom *szalontai sertés*ként nevezi ezt az ősi fajtát, amely alapját képezi a mangalicafajtának. A sertésenyésztésben alapvető változás állott be a XVIII. században. A régi fajták mellett egyre inkább hódított a mangalica, amely már a belterjesebb állattenyésztés kibontakozását is jelentette.

A későbbi évszázadokban elterjedt mangalicáról is csupán a XVIII. század legvégén történt említés a nagykőrösi dokumentumokban: „Vettem a Város számára Tokány András Pótharaszti Árendás Urtól hat Mangulicza hizó Disznót” 48 forintért, jegyezte fel a számadást végző nagykőrösi bíró 1800. október 22-én.¹⁸

16 MNL PML NkV SzK 1800/01. Nagy Kőrös Várossának azon Jövedelmeinek Feljegyzése, melyek a Második-Bírói Cassát illetik.

17 Borovszky Samu (szerk.): Bihar vármegye és Nagyvárad. Magyarország monográfiái. Budapest, é. n.; Szabadfalvi, i. m. 1991; Paládi-Kovács, id. m. 1988.

18 MNL PML NkV SzK 1800/01.

A zsírsertés a sumadia sertésből származtatható, s tenyésztésében az uradalmak, mint például a kisjenői Arad vármegyében – jártak elől.¹⁹

A mangalicafajta még ritkaságnak számíthatott, melynek tartásával, illetve tenyésztésével nagyobb gazdaságok, uradalmak foglalkoztak a XVIII. században. Jóllehet a *szalontai sertés* általános lehetett még a XIX. században, azonban például a kisjenői uradalom tenyésztésében a szőkekondor sertés még megtalálható volt. Erre szolgál bizonyosságul az, hogy az Alföldnek arról a vidékéről rendszerint hajtottak errefelé értékesítésre disznókat. Így 1803-ban is, amikor feljegyezte a számadóbíró július 19-én, hogy „Vettem a' Váras számára 6 sertéseket Kis Jenői Oláh Hadzi Jánostól”. A következő esztendőben, 1804. július 2-án ugyancsak a régi fajta disznó vételére került sor: „Vettem a' Város számára itt az a Piaczon egy György nevű Oláhtul 8 darab hizlallni való sertéseket” 144 forint értékben.²⁰

A mangalica kedvezőbb tulajdonságai révén terjedhetett el (vastag szalonnájú, porhanyós húsu, későbbi időben „zsírdisznónak” is nevezett jószág), amelyben ugyancsak a nagyobb gazdaságok, uradalmak jártak elől. Nagykőrös pótharaszti pusztáján is így tarthatott a bérlő mangalicakondát. A XIX. század közepén már ez lehetett a legelterjedtebb fajta. Galgóczy Károly írja, hogy Nagykőrösön „Fajt illetőleg az itt tenyésztett sertés némelyeknél gondosan megválasztott kitűnő tiszta faj. Legjobban kedvelt és legtöbb a kis és nagy *mangalicza*, aztán a nagy *konyafülű* és a *feketefecskehasu Tisza-faj*”.²¹

Galgóczy Károly a nagykőrösi gazdasági iskola tanára volt az 1840-es években.²² Ismerte a városban tartott sertésfajtákat, amelyek között a régi fajták még megtalálhatók voltak. A kőrösi tanács számadásaiban rendre említett vásárlások, a Tiszántúlról hozott sertések között lehetett a réti sertés, a „fekete fecskefarkú Tiszafaj” és a „konyafülű”, amely valójában a szalontai fajtaival hozható kapcsolatba.

Arany János 1851-ben jött tanítani a nagykőrösi református gimnáziumba a bihari Nagyszalontáról. Kiváló tanártársai közé tartozott az általa is kedvelt, fiatal, tehetséges történész Szilágyi Sándor, aki disznótort rendezett, s oda meghívta barátait, kedves tanártársait. Arany meg is örökítette ezt az eseményt a „Disznótoros vers” című költeményében („Alkalmatosságra írott versek”), amelyben említést tesz a sertés fajtáját illetően: „... *hogy a malacz élve / Nem szokott fizetni, se nyárba, se télbe / Még is akad bőven, árpa, kukoricza, / Hogy kedvére élhet a*

▼
19 Szabadfalvi, id.m. 1991.

20 MNL PML NkV SzK 1803/04. 126. pag.; SzK 1804/05.

21 Galgóczy i. m. 1896. 525.; Vö. Szabadfalvi i. m. 1991.

22 A haza oltalmazására fogott fegyvert 1848/49-ban, diákjaival részt vett a szabadságharcban, ezért nem maradhatott a kőrösi iskolában, nem erősítette meg az osztrák hatóság tanári munkájában. Pestre távozott 1853-ban, ahol széles körű tudományos munkát fejtett ki. A Magyar Tudományos Akadémia tagjai közé választotta. Ő írta és szerkesztette Nagykőrös város monográfiáját. Ádám Gerzson: Nagy Kőrösi Athenas. Nagykőrös, 1907.

jó mangalicza ...” – írja.²³ Biharban is közismert és közkedvelt fajta lehetett már a mangalica a XIX. század közepén,²⁴ ezért is természetes volt a költő számára, hogy Nagykőrösön nem szalontai vagy más, hanem mangalica sertés tartásáról, disznótorjáról írt költeményében.²⁵

A sertés értékes részét képezi húsa, a hátának vastag szalonnája.²⁶ Az érett szalonnát sózva tartósítják, hogy ízletes és ehető legyen. A tartósítás módja a füstölés is. A füstölt szalonna is kedvelt ételféleségnek számít. A szalonnát téglalap alakra alakítják, a nyesevéket pedig zsírnak sütik ki és *töpörtyű* vagy *tepertő* készül belőle. A sertés fontos része a húsos „hasaalja szalonna” és a „tokaszalonna” is, melyeket kondérban főzéssel abálják a fogyaszthatóság érdekében, de füstöléssel is tartósítják).

A szalonna nemcsak a mezővárosi, falusi lakosság – valójában a társadalom egészében – nélkülözhetetlen, hanem jelentős értéket is képviselt. A jobbágyok a földesúri adótételek között rótták le kötelességüket. A nagyobb mezővárosok esetében – mint Nagykőrös, Kecskemét is – az ajándékozás tárgyát is képezte.

A gömöri példák – de sorolható volna más vidék is – bizonyítják, hogy a sertés milyen fontos volt az adózásban. A sertés szalonnája pedig különös jelentőséggel is bírt. Rá vonatkozóan értékes és érdekes adat bukkan fel Békésszentandrásan a XVIII. században. A XVIII. század elején újjátelepült helységben a jobbágyok egyszeg, kontraktus alapján teljesítették szolgálataikat. Az 1764. október 7-én Rudnyánszky báró földesúrral kötött megállapodás a következőket tartalmazza: „Kötelezik magokat minden esztendőben Kész Pénzül az Uraságnak ezer négy száz Rhf forintokat fizetni. Ezen kívül pediglen Naturálékból, Őszi tiszta buzát, Kétszáz Posonyi Mérőt, Árpát Posonyi Mérőt Százat, Kölest husz Posonyi Mérőt, két akó olvasztott Tehén vaját, egy *ajton hizott Szalonnát*, két Posonyi Mérő borsot, Két Posoni Mérő Lentsét, Két akó sós halat, minden háztul Két csirkét, egész helységtül tizen öt Ludat” fizetnek és beszolgáltatnak.²⁷ A naturálék között szerepel tehát a szalonna is, amely szónak sajátos – a szakirodalomban ismeretlen, népi emlékezetben már nem létező – megfogalmazása válik ismeretessé. Valójában azt jelentheti, hogy a sertés érett szalonnájára tartott igényt a földesúr. Szentandrás

23 Novák László: Arany-kéziratok. Archivum Musei de János Arany nominati I. Nagykőrös, 1982.

24 Nagyszalonta közelében fekszik Kisjenő, a Fehér-Kőrös partján terül el, azonban már nem Bihar, hanem Arad vármegyéhez tartozott, ahol az uradalom a mangalicafajta kitenyésztésével foglalkozott. A balkáni sumadia fajta képezte a mangalica faj tenyésztésének alapját. A 18. század végén terjedt el az Alföldön és a Dunántúlon. Paládi-Kovács, id. m. 1988; Szabadfalvi, id. m. 1991.

25 Novák, i. m. (2018). 19–48.; Novák, id. m. (1991).

26 A témával kapcsolatban részletesen Novák László Ferenc: A sertés a 17–19. században Nagykőrösön és vidékén. Ethnographia CII. 1. sz. 2022.

27 Az 1769-ben készített 9 pontos úrbéri kérdőpontokra adott feleltükben is „ajton hizott szalonnát” említenek a jobbágyok. MNL BML 1.1/3. Békés Vármegye Nemesi Közigyelésének iratai. Békésszentandrás úrbéri iratai.

a Körös folyó mellett terül el, számottevő mocsaras ártérrel. Ezen a területen jól megélt a sertéskonda, amely minden bizonnyal a réti – vaddisznóhoz közeli – fajta lehetett, amelynek húsa, de különösen a szalonnája soványsága miatt kevésbé volt fogyasztható, ezért hizlalni kellett. Az „ajtón hízott” kifejezés erre vonatkozik. Arra, hogy a kondából kifogott sertést kerített és ajtóval ellátott akolszerű disznóólban tartották és hizlalták, hogy a szalonnája érett, zsírosabb lehessen.

A sertés igen fontos része tehát a *szalonna*, amely nagy értéket képviselt, nélkülözhetetlen élelmiszernek számított még a XIX. században is. Nemcsak helyben vásárolta a tanács, de közeli-távoli helyekről – például Kecskemét, Szentes, Hódmezővásárhely, Mezőtúr, Kunhegyes, Szolnok – is hoztak nagy mennyiségben.²⁸ A szalontai sertés kiváló minőségű – jól tartható, kevésbé romlandó – szalonnával rendelkezett. A körösi tanács alkalmazottainak rendszeresen juttatott éves konvenciójukban szalonnát,²⁹ ugyanakkor „diszkrécióba” is adták a felső hivatali méltóságoknak, a város földesurainak. Igen értékes ajándéknak számított.³⁰ A civis életmódból következően ugyanakkor a helyi kisnemesek, civisgazdák, sőt a városi hivatalnokok, a lelkész, „oskolamester” is foglalkozott sertéshizlalással, a szalonna értékesítésével. Idegenek helyben boltot is béreltek eladás céljából. A szegénység számára is alapvetően fontos élelmiszert biztosított a sertés, így szalonnát.

A városban a kereskedők boltokban is árusították a szalonnát, mint például a görögök 1713-ban: „Proventus Accidentarum A Szalonnás Görögök bolt bérben” fizettek 30 dénárt a város pénztárába.³¹

A város mézárszékét bérlő hentesnek nem volt szabad a szalonnát eladnia. Erről ad bizonyosságot a magisztrátus büntetése 1756-ból: „Hentes Tenke András Contractussa ellen Kota Fekete István Szalonnát mérvén az eő Kglme [Kegyelme] requisitiojara [felelősségére] meg büntettetvén fizetett f. 2”.³²

▼

28 A körösi tanács vásárlása 1788-ban: május 9. „Király Gergelynetől Szolnoki Lakostól 150 font Szalonnát [forint] 30”, május 10-én „Pintér Borbélytól egy Mása Szalonnát 2 Hájjal „20 forint, június 24. „Csók Moses Urto 15 font Hájjat” 4 forint, július 2-án „Molnár Mihály Ur’k [...] 2. Mása Szalonnáért” 47 forintot fizettek. MNL PML NkV SzK 1788/89; 1801-ben „Kecskeméti Vásárba Czira Gergely Ur Város Gazdája által vásároltattam Város szükségire Kkeméti Lakos Ölvödi Jánostól 88 font szalonnát [...] Ugyan az úttal Szegedi Lakos Doczi Andrástól 100 font szalonnát”. SzK 1801/02. 1801. máj. 10.

29 Főbíró és második bíró, két nótárius, két lelkész, oskolamester, tanítók, szakácsok, pásztorok, szolgálk, s mások. A táplálkozással kapcsolatban Novák i. m. 2015.

30 A diszkrécióval kapcsolatban: „Bécsben küldtettem discretioban az Urak’k ötven pár Fogoly madarat a midőn N Balla Gergely Ur és N. Farkas János Ur’k oda fél voltak f. 08, 21 ½. Ugyan Bécsben küldöttem hatvan két Ittze Vajjat, melyet vettem f. 24, 80. Vásár Privilegiumot és más Publicumokat Solicitalván a’ N. Város Bécsben akkor az Urak számáára vettem Szalonnakat f. 204”. MNL PML NkV SzK 1758/59. 1759. febr. 5.; „Exitus Discretionum [...] Meltosagos Keglevics Sidmund Úr eő Nga Lakodalmi solennitasara egy Szalonnát vettünk Tall 9. Meltosagos Groff Keglevics Sigmund Úr Feleségének egy Veg patyolat Tall 8 P. 40. Item az Urk eő Ngk egy Karmasint Tall 2 Pol 27//1. Item fő szerszámr Tall 20.” MNL PML NkV SzK 1701/02. 62. pag.

31 MNL PML NkV SzK 1713/14. Reditus Accidentarum. 13. pag.

32 MNL PML NkV SzK 1756/57. 1756. máj. 18.

A városi számadások bőséges adatokat szolgáltatnak a szalonnára vonatkozóan.³³

A XIX. század végén már új sertésfajták jelentek meg Magyarországon. Többségben volt még a mangalica, de már az angol hússertések (yorkshire, bergshire, cornwald) is megjelentek, és fokozatosan hódítottak teret. A XX. században már igen kedvelt jószágnek számított, mivel kiváló húsmínőséggel bírt, ugyanakkor a hízott sertés vastag és jó minőségű szalonnát is biztosított.³⁴

A nagyüzemi mezőgazdálkodás állattenyésztésében jelentős szerepet játszott a sertés. Új sertésfajták, kevert, hibrid fajták előállítására került sor (pl. a kaposvári „kahib”, „nagy fehér”, „landrace” stb. fajta). A régi mangalicafajta a paraszti gazdaságok 1961-ben befejeződött felszámolásával háttérbe szorult, a kivésés sorsa fenyegetett. A hússertések térhódításával, az életmódváltozás következtében is, a zsiradék felhasználása visszaszorult.³⁵

Az elmúlt évtizedekben lényeges változás állt be a sertéstartásban. A kipusztulással veszélyeztetett mangalicafajta egyre népszerűbbé vált. Húsa és szalonnája különleges, táplálónak és egészségesnek számít, s talán nem véletlen, hogy ez a régi magyar sertésfajta hungarikumnak minősülhet.

33 Például: 1701-ben „Meltosagos Keglcvics Sidmund Úr eő Nga [földesúr] Lakodalmi solennitasara egy Szalonnát vettünk 9 talléért, 1706-ban „Die 16. Mar[cius] Szalonnás Emberek adtak bót bért Poltr 27”, 1710-ben „A mely szalonnát G[róf]. Károlyi Sándornak [akor még kuruc tábornok] Küldöttünk kettei'k az árát fizettük meg Tall 5”, 1737. március 21-én „Tömösvári János Vásárhelyre menvén Szalonnakért adtam f. 50,50”, 1737. május 14-én „Gerecze János által Szentesrül hozattam hat szalonnát f. 66 „40”, 1742-ben „Egy Kunhegyesi Embertül vettem egy Szalonnát f. 16, „50.”; 1736-ban „1743. április 2-án „117 Font [kb. 60 kg] Szalonnáért” fizettek 10 forint és 53 ½ dénárt, 1748. augusztus 26-án „Tiszt Tsati Daniel Urtul [református lelkész] egy Szalonnát f. 14”, 1758. április 30-án Pintér Jánosétól” „a Város számára Czira Gergely V Gazda Uram Keze alá egy Mázsa [kb 60 kg] Szalonnát 15”, 1761. május 6-án „Szege di Vásá rül hozattam Kölesdi István Hadnagy által a Város számára 3 mázsa Szalonnát f. 27”, 1784. május 10-én „Kecskeméti Vásárban vettem 205 font szalonnát”, 1785. március 18-án „Egri Tamás Görögk 220 font szalonnáért” fizettek 22 forintot, 1788. május 9-én „Király Gergelynetől Szolnoki Lakostol 150 font Szalonnát”, május 10-én „Pintér Borbélytol egy Mása Szalonnát 2 Hájjal”, június 24-én „Csók Moses Urtol 15 font Hájjat” vettek, július 2-án „Molnár Mihály Úr'k [...] 2. Mása Szalonnáért” fizettek 47 forintot, 1798. április 30-án „A Város belső szükségletei potolására[...] Turon a' Vásárban vettem 80 font szalonnát hajastol 12” 48; 1801. május 10-én „Ketskeméti Vásárba Czira Gergely Ur Város Gazdája által vásároltattam Város szükségire Kkeméti Lakos Ölvödi Jánostol 88 font szalonnát [...] 22,- Ugyan az úttal Szege di Lakos Doczi Andrástol 100 font szalonnát” 28 forinton, 1811. június 24-én „A' Nyári vásárba a' város számára [...] 394 font szalonna árát 1024 fkat 24 xrt”, június 29-én „Professor Balog Mihály Urtol a' Város számára vett 52 font szalonna árát 135 fkat 12 xrt” fizettek, 1812. május 9-én „Bakos Ambrus Urtol a' Város számára 18 xrijával vett 101 font szalonna árát” 30 forint 18 krajcárt xrt fizették ki, 1814. május 31-én ugyancsak „Notarius Bakos Ambrus Urnak a' tölle a' Város részire 90 ftiájával vett [...] 82 font Szalonnáért és Hájért” adtak 73 forint 48 krajcárt, majd június 4-én a másik nótáriusnak, „Notar Ns Bartok Mihály Urnak a' tölle [...] vett 147 font Szalonnáért” 142 forint és 48 krajcárt, majd december 26-án „Jagyugya Györgytöl rész szerént a' Város szükségére rész szerént Pestre küldendő ajándékba vett 119 font szalonnáért fizettem [...] 77,21”; 1817. augusztus 11-én „A' közelebb tartatott Vásár alkalmatosságával Ketskemétre oda lévén a' Város részére [...] 244 font” szalonnát, majd szeptember 22-én „A' közelebb tartatott Ketskeméti Vásárban a' Város részére [...] vett 105 font Szalonnát” fizették ki 136,5 forintban, 1817. december 13-án pedig „Darin Mihálytöl Pestre ajándékba 83 font Szalonnát vévén” 66 forintért és 24 krajcárt. MNL PML NkV SzK 1701/01. 62. pag.; SzK 1710/11. 45. pag.; SzK 1736/36.; SzK 1737/38.; SzK 1742/43. 1742. máj. 26.; SzK1743/44.; SzK 1748/49.; SzK 1758/59.; SzK 1761/62.; SzK 1784/85.; SzK 1785/86.; SzK 1788/89.; SzK 1792/93.; 1798/99. SzK 1801/02.; SzK 1811/12.; SzK 1812/13.; SzK 1817/18.

34 Személyes elményként említi a Szerző, hogy szülei Albertirsán még az 1960–70-es években is ilyen világos és fekete szőrű sertésfajta malacát vehettek meg a tavaszi vásárban, hogy a tél folyamán már hízóként vágásra kerülhessen.

35 „Egészségtelennek” hirdették, s az ételajat helyezték előtérbe. A hússertések váltak elterjedté. A két mázsa körüli disznók esetükben már kevés szalonnát biztosítanak, aminek az a nagy hátránya is, hogy a szalonnájának értéke a magasba szökött. A régi fajta, a mangalica azonban újra teret hódít az állattenyésztésben. Mint kiváló minőséggel rendelkező jószág, húsa, szalonnája már valószínűleg különlegességgnek számít.

Burján Ágnes

A jelenlét temploma

Acsai Roland: Góré

Könnyű vagy nehéz-e a dolga annak a kritikusnak, aki olyan költői pályaszakasz és lírakötet értékelésére vállalkozik, amelynek elemzését már maga a szerző is elvégezte? Acsai Roland Kortárs Online-on megjelent esszéje (*Mi dalol a Góréban*) – amelyet mestere, Tandori Dezső emlékének szentelt – nem pusztán legújabb verseskötete, a Góré értelmezéséhez kínál kulcsokat, költői paradigmaváltását, a szabadversektől való elfordulását is kommentálja. Akárcsak Tandori, Acsai is gondot fordít pályaképének saját kezű megrajzolására, és a kritikai megközelítés legtermékenyebb módjaira is rámutat. E szerint „[m]inden költői művet a tartalom és a forma alapján kéne elsősorban elemezni, és nem (nyelv)filozófiai, szociológiai, történelmi vagy nyelvészeti szempontból, mert ezek már többedleges szempontok”. Nem vitatom a szerző e kijelentését, mi több, a költő azon kívánalmának is igyekszem eleget tenni, „hogya verseskötetről író kritikus [...] jól értsen a vers-tanhoz”. Jóllehet ebbéli motivációm elsősorban nem a műhelyesszének köszönhető, sokkal inkább magának a mű-helynek, a Górénak, amit a magam részéről a 2022-es év igencsak sikerült (szöveg)épitményének tartok. Acsai kötete ugyanis – a változatos ritmikai formációk és verstechnikai megoldások ellenére, vagy épp azok hatására (?) – úgy bilincseli magához olvasóját, ahogy a jó regények szokták: A versek mint a 20. század utolsó harmadából és az alkotás jelenéből származó emlékdarabok, és mint a régiség formakincsét őrző lenyomatok, elérik, hogy a bennük (újra)teremtett valóság az olvasó személyes valóságává váljon. Ennélfogva a kötet címadó vers harmadik sora (mint a könyv paratextusa) a teljes műre értett érvényes kijelentésként változtatja a Góré szakrális helyé: „A kukoricagóré / az udvar gótikája. / Templom, a múlté” (37.). Hogy milyen poétikai eljárások révén hajtja végre a kötet ezt a transzcendentális fordulatot, annak járunk az alábbiakban kritikai „tekintettel” (Starobinski) a végére.

A Góré tartalma (tematikája) és formája felől tekintve is a múlt temploma. Már csak azért is, mert a versek annak a nagyon is tudatos, nem (csak) személyes indíttatású intenciónak tesznek eleget, hogy az alapvető, klasszikus „versformákat megpróbálják visszahozni a modern líra homlokterébe, hogy megmentsék ezeket az eltűnéstől” – olvashatjuk a műhelyesszében. (E perspektívából a csöves kukorica tárolását szolgáló építmény címbe emelése akár önreflexív gesztus is lehet, ha figyelembe vesszük annak a Földközi-tenger mellékéhez kötődő, ókorig visszanyúló múltját.) A pályája nagy részében a szabadvers jegyében alkotó szerző nemcsak saját költészetére vonatkoztatva látja e versformát elhasználnak, hanem

világirodalmi mércével mérve is. A klasszikus forma és a modern tartalom ütköztetésében rejlő, a szó eredeti értelmében vett ars poeticus kihíváson túl a költészet iránti felelősségvállalás is ott munkál Acsai „lírafordulatának” háttérében, amikor a lírai vers szerepének, elismertségének helyreállításáról, a klasszikus kultúra ismeretével járó műveltség jelentőségéről ír esszéjében. „A líra [...] azért lehetett a múltban a legnagyobbra tartott műnem, mert [...] műveléshez kellett a legtöbb »tudomány«, hiszen a versformák elmélyült ismerete nagy ügyességet, sok tudást igényel” – A szerző e kijelentése izgalmas párhuzamot mutat Jean Mignot párizsi építész 14. századból való, a milánói katedrális építésére tett megjegyzésével: *Ars sine scientia nihil* (A művészet tudomány nélkül semmi). Innen nézve a Góré mint „az udvar gótikája”, a 12. században kibontakozó racionális világszemlélethez csatlakozik, amennyiben a kor gótikus építészetéhez hasonlóan mérnöki pontossággal megalkotott munkaként „magasodik” befogadója előtt.

A kötet egyértelműen jelzi szerzője tudós poézis iránti vonzalmát. Bizonyára nem véletlen, hogy a Góré első ciklusának egyedien rímes, játékosan-lazán szerkesztett formájához épp a tercina adja a kiindulási pontot, Dante mérnöki pontossággal megszerkesztett nagy művének versformája, melynek alapján a *Commedia* szerzőjét már kortársai a rím igaz mesterének tartották. (Dante egyébként két művében is foglalkozott a rímalkotás elméleti kérdéseivel.) Acsai a Góréban nem csupán a kötött metrumban, hanem a rímben rejlő lehetőségek kiaknázására is nagy gondot fordít. A kötet első ciklusának tercínái esetében különösen nagy szerepet kap a szabadverses forma azon specifikuma, hogy benne maga a verssor viselkedik a versritmus alapegységeként, és a rímbe kerülő szavak helyzetüknél fogva nagyobb jelentőséggel bírnak. Ezt használva veti fel idő-emlékezés-elmúlás problémakörét a *Hörcsögkerék* című vers, ahol a kegyetlen, megragadhatatlan, múlt idő – Rilke metafizikai tárgyiaságát megidéző módon – a valaha létező házi kedvenc figuráján keresztül jut kifejezésre: „Hová gurult szeme gombja, / miféle ágy alá, / honnét nem engedi az idő pókhálója? // [...] // [...]. Csak jönnek-mennek a liftek / jelen és múlt között, / valamit hoznak, valamit visznek, / és a bolygó hörcsöggereke pörög” (13.). Izgalmas továbbá, ahogy a *Vigas* első tercínájában a „tücsök” és a „küszöb” rímes egymásra vonatkoztatása előrevetíti, ahogy a tücsök mint személyessé tett „talált tárgy”, valamint annak ciripelése a vers identitásképző emlékezőfolyamatot megindító határalakzata, *küszöbe* lesz: „Tücsök, ha szól, / mindig eszembe jut azóta. Elrabol / belőlem valamit az a nóta, / és valamit ad. / Látom a csápjait, két napóra” (12.). A *tücsök – nóta* motívika és az én azonosíthatóságának elbizonytalanítása révén a vers, mi több, a teljes kötet Szabó Lőrinc *Tücsökzenéjét* evokálja. A Góréra is igaz ugyanis, hogy több „hang” (pl. a gyermeki, a kamaszkori, a felnőtt családapai és versírói én) szólal meg benne, így a múltat a szüntelen változás tudatában teremti meg, aminél fogva sem az emlékező én, sem a megképzett alanyiség nem azonos önmagával. Így e versek olvasásának egyik alap-

kérdése Acsainál is az én retorikai-narratológiai helyzetéhez rendelhető „hangok” egymással való kapcsolatára irányul. Mármost az egyik ilyen kapcsolódási pont épp magának a hangnak, a múlt hangjának a motívumán keresztül mutatkozik meg: „Ki tudja azt, hová menekült a hang / gazdája, és a gazda vajon ki volt? / Az éveken túl, éven innen: / múlt idejét a jelenbe lopja” (*Csalogánydal újrajátszva*). Továbbá: „Énekeltek a kanárik, / jött és elment annyi nyár itt” (*Néma diszkó*). A kötet a világ- és önmegértési folyamatot az időn való gondolkozásként mutatja fel: az időben való létezés körülményeivel tárja fel, hogy a bennünket alkotó, időben szétszórt folyamatokat az emlékezet forrasztja egybe, és hogy önmagunk számára történetek vagyunk, „elbeszélések”: „Ki tudja, hogy miért jutott eszembe / ez? [...] / Az ember önmagával nézne szembe” (*Elsépert felette*). És lévén, hogy költői „életrajzról” van szó, mi sem természetesebb, hogy ez az önkereső múltidézés a kultúra hangjának felidézése is egyben.

Acsai odafordulása a kötött struktúrák iránt leginkább a hagyományhoz, a nagy költőelődökhöz való úttalálás: a költő a különböző, választott versformákban (rímes áltercinák, alkaioszi strófák, szonettek, leoninusok, ütemhangsúlyos versek) ismeri fel legadekvátabb módját a kapcsolódásnak, ami – feltehetően tudatos összhangban a Góré időbe vetettséget észlelő versbeszélőjének identitáskereső kérdésfeltevéseivel – saját költészetének önreflexív pozicionálása is egyben. Ezt a kötetkompozíció azzal is kifejezi, hogy a választott vers-történeti hagyományt nyílt, személyes érintettséget sugalló cikluscímekben szólítja meg (*Alkaiosz novemberben; Még újabb leoninusok*). A kötet döntően emlékező-narratív versbeszéde így egyaránt jelenti az identitás kollektív és individuális, irodalom- és éntörténeti újraépítését, ami a versekben lehető-finom összeköttetésben jelenik meg: „Tandori sírja madárhatáro- // zóval. Ki tette rá vajon és miért? / Gyerekkoromból ismerem ezt a könyv- / vecskét. Kicsit megázik néha, / ázik a múlt a memóriában” (*A múlt a memóriában*). Ezzel összefüggésben jegyezzük meg, hogy Acsai a második ciklus verseinek alkaioszi strófáit nem az újabb nézet szerinti háromsoros, hanem az elterjedt, tradicionális tagolás szerint alkotja meg, arra is ügyelve, hogy az első két sor tizenegyesinél az eredeti aiol verseléshez hűen ne ékelődjön be az ötödik szótag után metszet, mint például Horatiusnál: „A vadlibák elszállnak a tél elől. / A toll, a hang, a szél viszi őket így” (*Énidő*). Ugyanakkor – mint azt *A múlt memóriájában* is láthattuk – a jelentés termékeny átstrukturálása érdekében nem mond le irodalomtörténetünk olyan modern eljárásairól sem, mint a szóáthajlás. Ebben is felismerhető a Tandori-lírához, különösen a szonettíró Tandorihoz (pl. *Se / vagy mi, se / vagy ők*) való viszony, hiszen az áthajlással szétvágott szavak szembehelyezkednek nyelv és versforma mediális szerepű megközelítésével, és azok megnyilatkozásjellegét hangsúlyozzák. Hasonló a helyzet a költő által pszeudotercináknak nevezett első ciklus (*Ha ez emelet, már jó magas*) egyik ver-

sével (*Ott van és nincs ott*): „De most tényleg, / mit akarok ’91-től, és a / ceglédi diszkótól? A réges- // régi önmagamtól?”. Ugyanakkor a szóösszetétel elő- és utótagjának e rímes szabadversben való szétbontása egy korábbi tradíciót is megidéz. Az érett Babits, immár túl a szabadvers inspiráló hatásán, előszeretettel nyúl az enjambement-hoz, még hozzá merészen metszi ketté vele a szavakat, nem csak a morfématáron: „legsze- / gényebb” (*Vén cigány*) – akárcsak Acsai („szombat éjsza- / kánként.”). Ezen kívül még számos pontját említhetnénk a Góré költőjének Babitshoz való kapcsolódásának. Csak címszavakban: a hagyomány értéként való felmutatása; változatosság és kísérletező attitűd (tematika, versforma), az értékmegőrzés programja; a személyes lét kérdései iránti nyitottság; az elégikus modalitás. És persze az *Új leoninusok*. A *Még újabb leoninusok*-ciklusban egyébként az aprólékosan kimunkált rímeltetésben is megfigyelhető Babits követése: a hexametert Acsai is a harmad-trochaikus metszetenél, a pentametert pedig a kólónvégeken rímelteti („Erre a napra is nézni. Ki tudja, mi új, mi a régi. / Árnyak esznek, az év. Nélküle nincs haladék”, 122.).

A babitsi hagyományba ágyazottság vonalán maradvá megkerülhetetlen a kötet *Őszi persely* című ars poetikus verse: „Egy klasszikus mértékkel az egyszerű / dolgoknak emlékműveket. Ennyi a cé- / lom ezzel itt. Már mint a verssel. / Ezzel a verssel is. *Őszi persely*: // hullik belé a sok leeső levél, / emlék, amit jelentene még nekünk” (64.). A vers mint műalkotás jelentését a szöveg egyfelől az „emlékmű”, másfelől az „[ő]szi persely” metaforáival alkotja újra. Így a *levelek*, Babits *Levelek Iris koszorújából* kötetével dialogizálva, egyszerre lesznek a versek és az azokat létrehívó emlékek azonosítottjai. A *célom* szó kettéválasztása önironikus színezetet ad a kijelentésnek, ami összefüggésbe hozható a líraelmélet talán legmarkánsabb kérdésével: Ki beszél a versben kinek? Erre az *Őszi persely* második strófájának második alkaioszi tizenegyese reflektál: „emlék, amit jelentene még nekünk”. *Nekünk*. Fontos szó zárja a sort, mert benne kiéleződik a kötet két ellentétes elve: ezek az érettkori („ősi”) „emlékművek” a gyermek- és kamaszkori, majd felnőtt költői ÉN mélyen személyes egzisztenciális tapasztalataiból vannak felépítve és egy, ettől az intim szférától távoli, idegen közösség elé tárva. Nem volna helyes úgy tenni, mint ha ez irodalmunk eddigi történetének példa nélküli jelensége volna, ugyanakkor „mint fán se nő egyforma-két levél” (Kosztolányi), úgy Acsai kötete is „[e]gyedüli példány”. Ez az egyedüliség pedig épp abban a látszólagos (!) könnyedségben áll, ahogy a Góré rendkívül tudatos, precíz szerkesztése által ezek a személyes élményvilágot megjelenítő versek *nekünk*, olvasóknak is saját, személyes élményeinkké válnak. Épp ezért itt az ideje tisztázni, hogyan éri el a versbeszéd, hogy az édesapát (*A pacsirta látta*), az após kisborjút (*A kisborjú*), a Depeche Mode-dalok eljátszására alkalmas Casio-szintetizátort (*Mega*), avagy egy látott lepkét és tájat (*Azután a lepke*) fő témaelemmé avató szövegek olyan roppant közvetlenséggel hatnak, akár egy festmény, sőt, akár egy zenemű?

A kötet egyedülállóan ötvözi egymással egyrészt a kijelentő-leíró és a reflexív-elbeszélői modalitást – „A szentjánosbogárka szárnya láng. // Az estről nappal írok most. Bevallom” (97.) –, másrészt a fogalmi kifejtést és az élmények, léthelyzetek tárgyias képekkel való, elvont, metaforikus leképezését – „Fehértemplomba, Szerbiába érve, / elkezdünk a parókiát keresni. / A régi épület borult sötétbe, / a múlt időbbe próbáltunk bemenni” (98.) –, harmadrészt e kettő együttes allegorizáló poétikai szerkezetét a ritmussal. Ha a ritmusképzés történeti aspektusa felől közelítjük meg a kötet célját („Egy klasszikus mértékkel az egyszerű / dolgoknak emlékműveket”), még nagyobb eséllyel ér(t)jük el az Őszi *persely*be kódolt autopétikus üzenetet. A vers utolsó két alkaioszi sora („Kávé a gép mellett. A tollam. / Tölt a mobiltelefon. Felejt el”) mintha a versírás univerzumát ragadná meg egyszerre tárgyias és metaforikus megnevezéseivel, állítmányaival, melynek egyaránt része az inspiráció (kávé, gép), a lejegyzés (toll), a Másikhoz való kapcsolódás (töltődő mobiltelefon) és a kiüresedés (felejtés). Hasonló folyamatszerűséget adnak ki a teljes második strófa sorzáró helyzetbe tett szavai: „levél” (vagyis vers), „nekünk”, „tollam”, „felejt el”, ahol a verset záró lexéma jelentését produktívan módosítja annak a kötött ritmusból fakadó, az igekötőt hátravető alkalmazása, hiszen az igekötő irányjelölő funkciója még inkább ráerősít a ’valamitől való eloldódás’ jelentésre. Márpedig épp ebben az eloldódásban, felejtésben áll a (jó) vers essenciája. Abban, ahogy az alkotó individuum nyelvi világát képes egyediségének zártságából kiszabadítani, ahogy az igazságként értett személyes tapasztalatot a történeti értelemben vett közösség nyelvén (ritmus) képes megszólaltatni: „A természet nem felejt, / a szívébe belerejt. / Ott dobogatsz majd benne: / emlékezve-felejtve” (108.). Azáltal, hogy Acsai alkalmazza a ritmikus formát, költői beszédében megszólaltatja azokat a módozatokat, amelyekben valaha már „elbeszéltek” az életeseményt, így bennünket is *bekapcsol* az élménybe, magunk is átélői leszünk a beszédnek. Ezt csak még inkább elősegíti az aposztrophé alakzatának gyakori versbe építése: „Húzott a szánon régen apám, futott, / velem tovább: a végtelenébe állt. / Hová futottak éveink el?/ Hol van az év, amelyik megismer?” (*Amelyik megismer*). A kötet összetett poétikai eljárásai következtében a személyesség és az eltávolító személytelenítés együttesen alakítják ki azt a költői teret, amelyben a befogadás valódi létélménnyé alakul. Figyelemre méltó, ahogy e költészetben egy olyan hétköznapi esemény, mint a szánkózás átbillen a konkrétból az absztrakt értelmű beszédbe. Ugyanígy a kötet táj-, állat- vagy tárgyreprezentációi: a Góré minden versében van egy pont, ahonnan már nem anyagi mivoltukban állnak előttünk, hanem egy metafizikai, olykor misztikus (pl. *Hallgat az égben; Amit él*) létszemlélet közvetítőiként. E vonatkozásában a kötet a Rilkében gyökeredző objektív lírai tradícióhoz kapcsolódik (Nemes Nagy Ágnes, Pilinszky János). Végezetül nem szabad elfeledkeznünk arról sem, hogy a Góré személyes élettörténeket felmutató, több nézőpontból megalkotott versei az epika jegyeit is magukon viselik, aminél

fogva hasonlóan ösztönzik olvasójukat a megértés dialogikus folyamataira, ahogy a polifonikus regények (Bahtyin) teszik.

Arra, hogy mindez Acsai költői tudatosságának eredménye volna, a kötet (műfaj)határátlépő *Elő- és Utóhang*ja adja meg a választ, amelyek (Csokonai előszavainak szellemében) mintegy útmutatóul rejtik magukba a Góré poétikáját és annak „rendeltetészerű használatát” a recepcióban. Az *Előhang* olvasója mind a hangzástmetaforika (a zöngés tremuláns *r*, a kemény *k* ismétlése, valamint a más-salhangzó-torlódások), mind pedig a törött szárnyú varjú látványa révén komor, elrettentő világban találja magát: „hol az ég is sötét aljú”, „E fákat egykor rágja majd szú / Tudjuk nincsen / Itt csak öröm és csak bú”. Mégis ez a madár fényként, megcsodálni való csodaként íródik a versbe: „Lányommal őt mi mindig megcsodáljuk”, „Hogy életben maradt, egy kisebb csoda / [...] / Fény szikrázik most mint a kő a kova”. A törött szárnyú varjú tehát olyan komplex alakzatként áll előttünk, amelynek archaikus jelentései – földi és égi szférák közvetítője, lélekszimbólum, a Krisztushoz való hűség és az intelligencia (!) madara – ráíródnak magára a kötetre, ami így a neoplatonista bölseleti hagyományba is beleírja magát: „homo nexus est dei et mundi: eo quod intellectum divinum in se habet” – olvashatjuk Albertus Magnusnál. Acsai Roland Góréban felmutatott összetett poétikája jól értelmezhető a 13. századi filozófus gondolatrendszerében, mely szerint az Isten és a világ között az intellektus teremti meg a kapcsolatot. Innen csak még inkább érthetővé válik a kötött ritmusú szöveget megtörő refrén életbölcselete („Hogy kinek mi a tavasza / Eldöntheti saját maga”), amely a megértő szubjektum elé követendő példaként állított transzcendensre nyitott szemléletet tudatos elköteleződés eredményeként láttatja. Mindennek fényében nem meglepő, hogy a kötetkompozíciót záró *Utóhang* épp az összekötés lexémának ad létértelmi vonatkozást refrénjében: „Levegőben vagy a földön / egy ökörnyál összekössön” (137.). A látható és láthatatlan határán létező vékony, „utaztató” pókfonal egyaránt idézi meg az esztétikai és a transzcendentális megismerésmód létformáló erejét. És miként ez az erő a kötetben nem mindennapi módon hat, a Góré képes rá, hogy korunk *axis mundi*ja legyen.

(Napkút, 2022)

Bence Erika

A bűn eleganciája és fantáziátlansága

András László: *A vörös korona*

Harmath Endre, a sikertelen matematikusból lett kiábrándult, idősödő nyomozó (inkább Columbo-, mintsem Callahan-típus; bár előbbire a meghasonlottság és az életunság nem jellemző) a fiatal Sziklai tizedesnek beszél a magyarországi gyilkosságok unalmas fantáziátlanságáról. Ekkor említi meg a *Macskakövet*, Lengyel Péter 1988-ban napvilágot látott, nagysikerű detektívregényét, mint olvasásra – mert egy letűnt bűnözői világ „eleganciájá”-ról szól – érdemes könyvet. Az utalás a 350 oldalas regény 254. oldalán, terjedelmi kétharmadánál található; addigra az olvasók többsége már elhelyezte a bűnügyi, illetve detektívregények analógiás módszerrel kiválasztott típusrendjében. Nem törekedve a jelölt műfaj sor teljes áttekintésére, illetve az összefüggések ilyen módon történő komplex feltárására, nekem a Lengyel-regényen kívül két másik jutott eszembe a közelmúlt kiadásai közül: Szilasi László *A harmadik híd (magánérdekű feljegyzések Foghorn Péter halálának ügyében)* (2018), illetve Milbacher Róbert *Léleknyavalyák – avagy az öngyilkolás s egyéb elveszejtő szerek természetéről* (2018) című regényei; a *Macskakő* és a *Léleknyavalyák* a 19. századi hagyományra történő reflektáltságuk miatt (sőt utóbbi a „kiegért” nyomozó alakját is működteti). A Szilasi-regény ugyancsak konkrét térbe és a jelenbe helyezi el az elbeszélést, ugyanakkor – mint *A vörös korona* – egyszerre több történet-szálat mozgat (a bűnügyi mellett szerelem-történettel is összefügg), és úgy mesél el egy szövevényes bűnesetet, hogy egyszersmind aktuális társadalmi visszasságokra, múltban gyökerező, de a jelen történéseit is meghatározó hatalmi visszaélésekre, korrupcióra, csalásokra, besúgásra, más törvényszegésekre is fényt derít, miáltal ki is lendíti az elbeszélést a hagyományos krimiregények világából.

„Magyarországon nincsenek rendes gyilkosságok. Reménytelenül lemaradtunk a világtól. Tizenkilencedik századi gyilkosságaink vannak. Volt egy komolyabb fellendülésünk 1880 után, amikor Budapest nekilátott, hogy utolérje a birodalmi városokat. Akkoriban voltak szép gyilkosságok. Ötletesek, szürreálisak” (253) – mondja a nyomozó. S itt illeszkedik a képbe a *Macskakő*. Harminckét éve írtam róla: „A regény fő meséje, a kettős bűnügy története a millennium éveibe kalauzol bennünket, miközben az épülő Budapest olyan szuggesztív leírását kapjuk, amelynek történelmi időt és politikai eseményeket jellemző szerepe van. Nemcsak a város külleme, hanem gazdasági és művelődési élete is európai arculatú nagyvárost sejtet, színes, mozgalmas alvilágával és vezető rétegeinek életmódjával egyetemben. Ebben a világban valóban a detektívregények szereplőgárdájával találkozunk. Jelen van a rendőr és a bandavezér, a törvény és az alvilág képviselője, a sors foly-

tán egymással szemben állva, de ugyanazt az utat járva, azonos szellemi és fizikai képességekkel. Jelen vannak a segítők (a fogalmazó és a bűntársak), s ki-ki a maga területén szakmai bravúrt ér el. [...] Nem marad el a rejtélyes bűneset, a szerelmi tragédia sem: szerelmi és bűnügyi szálak keverednek össze, különös kapcsolatok létesülnek, miközben megtörténik az évszázad bűnténye, a nagy kasszafúrás, amit bravúros nyomozói teljesítmény követ.” (Új Symposium, 1990/7–8., 70.)

A vörös korona nemcsak reflektál rá, hanem mintha egyenesen a *Macskakő* elének tárta világ 21. századi ellenképét igyekezne megformálni. A Lengyel-regény bűnesetei mögött valódi, nagy szenvedélyek húzódnak, s mind Dajka, a nyomozó, mind a bárzongorista bandavezér nagy formátumú személyiség: a bűntény kitervezése és a nyomozás levezetése is bravúros intellektuális teljesítmény. Ezzel szemben az András-regény ábrázolta jelenben: „A legnagyobb bűncselekményeket politikusok követik el. Persze ezek is mind fantáziátlanok és unalmasak”. (254)

A korábbi bányásztelepülés, Boldogszentpál Budapest agglomerációjában kerül el, ezért a „kiköltözők” kedvelt célpontja, s a nagyvárosi oligarchák üzemeit lemintázó vidéki vagy „beszivárgó” (mint Pikler és Kéthelyi) politikusok zavartalan ténykedésének – sokáig – „paradicsomi” helyszíne. Ezt az „idilli nyugalmat” teszi semmissé egy váratlan esemény: a település egyik távában női holttestet találnak. Miként a nyomozás során kiderül: az átláthatatlanul szövevényes bűneset valamennyi szála a bányászmúltat jelölő Dombi-tó körüli beruházásokhoz vezet, miközben a háttérben a letagadott politikai múlt bűnei lapulnak „gennyes tályogként”. Mindezekből következően az első áldozaton, a vörös hajkoronával (innen a főcím) rendelkező Hajós Eszteren kívül nincs, vagy alig van olyan szereplője (beleértve a nyomozót is) a történetnek, aki ne lenne – a múltban, vagy a vele összefüggő, dehonesztáló jelenben – valamilyen okból „sáros”, vagy ne vétene (szenvedélyből vagy indulatból) tragikus hibát.

Boldogszentpál a valóságban nem létezik, bűntherhes világa azonban otthonosan ismerős: a hozzá fűződő események és történések így sehol, de a térségben bárhol megtörténhettek és meg is történtek, miként típusai, köztük a hiúságból politikai szerepet vállaló, befolyásos rokonai (Pikler, az apósa) és ismerősei (Kéthelyi, a kabinetfőnöke) által balekként kezelt polgármester, Csenki Pál (a helybélieknek: Palika) és az általa képviselt politikai retorika is jól ismert jelenség mind a valóságból, mind a magyar irodalmi hagyományból. Rajta kívül a szálakat mozgató, „kétkulacsos”, a vezér szerepére törő Kéthelyinek vagy a romlott, megvesztegethető könyvelőnek, Meszerjánnak is léteznek – köztük 19. századi – előképei a magyar irodalomban: például Eötvös József *A falu jegyzője* (1845) című regényében, melynek középpontjában ugyancsak egy rablás, valamint a vele összefonódó korrupt vármegyereendszer és képviselői története áll. S miként az Eötvös-regényben (Réty alispán, Macskaházy ügyvéd, Nyúzó Pál főbíró), vagy – bár nem kifejezetten bűnügyi regény – Grendel Lajos *Nálunk, New Hontban* (2001) című satirikus regé-

nyében (az elhunyt polgármester neve Nehéz Gyula, de mindenki csak Gyuszinak hívta, McLaczi a büfés, Bütyök a falu bolondja, és a vidék legjelentősebb szülöttjére, Mikszáth Kálmánra emlékeztet Kálmán bácsi, a legtekintélyesebb képviselő). A *vörös korona* szereplőinek neve is „beszédes”. A polgármesternek nemcsak a keresztnevét lehet gúnyosan kicsinyíteni, de családneve, a Csenki is a „senki” szóra emlékeztet, a Kéthelyi magáért beszél, a Pikler, amellet, hogy történelmi személyiség neve is, számos asszociációt indukál, Szirmos, a mitugrász környezetvédő (aki mindent tud, de senki sem hisz neki) neve is összefügg szakterületével és hatékonyságával, miként a kirendelt ellenőr, Büszke Hunor, sőt a nyomozó neve is szinkronban áll valós vagy vélt jellemükkel. Utóbbinak egy pillanatban eszébe is jut, hogy saját, valamint a tóparti beruházások ellenőrének felülről jövő megbízása is feltételezett alkalmatlanságuknak, és nem szakmai eredményeiknek szól. A bűnügyi történet egyik legjobb „csavara” is ez utóbbi jelentéshez kapcsolódik: kiderül ugyanis, hogy sem a nyomozó, sem az ellenőr nem annyira ügyefogyott, miként a korrupciós ügyeket palástolni szándékozók gondolják, mi több, Harmath nyomozó személyisége őriz még valamit az általa nagyra tartott régiek (a 19. század végén ténykedők) „hősiesség”-éből. Más kérdés, hogy a gazdasági és politikai érdekek, visszaélések és bűnök összekuszálódott rengetegében egyedül már nemigen képes rendet tenni.

A nyomozás legfőbb szálát képező eset, azaz Hajós Eszter, Rommel Nándor szerelmének halála, valójában baleset. A – nem véletlenül (a férfiszerelem megbélyegzése szándékával: „csúsztómászók”) – „két csigának” nevezett pincérek ugyanis nem megölni akarják a környékről felvételeket készítő, és a szabálytalanságokat dokumentáló fényképésznőt, hanem csak elvenni tőle a gépet, és megsemmisíteni az ő kihágásuk (a saját pálinkájukat árusítják) bizonyítékait is rejtő felvételeket – eközben azonban a nő leesik a kotrógép tetejéről, ahova a tó körüli munkálatokról képeket készíteni felmászott. A könyv alcíme – *Mindenkiből lehet áldozat* – viszont sejteti, hogy a különböző bűnök és visszaélések száalai olyannyira összekeveredtek, hogy a tisztességtelen üzelmeket leleplezni vágyók, vagy a jó ügy szolgálatában állók, mi több, a véletlenül belekeveredők, vagy a kívülállók is, előbb-utóbb áldozatokká válnak. Rommel Nándornak, a jól menő szerelóműhely tulajdonosának például csak annyi a bűne, hogy beleszeret Hajós Eszterbe, s ezért elhagyja a feleségét, a fő manipulátorokkal kokettáló, sőt Kéthelyivel viszonyt is folytatató Valikát, aki ezért bosszút forral, s szövetségesei segítségével tönkre is teszi a férfit.

Azt már a kezdet kezdetén sejteti a nyomozó, s általa az olvasó is, hiszen Szirmos, az önjelölt környezetvédő feltárja előtte (és előttünk) a tényeket, hogy itt nem csak egy nő véletlen vagy szándékosan előidézett haláláról lehet szó. Az elbeszélés előrehaladtával azonban – amint egyre több szereplő lép színre a maga külön bejáratú (de végül a fő eseményszállal is kapcsolatba kerülő) történetével – olyannyira bonyolulttá szerveződik a történet, hogy (miként több olvasói véleményben

is megfogalmazódik) „ember legyen a talpán”, aki azonnal megérti, vagy könnyedén kibogozza. Az egyébként frappáns epizódokkal (például a polgármester balul sikerült sajtótájékoztatója), váratlan fordulatokkal és szellemes utalásokkal tűzdelt narráció is ezen a ponton „siklik ki” – vagyis a regényírónak sem sikerül az általa példaképp megnevezett *Macskakő* elbeszélői „eleganciáját” teljes egészében reprodukálni, végigvinni. Több esetben egészen hihetetlen vagy értelmetlen mozzanatokkal, eseményszálakkal szembesít. Nehezen képzelhető el például, hogy a Kéthelyi által a bizonyítékok megtévesztő elhelyezésével megbízott, valamennyi közül a legprofibb és legintelligensebb gonosztevő, Mohos Gyula, az alapvetően alamuszi „két csigá”-ra ruházza át ezt a feladatot: Eszter, a nyomozás során eltűntként kezelt zsákját kell belopniuk Rommel Nándor lakásába, hogy ezáltal, szerelmi gyilkosság látszatát keltve, rá tereljék a gyanút. A férfi azonban felébred a zajra, és egy féltengellyel agyonüti a besurranót, épp azt a „csigát”, aki majdnem teljesen ártatlan az ügyben, és csak a barátját akarta menteni. Az is nehezen hihető, hogy az életben maradt, s a barátjára a parkolóban várakozó „másik csigá”-ban nincs annyi életösztön, hogy a kierkező, és a már őt kereső rendőrökhöz forduljon azonnal (miként az megfordul a fejében), hanem az autójába beszálló Mohos Gyulára bízva az életét – hacsak valóban nem arról van szó, hogy a másik nélkül nincs kedve többé élni. Semmilyen erős indoka nincs azonban „Ordibá”, a futballedzőként is ténykedő református tiszteletes szívszélhűdéses halála esetének a történetmenetben, különösen, hogy később teljesen el is ejti ezt a szálát az elbeszélő. Esetleg a véletlen halálesetek zavaró körülményként történő megjelenítése lehetett a célja ezzel a regényírónak, s némileg indokolhatja azt a dolgot, hogy a tapasztalt nyomozó később nem veszi észre, hogy a csavargó Palkó vonatbalesete is megrendezett; őt is, mert véletlen tanúja volt Hajós Eszter halálának, s elemelte a bizonyítékokat rejtő hátizsákot, Mohos Gyula ölte meg. Róla viszont még a korrupciós bűneset fő aktorai, a magukat az élet és a halál uraiként meghatározó Pikler és segédje, Kéthelyi sem sejtí, s már csak későn jönnek rá, hogy szociopata, hidegvérű gyilkos, aki besúgóbotrányba keveredett, ezért öngyilkos édesapja miatt akar bosszút állni mindenkin. A valódi ügynök ugyanis Pikler volt, és a korábban meggyőződéses kommunista Harmath is érintett az ügy eltussolásában, legalábbis abban, hogy nem tesz semmit (vagy nem eleget) az apa megmentése vagy tisztázása érdekében.

Megoldás nincs. A történet esztelen mézárulásba torkollik: a bűntársak egymásra támadnak, saját irhájukat igyekeznek a másik megölésével menteni, bosszút akarnak állni, mint Rommel a feleségén, miközben az Mohossal csapdát állít neki, Kéthelyi Valikára támad, őt meg a szintúgy a nőn Nándorért (és talán önmagáért is) elégtételt venni szándékozó Jansik iktatja ki. Aztán a nyomozó és a városi rendőrkapitány egy érthetetlen szerelmi történetet és leszámolássorozatot ad ki hivatalos verzióként, hogy a Pikler-villában sor kerülhessen a valódi, ha volna

benne tragikum, azt is mondhatnánk: shakespeare-i leszámolásra. Csakhogy itt nincs ilyen változat. Minden halál kisszerű.

A regény egyes jelenetei, mint a már említett polgármesteri sajtótájékoztató, amelynek révén a teljesen alkalmatlan Csenki arról szeretné meggyőzni polgártársait, hogy a helyzet magaslatán áll, nem történt semmi különös, a várost megrázó (addig) három haláleset egytől egyig véletlen balesetként, sorsszerű egybeesésként értelmezhetők – miközben az adásba a szó szoros értelmében bekerekezik, illetve a kerékpárról beesik Rommel Nándor, aki ekkor jelenti be, hogy agyonütött egy embert. Nevethetnénk is, ha mernénk, vagy lenne kedvünk – fűzhetjük hozzá ezt a már-már közhelyes mondást. Hiszen a helyzet elképesztően aktuális, szinte a hétköznapiakból ismeretes már 21. századi valóságunkban.

A Lengyel-regényről szóló írást több mint három évtizeddel ezelőtt a következőkkel zártam: „A *Macskakő* nem mindennapi teljesítménye regényirodalomunknak, s még sokáig aktuális marad az irodalmi életben.” A megállapítás első része igaz. A második nem valósult meg maradéktalanul, bár – noha műfajtypust nem teremtett – a *Macskakő* nem is tűnt el nyomtalanul az irodalmi köztudatból.

A *vörös korona* korántsem hibátlan példája a jelölt műfajstornak, de fontos és érdekes vállalkozása irodalomunknak: egy jól, és színvonalat teremtve csak ritkán működtetett irodalmi beszédmódot képvisel.

(Kalligram, 2021)

Purosz Leonidasz

Fecnik a konténerből

Toroczkaý András: *Boldog emberek*

Toroczkaý András Győző című verse (*Látó* 2019/2.) húsbavágó portrét fest egy lelki-
leg instabil, magát halálba ivó neonáciról – az ő alakjára emlékeztet Zeller Gyula,
a *Boldog emberek* kulcsfigurája. Zeller, ez a kukásautót vezető, „duzzogva zsidózó”
izomkolosszus munkába is magával viszi az apró, kardigánba bugyolált Csumi
kutyát, hosszú és érzékletes monológokban tudósít szexuális életéről, krónikus
horkolása miatt lélegeztetőgépre kötve alszik, és retteg apja halálától. Ő hordozza
a papírgyűjtők világának essenciáját – mégsem érzem azt, hogy mélyebben meg-
ismerném, mint a versbéli Győzőt. Toroczkaý éles kontúrokkal megrajzolt figurái
ugyanis azonnal hatnak. Az első pillanattól érezzük a bennük rejlő feloldhatatlan
ellentmondásokat – emiatt viszont hosszú távon kevésbé árnyalhatók, karakterfej-
lődésről pedig esetükben szó sem lehet. Minél tovább vannak a színen, annál lapo-
sabbá válnak. A *Boldog emberek* miliője egyedi, a kukások anekdotái nyomasztóak
és viccesek – a szerző érezhetően ismeri írása tárgyát –, csupán az hiányzik, ami
megindokolná: miért épp egy 262 oldalas regény anyagát képezi mindez?

A történet önmagában nem túl érdekfeszítő, és ezen nem javít, hogy Toroczkaý
antitörténetként tálalja. Egy harmincas éveie elején járó, pályaelhagyó bölcész
teng-leng a világban, halogatva a szakdolgozatírást. Hogy szűkös megélhetését biz-
tosítsa, alkalminak induló munkájából rendszer válik: hetente egyszer-kétszer egy
kukásbrigáddal gyűjt papírt. Van néhány lagymatag kitörési kísérlete. Időről időre
találkozik beteg édesapjával; nehezen kommunikálnak, nem értik meg egymást.
A szemközti ház erkélyén dohányzó Eszterről fantáziál, akivel később összejönnek.
Szeret felhőket fotózni, habár nagy ambícióie ebben sincsenek.

Főszereplőnknel sokkal izgalmasabb a világ, amelybe rajta keresztül bepil-
lantást nyerünk. Látjuk a gazdasági válság abszolút veszteseit, koldusokat, rok-
kantakat, a munkaügyi központban várakozókat. Emlékeztet az ő elcsípett
mondataikból felépített tabló (91.), illetve a karkai hivataljáró etüd (201–203.).
A hierarchiában éppen csak eggyel felettük álló kukások hangsúlyozottan papírt,
nem pedig szemetet gyűjtenek, hiszen mind ismerik a bon-mot-t: „A te életed, az
a szemét.” A regényt felvezető intró-szöveget, *A papír törvényeit* mintha a *Harcosok
Klubjának* szabályzata inspirálta volna. Ugyanaz a hangvétel: egy kisemberek által
működtetett szubkultúra fanatizmusa. Nagy különbség azonban, hogy a szemét-
szedő cég alkalmazottai nem akarnak elkülönülni az őket kizsákmányolóktól –
a vezetőség elvárásával összhangban, igaz, azt részben felülbírálva fogalmazzák
meg munkaetikájukat: „4. Ne okoskodj. Itt az utolsó árufeltöltő vagy targoncás

is okosabb nálad. [...] 12. A fa, az nem papír. Se a hungarocell. A fólia jöhet, de ne reklámozd, és ha lehet, ne keverd. Odabent a Telepen se örülnek neki. [...] 14. Mindenkire mosolyogj. Ha elküldöd is őket az anyjukba, azt az autó zajától szinte biztosan nem hallják, csak mosolyogj.” (7–8.) Hiába szidják a céget és lengetik be egymásnak örökösen a felmondásukat, hiába növekszik a munkaidő, romlanak a körülmények és csökken a fizetés, végül maradnak, mert tökéletesen eszköztelenek a hatalommal szemben. Az egzisztenciális kiszolgáltatottságtól esendők macsó anekdotáik mesélése közben, és akkor is, amikor a legérzékletlenebbül beszélnek embertársaikról, többnyire nőkről: „Dehogyan lesz gyerekem. Geci, szétstresszeltem, még be is vérzett. Nem lesz nekem gyerekem. Még ki se kellett az abortuszt fizetnem. Geci, elvetélt magától. Nagyon jól röhögtem.” (212.)

Önvédelmi eszközüik, a humor egy idő után hasonlóan mechanikussá válik, mint a hétköznapi rutin, amelyet igyekeznek vele eltartani maguktól. Mégis, van valami ösztönösen nevetésre ingerlő abban, ahogyan a világ történéseit sémáikba illesztik: „Iván meg van fázva, fújja az orrát. Gyula nem hagyja ki a ziccet. Vagy amit ő annak tekint. – Neked nem jött ki a gecid, Iván? Az orrodba ment, fogadjunk. / Nevetnek. Mindenki nevet. A fiú is nevet. Nemcsak azért, hogy ne maradjon ki a nevetésből, ami által bizonyosan elnyerné a többiek megvetését, hanem azért is, mert elképzei, ahogy Iván orrába éppen felmegy az ondója, és onnan folyik ki. Nem ezen nevet, hanem hogy hogy juthat ez valakinek eszébe. Holott mi sem magától értetődőbb, mint az, hogy ha nem basztunk eleget este, másnap sokat kell fújnunk az orrunkat, nem igaz. Nem ezen nevet, hanem azon, hogy neki, vagyis az agyának miért kötelessége elképzei ilyenkor ezt a képet. Nem ezen nevet, hanem azon, hogy ő mit keres ezek között az emberek között.” (30–31.) És valóban: mit keres?

Amellett, hogy az idézett részletet kifejezetten jól sikerültnek gondolom, gyakran úgy tűnik, mintha az író a történet leigazolatlan pontjait az elbeszélő lamentálásába csomagolná. Aki maga sem tudja, miért nem szakad ki a kukáskodásból. Maga sem tudja, mit keres mellette Eszter. Maga sem tudja, miért érdeklí a felhők fényképezése. Azonban attól, hogy ezeket explicit módon kimondja, nem kerülünk közelebb a megoldáshoz, de még csak maguk a konfliktusok sem lesznek előbbek – inkább az a benyomásunk támadhat, hogy álkonfliktusokról van szó. Azért marad szemétszedő, mert lusta, képtelen, és nem elég rossz neki ahhoz, hogy változtatni kényszerüljön. Két kísérlete, a műfordítói és a minisztériumi beszédíró munka természetesen nem sikerül neki, hiszen ezekhez bizonyos fokú tudás és tehetség szükséges, ezzel együtt az ő háttérével könnyedén találhatna korrektebb munkát, akár válság idején is. (A regény vége azt vetíti elő, hogy pár évvel később pályát vált, de ezzel a fordulattal csupán információ szintjén találkozunk.) Eszterrel való kapcsolata motiválatlan és összecsapott, a felhőtözásról pedig Toroczky éppen a lánnyal mondatja ki a nyilvánvalót: „Kurvára

nem gondolod te ezt komolyan, csak álmodozol róla, [...] azt sem tudod, milyen gépek, milyen filmek vannak. Hogy mit lehet megcsinálni a digitális kamerákkal. Nem ismered az anyagod!” (194.) De akkor például milyen alapon lesznek a fiúnak később tanítványai, mikor Eszternek teljesen igaza van vele kapcsolatban, és az önmarketingben sem jeleskedik? Nehezen hihető.

Egyáltalán: a történet szempontjából problémás, hogy alig látunk valamit a szemétszedésen kívüli világból – megalapozatlan a narratíva, miszerint főszereplőnk identitását teljesen leuralja egy pénzkereseti tevékenység, amelyet legrosszabb esetben is heti huszonvalahány órában végez. A fiúban nincs drámai hajtóerő, ambíció, törekvés az élete megváltoztatására, de ahhoz sem kapunk elég fogódzót, hogy legalább szöveget üssön a fejünkbe: vajon miért nincsen? Jellegzetesen instant, fűlszövegre kívánckozó ellentmondás az is, amely a szemétszedés és a tisztaságmánia között feszül. A beékelt naplótöredékek szinte kéjesen dúskálnak a részletekben, hogyan zajlik hazaérkezés után a zsebbéli tárgyak kényszeres fertőtlenítése – ám ezek is hamar önismétlővé válnak, éppen a titokzatosság tűnik el belőlük, hiába a csináltan rontott mondatok. Főszereplőnk két-három személyiségjegyét újra- és újraillusztrálja a szerző. Azzal, hogy nincs – vagy nem egyértelmű az igazi – neve, lényegében írói döntésnek álcázza a kidolgozatlanságát.

Hasonlóan sikerületlen gesztusnak tartom a regény non-lineáris időkezelését. Némi erőfeszítéssel egymás után tudjuk rendezni a fejünkben a cselekmény részleteit, de ez nem ébreszt revelációt. Arra jutunk, mindegy, mi milyen sorrendben történik – ha egyáltalán valóban megtörténik –, hiszen a végső konklúzió annyi, hogy a fiú sehová sem tart. Toroczka a szerkezettel is illusztrál, ugyanazt hangsúlyozza vele, mint amit a mondatok maguk félreérthetetlenül közvetítenek. Amennyire jól bánik a megbízhatatlan elbeszélők anekdotáival, és általában az epizódértékű szereplőkkel, annyira nem tud mit kezdeni azzal, ha egy karaktert több száz oldalon keresztül követ. A non-lineáris szerkezet ebben a formában csak megspórolja a finomabb lélektani fordulatok kidolgozását. A szöveghelyek mintha papírfecnik volnának egy konténerből, ám azokat egymás mellé illesztve nem rajzolódik ki jelentésem minta, inkább mindegyik önmagában rejti a nagy egészt – ez viszont nem épp regénynek való anyag.

Toroczka András legfőbb erényének a manírok nélküli nyersséget tartom. Érti egy, az értelmiségétől nagyon távol eső közeg nyomorát és humorát – biztos kézzel és jó emberismerettel teremti meg a figuráit. Talán épp azért ennyire szürke a főszereplő, hogy ne vonja el a figyelmet a többiekről. Hamar felfogjuk, hogy nem tartozik ebbe a világba, ugyanakkor nincs igazi világképe, ami ütközne a szemétszedőkével – valójában azt érzi, amit, feltételezem, az olvasók nagy többsége érez. Ha Zeller Gyula unalmas dolgot mond, unja, ha nyomasztót, nyomott lesz tőle, ha vicceset, akkor pedig jól szórakozik. Nincs az életében, sem a személyiségében semmilyen feloldhatatlan konfliktus, ami bántaná az igazságérzetünket, gondolko-

dásra provokálna, egyáltalán, egy pillanatig is velünk maradna az olvasás után. De akkor miért éppen ő navigál minket? A kimondatlan, de sejtetett titok, amelyre több jel is utal, miszerint a fiú a szemétszedés évei után végül összeszedi magát, és (ezt a) könyvet ír(ja) róla, utólag sem sok mindenről győz meg.

(Magvető, 2021)

E számunkat nyomta és kötötte a Print 2000 Nyomda Kft.

6000 Kecskemét, Nyomda u. 8. | telefon: +36 76 501 240 | e-mail: info@print2000.hu
www.print2000.hu